

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANA BİLİM DALI

RADYO VE TELEVİZYON BİLİM DALI

**MİTOLOJİK ANLATILARDAN YEŞİLÇAM'A ÜVEY
ANNELİK TEMSİLLERİ (1950-1990)**

Sevim Can ERDAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Meral Serarşlan

Konya- 2024

ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR

Öncelikle lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca hem fikirleri ile hem de çalışmaları ile yaptığım ve yapacağım çalışmalarımın yolunu aydınlatan, desteğini her daim esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Meral Serarslan'a teşekkür ederim. Yine lisans ve yüksek lisans boyunca ufuk açıcı bilgilerini aktaran ve sürekli güçlü tutan sevgili hocalarım Prof. Dr. Aytekin Can'a, Doç. Dr. Hacer Aker'e, Doç. Dr. Cenk Ateş'e, Doç. Dr. Sinem Evren Yüksel'e, Dr. Arş. Gör. Fatma Öztat'a, Doç. Dr. Selman Selim Akyüz'e, Doç. Dr. Mete Kazaz'a ve Prof. Dr. Sedat Şimşek'e teşekkürü bir borç bilirim.

Benim radyo televizyon ve sinema eğitimi almamı, verdikleri dersler ile bu alandaki temellerimin güçlü olmasını sağlamış olan, beni akademik alana teşvik eden Öğr. Gör. Murat Uslu, Mahmut Çuhadar ve Jale Balaban hocalarıma minnetlerimi sunarım.

Son olarak eğitim hayatım boyunca beni her zaman destekleyen annem, babam ve ağabeyime sevgilerimi sunarım.

ÖZET

MİTOLOJİK ANLATILARDAN YEŞİLÇAM'A ÜVEY ANNELİK TEMSİLLERİ (1950-1990)

İlk çağlardan itibaren insanlar kendilerinin, evrenin ve çeşitli konulardaki oluşumların yaratılışlarını düşünmüş, içinde buldukları yaşamı anlamlandırmaya çalışmıştır. İnsanlar buradaki anlamlandırmayı çoğunlukla kendi ürettikleri mitler ile gerçekleştirmiştir. Daha çok manevi değerleri içeren ve önce sözlü kültürle, daha sonra çeşitli materyaller kullanılarak yazıyla günümüze kadar ulaşan mitler; toplumları bir arada tutmuş, onların birbirlerine olan inanç bağına kuvvetlendirmiştir. Böyle mitlerin en bilinenleri genellikle Yunan ve Roma mitleri olmuştur. Bu noktada insanların kurgusal düşüncülerinin ilk ürünlerinden Yunan mitlerinde ve Yeşilçam sinemasında üvey anneliğin nasıl temsil edildiği çalışmanın problemini; Yunan mitlerinde ve Yeşilçam filmlerinde üvey anneliğin olumlu ya da olumsuz bakımdan hangi bakış açısıyla sunulduğunu ortaya çıkarmak da çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Türkiye’de bulunan çalışmaların çoğunun anneliğe yönelmesi ve üvey annelikle ilgili alanyazında yapılan çalışmaların oldukça az olması ise çalışmanın önemidir. Nitel yöntemin kullanıldığı, betimsel analiz tekniğinin uygulandığı ve boylamsal araştırma desenine sahip bu çalışmada Yeşilçam sinemasında üvey anne karakterini merkeze alan filmler evreni içinden Memduh Ün’ün *Yetim Yavrular (1955)* filmi, Yücel Hekimoğlu’nun *Paylaşılamayan Sevgili (1964)* filmi, Ülkü Erakalın’ın *Üvey Ana (1971)* filmi ve Oğuz Gözen’in *Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında (1985)* filmi çalışma nesnesi olarak seçilmiştir. Bu filmlere bakıldığında özellikle *Yetim Yavrular* ve *Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında* filminde mitolojik anlatıların etkisiyle üvey annelerin her zaman kötü olabileceği vurgulanırken; *Paylaşılamayan Sevgili* ve *Üvey Ana* filminde ise “üvey annelik” mefhumunda annelik yattığı için kötü değil şefkatli, iyi bir karakter olarak olumlandığı ve üvey anne kavramını kötü sıfatından arındırarak ters yüz ettiği bulgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Yunan Mitolojisi, Üvey Annelik, Sinema, Temsil.

SUMMARY

REPRESENTATIONS OF STEPMOMHOOD FROM MYTHOLOGICAL NARRATIVES TO YESILCAM (1950-1990)

From ancient times, people thought about the creation of the universe and various formations and tried to make sense of the life they lived in. People mostly made sense of this with the myths they produced themselves. Myths, which contain mostly spiritual values, have survived to the present day first through oral culture and then through writing using various materials; It kept societies together and strengthened their bond of faith in each other. The most well-known of such myths have generally been Greek and Roman myths. At this point, the problem of the study is how stepmotherhood is represented in mythological stories and cinema, which are the first products of people's fictional thinking; The aim of the study is to reveal from what perspective stepmotherhood is presented, positively or negatively, in mythological stories and cinema. The importance of the study is that most of the studies in Turkey focus on motherhood and there are very few studies in the literature on stepmotherhood. In this study, which uses qualitative method, descriptive analysis technique and longitudinal research pattern, Memduh Un's *Yetim Yavrular* (1955) film, Yucel Hekimoglu's *Paylaşılamayan Sevgili* (1964), Ülkü Erakalın's *Uvey Ana* (1971) and Oğuz Gözen's *Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında* (1985) were selected as the objects of study from the universe of films that center the stepmother character in Yeşilçam cinema. When we look at these films, especially in Orphan Puppies and Küçük Mustafa on the Streets of Life, it is emphasized that stepmothers can always be bad due to the influence of myths and fairy tales; In the movie Unshareable Lover and Stepmother, it was found that since motherhood is included in the concept of "stepmotherhood", it is affirmed as a compassionate and good character, not a bad one, and it turns the concept of stepmother upside down by purifying it from its bad adjective.

Key Words: Mythology, Greek Mythology, Stepmother, Cinema, Representation.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
SUMMARY	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
GÖRSEL LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AİLE, EVLİLİK VE ÜVEYLİK

1.1. Otorite Merkezli Aileler	11
1.1.1. Anaerkil Aile.....	11
1.1.2. Ataerkil Aile	11
1.2. Hane Halkı Merkezli Aileler	12
1.2.1. Geniş Aile	13
1.2.2. Çekirdek Aile	14
1.2.3. Tek Ebeveynli Aile	17
1.2.4. Birlikte Yaşama	18
1.2.5. Eşcinsel Evlilikler-Birliktelikler	19
1.3. Üvey Aile	20
1.3.1. Üvey Baba Ailesi	23
1.3.2. Üvey Anne Ailesi.....	26
1.3.3. Üvey Aileye Özgü Sorunlar.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

2. MİTOLOJİK ANLATILARDA ÜVEY ANNELİK

2.1. Mit ve Mitoloji Nedir?	32
2.2. Yunan Mitolojisinde Yeniden Doğuş	37

2.3. Olimposlular	39
2.3.1 Zeus: Olimposluların Babası	39
2.3.2. Zeus'un Eşleri Metis, Themis ve Diğerleri.....	40
2.3.3. Hera: Evlilik Kraliçesi	44
2.3.4. Poseidon: Deniz ve Depremler	45
2.3.5. Athena: Zekâ, Sanat ve Barış Kraliçesi	46
2.3.6. Hermes: Yollar ve Habercilik	47
2.3.7. Aphrodite ve Hephaistos: Aşk ve Ateş.....	49
2.4. Üvey Anne Hera'nın Üvey Çocuklarla İlişkisi	51
2.4.1. Apollon ve Artemis.....	52
2.4.2. Dionysos	53
2.4.3. Herakles	55
2.5. Yunan Mitolojisindeki Diğer Üvey Anneler	60
2.5.1. Kreusa	61
2.5.2. İno	61
2.5.3. Themisto	62
2.5.4. Medea.....	63
2.5.5. Hermione	64
2.5.6. Penelope.....	64
2.5.7. Sidero	65
2.5.8. Phaedra.....	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MİTOLOJİ İLE SINEMA İLİŞKİSİ VE ÜVEY ANNELİĞİN SINEMADA TEMSİLİ

3.1. Metodoloji.....	72
3.1.1. Çalışmanın Problemi.....	72
3.1.2. Çalışmanın Amacı.....	72
3.1.3. Çalışmanın Önemi	72
3.1.4. Çalışmanın Evren ve Örneklemi.....	75
3.1.5. Çalışmanın Sınırlılıkları.....	75
3.1.6. Çalışmanın Varsayımları	76

3.1.7. Çalışmanın Yöntemi ve Tekniği	76
3.2. Bulgular ve Yorum	78
3.2.1. 1950'ler "Yeşilçam'ın İlk Döneminde Üvey Anne Karakteri"	78
3.2.1.1. <i>Yetim Yavrular (1955)</i>	80
3.2.2. 1960'lı Yıllar "Yeşilçam'da Üvey Anne Karakteri Dönüşüyor mu?"	86
3.2.2.1. <i>Paylaşılamayan Sevgili (1964)</i>	87
3.2.3. 1970'lı Yıllar "Yeşilçam'da Üvey Anne Karakteri Olan Film Sayısı Artıyor"....	95
3.2.3.1. <i>Üvey Ana (1971)</i>	97
3.2.4. 1980'li Yıllar "Yeşilçam Dönemi Biterken Üvey Anne Karakterleri".....	105
3.2.4.1. <i>Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında (1985)</i>	107
SONUÇ	113
KAYNAKÇA	119

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

MGK: Milli Güvenlik Konseyi

TDK: Türk Dil Kurumu

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1. Fikret ile Sevim ve Apollon ile Artemis	80
Görsel 2. Müjde iki anne arasında kalır	94
Görsel 3. Gül'ün hastalığı kendini hissettirir	99
Görsel 4. Gül üvey annesini nikaha hazırlar	101
Görsel 5. Mustafa Leyla ile tartışır	111
Görsel 6. Ayşe hayatını kaybeder	112

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Çözömlenen filmlerde ve Yunan mitlerinde birbirine benzeyen karakterler	116
---	-----

GİRİŞ

Mitolojik hikayeler bir toplumun ortak hafızasını oluşturmaktadır. Bu hikayeler aynı zamanda kültürel kimliği yansıtan zengin bir kaynaktır. Mitler insanların kendi duygusal, psikolojik, sosyolojik deneyimlerini yansıtarak dünyayı, doğayı, çevreyi ve kendilerini anlamlandırma biçiminden gelişmiştir. Bir ülkede üretilen mitolojik hikayeler sadece o ülkede kalmamış ve diğer ülkelerin mitlerini etkilemiştir. Bu etkilemenin dışında ayrıca kendinden sonra gelişmiş sözlü, yazılı ve görsel anlatıları da etkilemiştir. Mitler işlenen tema bakımından geniş bir konu yelpazesine sahiptir. Bu geniş konu yelpazesinin içerisinde üvey anneler de yer almaktadır. Fakat üvey annelerin aktif olarak yer aldığı mitler en çok Yunan mitolojisinde ve daha sonra gelişen Roma mitolojisinde görülmektedir. Üvey anneliğin merkezde olduğu Yunan mitlerinde üvey anne ile üvey çocuk arasındaki çatışmalar ele alınmıştır. Bu çatışmalar mitlerden sonra ortaya çıkmış anlatıları da etkisi altına almıştır.

Sinemayı modern bir mitoloji olarak gören Ömer Tecimer için eskiden ateş başında anlatılan mitler ile günümüzde salonlardaki gösterilen filmler aynıdır (2006, s. 12). Mitolojide yer alan temaları, karakterleri modern şekilde işleyen sinema filmlerinde, üvey anne karakteri de geniş bir konu yelpazesine işlenmiştir. Dünya ve Türk sinemasında üvey anne karakteri çeşitli mitler ve masalların etkisi altında gelişmiştir.

İnsanlara ders, öğüt verme niteliğine sahip mitolojik hikayelerde klasik anlatı yapısı mevcuttur. Olayların neden sonuç ilişkisine dayalı olduğu bu anlatılarda, iyi-kötü zıtlığı bulunmaktadır. Yunan mitolojisine bakıldığında kozmogonik ve kahramanlık mitlerinin yanında birliktelik mitlerinin ön plana çıktığı görülebilir. Birliktelik mitleri içerisinde “aile birlikteliği” bulunmaktadır. Sağlam, sarsılmaz aile tasvirini sunan bu hikayelerde yer alan kötü üvey annelerin aile üzerinde çoğunlukla olumsuz etkisi olabilmektedir (Karaağaç 2016, s. 29; Fiske, 2003, ss. 151-172). Tıpkı Yunan mitlerindeki gibi Yeşilçam’da da klasik anlatı çerçevesinde iyi-kötü ikili karşıtlığı kurulmakta, izleyicilere yol gösterilmeye çalışılmakta ve aile birliği

önemsenmektedir. Ayrıca üvey anne karakterinin merkezde olduğu Yeşilçam filmleri de bulunmaktadır.

Mitolojik anlatılardan Yeşilçam'a üvey anneliğin nasıl temsil edildiği problemine odaklanan çalışmada dünya genelinde çokça bilinen, sonradan yazıya geçirilmiş ve çokça okunan Yunan mitolojisinden üvey annelerin merkezde yer aldığı sinema filmlerine yer verilmiştir. Üvey annelerin anlatının merkezinde olduğu mitolojik anlatılarda ve Yeşilçam filmlerinde nasıl ele alındığını ortaya koymayı amaçlayan çalışma, Türkiye'deki alanyazında üvey anne kavramını merkeze alan çalışma ve benzerlerinin bulunmaması nedeniyle önemlidir.

Az da olsa çalışmalarının bir bölümünde üvey anneye yer veren birkaç çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalara bakıldığında Er, 1965 ile 1975 yıllarında kadın izleyicilerce çokça izlenen melodram türü filmlerde annelik rolünün kadınlara nasıl aktarıldığını ortaya koymayı amaçlayarak farklı annelik tipinin yer aldığı 17 film incelemiştir. Çalışmasında Er, filmlerde annelerde bulunan en önemli özelliğin fedakârlık olduğunu ve fedakâr anneler, evlenmemiş anneler, eril (güçlü) anneler, üvey anneler olarak dört tipi tespit etmiştir. Ayrıca üvey annelerin iyi/kötü çatışmaları ile kötü kimseler olarak sunulduğunu bulgulamıştır (2004, ss. 5-8, 110-113). Yıldırım da 2019 yılında toplumsal cinsiyet bakımından televizyon dizilerinde annelik rollerinin yeniden üretimine odaklanmıştır. *Kadın* isimli diziyi örneklem aldığı çalışmasında yaptığı söylem analizi ile kadınların daha çok ataerkil ideoloji ile paralel olarak ev içinde, ev işleri ile ilgilendiğini ve dizide egemen toplumsal cinsiyete uygun pratiklerin yaygın olduğunu gözlemlemiştir (ss. 1-4, 65-66, 126-129). Yıldırım daha çok anneliği merkeze aldığı için çalışmasının sadece iki paragrafında üvey anneliğe yer vermiştir.

Masal ve sinema arasındaki ilişki ile yola çıkan Kayalar, melodram türündeki *Hayat mı Bu?* filmi ile Grim Kardeşler'in *Die Zwei Gleichen Söhne* masalı arasındaki ilişkiyi metinlerarasılık kuramıyla incelemeyi amaçlamıştır. Bu iki eserdeki kurgusal üvey anne karakterini incelemiştir. Çeşitli benzerliklerin yer aldığı iki öyküde de bulunan annelerin iki çocuğu vardır ancak hangisinin öz, hangisinin üvey çocuğu olduğunu bilmemektedirler. Kayalar hem masalda hem de filmdeki annenin, kendi öz çocuğunu öğrendikten sonra diğer çocuğa kötü şekilde davranarak, masallarda

klasikleşmiş kötü üvey annenin özelliklerini sergilediği sonucuna ulaşılmıştır (2018, ss. 105-106).

Üvey anne kavramını merkeze alan Köseoğlu, medyada yer alan kötü üvey anne stereotiplerinin gerçek hayatta karşılığının olup olmadığını göstermeyi amaçladığı çalışmada, üvey annelik deneyimi bulunan sekiz katılımcıyla yarı yapılandırılmış mülakat yapmıştır. Üvey annelik deneyimi iyi olanların, üvey anneleriyle aralarında bir sevgi bağının bulunduğunu; deneyimi olumsuz olanların gerçek yaşamdaki kötü üvey annelerin medyadaki kötü temsillerin bir yansıması olduğunu belirttikleri görülmüştür. Üvey anne ile yaşanan deneyimin iyi veya kötü olmasının kişilerin karakterleri ile bağlantılı olduğu bulgulanmıştır (2023, s. 685, ss. 709-711).

Alanyazında üvey annelikle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında sinemanın mitoloji ile arasındaki ilişkisinin gözden kaçırıldığı, mitolojide yer alan üvey anne karakterlerinin atlandığı dikkati çekmektedir.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış; veriler, literatür taraması, Yunan mitolojisi metinlerinin analizi yoluyla toplanmıştır. Literatür taramasında çalışmada ele alınan konuyla alakalı akademik makaleler, akademik tez çalışmaları, kitaplar, bildiriler, raporlar, ansiklopediler, web siteleri kullanılmıştır. Betimsel analiz tekniğinin kullanıldığı bu çalışmanın problemini aydınlatmak adına birinci bölümde, ailenin genel yapısı ve evlilik kurumu ele alınmıştır. Aile türleri üzerinde durularak, otoritenin ölçüt alındığı ve hane halkının ölçüt alındığı aile tipleri incelenmiştir. Bu kapsamda anaerkil aile, ataerkil aile ve geniş aile, çekirdek aile gibi yapılar üzerinde durularak detaylı şekilde açıklanmıştır. Ayrıca modernleşme ile toplumda sıklıkla karşılaşılan tek ebeveynli aileler, birlikte yaşama düzenleri eşcinsel evlilikler ve çalışmanın temelini oluşturan üvey aileler ele alınmıştır. Birinci bölümün sonunda da üvey aile yapısının içerdiği çeşitli sorunlar ve bu sorunlarla başa çıkma yöntemleri üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde üvey anne karakterinin merkezde olduğu mitolojik hikayeler incelenmiştir. Yunan mitolojisinde yer alan üvey anneler ve onlar ile bağlantılı mitolojik karakterler incelenmiş, özellikle üvey anne ve çocuklar arasındaki ilişkiler

ele alınmıştır. Özellikle de Yunan mitolojisinin en popüler isimlerinden Hera'nın üvey çocuklara karşı gösterdiği zulüm ile bu çocukların hikayeleri üzerinde durularak, mitolojideki üvey anne olgusu derinlemesine incelenmiştir. Ayrıca Yunan mitolojisindeki üvey annelerin hikayeleri ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise mitoloji ile sinema arasındaki ilişki incelenmiş ve özellikle sinema filmlerindeki üvey annelik temsillerine odaklanılmıştır. Ardından Yeşilçam döneminin her on yıldan Yunan mitlerine bezer şekilde üvey anne karakterini merkeze alan bir film çözümleme nesnesi olarak seçilmiştir. 1950'li yıllarda üvey anne karakterinin merkezde olduğu filmler arasından Memduh Ün'ün yönetmenliğini yaptığı *Yetim Yavrular* (1955) filmi; 1960'lı yıllar içinden yönetmenliğini Yücel Hekimoğlu'nun üstlendiği *Paylaşılmayan Sevgili* (1964) filmi; 1970'li yıllarda merkezinde üvey anne karakterinin yer aldığı Ülkü Erakalın'ın yönettiği *Üvey ana* (1971) filmi; Yeşilçam dönem olarak kimi kaynaklara göre 1986 kimi kaynaklara göre ise 1990'da bittiği için son olarak 1980'ler içinden de Oğuz Gözen'in *Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında* (1985) filminin analizi yapılmış, bu filmlerdeki üvey anne karakterlerine odaklanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AİLE, EVLİLİK VE ÜVEYLİK

Üvey anne kavramını anlamlandırmak ve incelemek için önce aile kurumuna odaklanmak gerekmektedir. Çünkü üvey annelik rolü, aile kavramının çatısı altında yer almaktadır. Aile ise ilkel topluluktan bu yana çeşitli aşamalardan geçmiş, farklı akrabalık ilişkileri ve evlilik biçimlerine bürünerek ilerleme sağlamıştır. Aile yapısı başlangıçta oldukça ilkel bir durumda olsa da toplumdaki siyasi, sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler ışığında çeşitli değişimlere uğramıştır.

Aile kelimesi kandaş ve kayınlar topluluğuna karşılık gelse de kavram üzerine pek çok araştırmacı farklı açılardan çeşitli tanımlarda bulunmuş fakat ortak bir tanım üzerine konsensüs oluşturulamamıştır. Çünkü çeşitli ülkelerde sosyal bilimlerin değişik alanlarında çalışan araştırmacılar, bu mefhumu farklı noktaları ön plana çıkararak yaklaşmıştır. Ayrıca toplum ve aile yapısının değişken olması da ortak bir anlamda buluşmayı engellemektedir (Erdentuğ, 1991, ss. 321-325). Örneğin Gordon Marshall *Sosyoloji Sözlüğü* isimli kitabında aile kavramını “kan, cinsel ilişki ya da yasal bağlarla birbirine bağlı olan insanlardan oluşmuş, mahrem ilişkilerle örülü bir gruptur” şeklinde tanımlamış ve zaman geçtikçe aile yapısının yaşanan değişimlere uyumlanıp varlığını devam ettirdiğini belirtmiştir (2005, s.7). Maclver ve Page, *Society: An Introductory Analysis* adlı çalışmasında aileyi toplumdaki en önemli grup olarak görmüş, çocuk sahibi olma ve çocukların yetiştirilmesini sağlayan cinsel ilişkiye dayalı bir grup olarak tanımlamıştır (1959, s. 238). Anthony Giddens ise ailenin akraba yoluyla yetişkinlerin çocuklardan sorumlu olduğu insanlar topluluğu olduğunu vurgulamıştır (2012, s. 246). Yani ebeveynlerin çocuklarına karşı sorumlulukları mevcuttur. Fichter için aile kurumu; erkeğin, kadının ve çocukların aynı çatı altında yaşadığı, cinselliğin ve doğumun düzenini sağlayan sabit sistemdir (2012, s. 146). Türk Dil Kurumu’nda aile kavramı altı farklı anlamda sunulmuştur. Bu anlamlardan ilki “evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu en küçük birlik; ev, familya”, ikincisi “aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü”, üçüncüsü “birlikte oturan hısım ve yakınların tümü; ev”, dördüncüsü eşlerden kadın için kullanılan bir söz”,

beşincisi “aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü”, sonuncusu ise “temel niteliği bir olan dil, hayvan veya bitki topluluğu; familya” olarak sıralanmıştır (TDK, 2023). Canatan, bu altı anlamın ilkinde aile kavramının günümüzdeki anlamını içermekte olduğunu; ikincisinde akrabalığı ve özdeş akrabalık kümesinden geldiğini; üçüncüsünde yakınların aynı yerde ikameti ile kısıtladığını; dördüncüsünde aile kavramının genellikle sadece kadın ile çerçevelendiğini; beşincisinde İngilizce’de bulunan “society” kavramına benzer şekilde aynı hedefler için birleşen örgütlü birimleri içerdiğini; sonuncusunda ise insanların belli bir gruba sahip olmasına benzer şekilde canlıların veya cansız varlıkların da ona yakın bir yapılaşmasının bulunduğunu ifade etmiştir (2011, s. 54).

Toplumun en küçük, en temel birimi ve sosyal grupların ilki olan ailenin farklı toplumlarda farklı şekillere büründüğünü ilk kez Herodotus açıklamıştır. Ailenin gelişimi noktasında ortaya pek çok teori atılmış olsa da bu gelişim süreci tek bir kaynağa bağlı olarak ilerlememiştir (Türkdoğan, 1991, s. 25). Fichter’in sosyolojik gruplar içinde belirttiği gibi sürekli birbirleriyle vakit geçiren, yüz yüze iletişimin hâkim olduğu birincil grubun içinde yer alan ailenin, tarihine dair pek çok bilimsel çalışma yapılmıştır (2012, s. 71). Bu alandaki ilk çalışma Bachofen’in 1861 yılında yazdığı *Analık Hukuku* isimli eseri olmuştur. Daha sonra Bachofen’i Mac Lennan ve Lewis Henry Morgan takip etmiştir. Özellikle Lewis Henry Morgan’ın *Eski Toplum* isimli eseri, ailenin evrimi hususunda önemli kaynaklar arasında yer almaktadır (Gökçe, 1991, s. 203).

Aile kavramının tarihi 1861 yılında Bachofen’in *Analık Hukuku* kitabıyla başlamıştır. Bachofen için ilkel dönemde insanlar hetairizm olarak adlandırdığı serbest bir cinsellik ilişkisi çerçevesinde yaşamaktadır. Bu ilişkilerde kurallar ve yasaklar mevcut değildir. Bir grupta yer alan erkekler ile kadınların hepsi birbirinin karısı ve kocasıdır. Bachofen, ilkel durumu incelemiş ve grup evliliğine yönelmiştir. Bu durumda doğan çocukların anneleri kesin olarak bilinirken babalarının bilinmesi mümkün olamamış bu da soyun anne üzerinden ilerletilmesine neden olmuştur. Grup halinde evlilik, en eski ve en primitif aile biçimidir. Bu evlilik türünde grupta yer alan

her erkek her kadına, her kadın da her erkeğe ait olduğu için kıskançlık ve rekabet azalmaktadır (Engels, 2018).

Kuralsız grup evliliği biçimi evrilerek değişimlere uğramıştır. Morgan için ilk evre “kan yakınları” ailesidir. Kan yakınları ailesi bir grupta yer alan kardeşlerin birbiri ile evliliğidir. Bu aile biçiminden sonra ismini Hawaii’deki akrabalık sisteminden alan “punaluan” aile biçimi gelmektedir. Punaluan aile biçiminde erkek kardeşlerin evli olduğu kadınlar diğer erkek kardeşlerin de karısıyken, kız kardeşlerin kocaları da diğer kız kardeşlerin kocasıdır. Bu biçimde kardeş veya anne baba ile evlilik yasaklanmıştır (1994, ss. 86-88). Kavramsal açıdan punalua “ortak” anlamını içermektedir. Böylece bir anneden doğan çocuklar her zaman kardeş olarak kalmaktadır (Engels, 2018, s. 40). Morgan’ın sunduğu diğer bir aile biçimi ise bir erkek ve bir kadının evlenmesine dayalı “syndyasmian” aile biçimidir. Bu biçimde kadın ve erkeğin aynı evde oturmalarına gerek yoktur sadece tek bir kadın ve erkeğin birbiriyle evli olması yeterli olmaktadır. Tek eşli aile biçiminin kıvılcımını oluşturan syndyasmian biçiminde boşanmalar da olabilmektedir. Aile, yabanıllık barbarlık ve uyarlık dönemlerinde ilerleyerek gelişme sağlamıştır. Ailenin gelişimi Morgan’a göre üç dönem içinde gerçekleşmiştir. Bunlar; yabanıllık dönemi, barbarlık dönemi ve uyarlık dönemidir. Özellikle yabanıllık ve barbarlık dönemlerini kendi içerisinde eski, orta, son şeklinde üçe ayırmıştır. Eski yabanıllık dönemi insan ırkının mevcudiyeti ile başlamış ve orta yabanıllığı başlatan balık tutma, ateşi kullanmayla kapanmıştır. Orta yabanıllık dönemi de ok ve yayın icadına kadar devam etmiştir. Son yabanıllık dönemi ok ve yayın kullanılması ile başlamış, çömlekçilik ile sona ermiştir. Yabanıllık döneminin kapanması ile eski barbarlık dönemi, çömlek sanatının ortaya çıkması ile başlamış orta barbarlık dönemini başlatan canlıların evcilleştirilmesi, kerpiç ve taşın mimari alanda kullanılması ile neticelenmiştir. Orta barbarlık dönemi de demirin ergitilmesiyle kapanmıştır. Son barbarlık dönemi ise demirin ergitilmesi ile başlamış, uygarlık dönemini başlatan alfabe ve yazının kullanılması ile sona ermiştir (1998, ss. 61-72; 1994, ss. 67-72).

Morgan, günümüzde en yaygın aile biçimi olan tek eşli aileye geçmeden dünyanın belli bir kısmında yer alan ataerkil aile biçimine değinmiştir. Ataerkil ailede

bir erkek birden fazla kadınla evlenmekte ve o kadınları saklayıp korumaktadır. Uygarlaşmış toplumda ortaya çıkan sadece bir kadın ve bir erkeğin birbiri ile evlenip farklı bir evde yaşamalarına dayanan tek eşli aile özel mülkiyet kavramı sayesinde gelişmiştir. Tek eşli ailede doğan çocukların babaları bellidir. Erkek egemenliği altında büyüyen çocuklar babalarının mirasçısıdır (1998, ss. 125-134).

Soyun anne üzerinden ilerletildiği dönemde, kalan miras anne soyundaki kan yakınlarına bırakılmıştır. Bu mirasın soy içinde kalmasını sağlamıştır. Çocuklar ana soyuna ait oldukları için babanın mirasını değil annelerinin mirasını devralabilmiştir. Kadının egemen olduğu bu biçime maternal aile biçimi de denilmektedir. Başlangıçta bu miras miktarı az olduğu için pek önemsenmezken mevcut servetin artışı, ailedeki kadını önemli bir konuma getirmiştir. Ancak soyun kadın yerine erkek tarafından devam ettirildiği sisteme geçilince kadının önemi ortadan kalmış, erkek egemenliği yaygınlık kazanmıştır. Böylece maternal aileden paternal aileye geçilmiştir (Engels, 2018; Güler ve Ulutak, 1992, ss. 54-55).

Erkek egemenliğinin nasıl yaygınlık kazandığına bakıldığında ise; ilkel dönemde önce sürü daha sonra takım halinde yaşanılırken erkekler çeşitli av aletlerini üretebilecek düzeye geldikten sonra avcılıkla ilgilenmiş, kadınlar ise toplayıcılık yapıp küçük çocukların bakımını gerçekleştirmiştir. Kadın ve erkek arasında iş bölümü yavaş yavaş oluşmuş olsa dahi paleolitik ve mezolitik dönemde erkek ve kadın arasında eşitlik söz konusu olmuştur. Ancak kadınların çocuk doğurabilmesi onları önemli kılmış verimlilik ve bereket için Venüs isminde küçük kadın heykelcikleri yapılmıştır. Aynı zamanda kadının çocuk doğurup soyun devamlılığını sağlaması bu dönemlerde olağanüstü bulunmuştur. Soyun salt olarak anne veya baba çizgisi üzerinden ilerlemesi ilkel dönemden bu yana bakıldığında bölgeden bölgeye farklılık gösterirken, ilkel dönemde var olmayan özel mülkiyet, mezolitik dönemden sonra gelen neolitik dönemde üretimin artması (sanatçı, asker, din adamı veya yöneticileri besleyebilecek düzeyde artı ürünün sağlanması) ve yerleşik hayata geçilmesi ile belirginleşmiştir (Şenel, 1982). Daha önceden babasız da çocukların doğabileceğini, kadınların üstün doğum yeteneklerinin bulunduğunu düşünen erkekler, tarlada tohum ile ilgilenmeye başlamış ve üremedeki rollerinin farkına varmış, bir çocuğun

doğmasının olağanüstü bir şey olmadığını anlamışlardır. Bu da erkek egemenliğini tetiklemiştir (Millet, 1987, s. 188; Maclver, 1937, ss. 202-203). Kısacası erkek egemenliğinin yaygınlaşması, toplayıcı-avcılıktan tarıma geçilmesi, yerleşik yaşam ve özel mülkiyetin önem kazanmasıyla ilişkilidir.

Friedrich Engels'in *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* isimli eserini etkileyen Lewis Henry Morgan'ın *Eski Toplum* eseri Marksist açıdan aileye bakışı sunmuştur fakat bu tez sonraki yıllarda yapılan sosyolojik, antropolojik araştırmalar sonucunda çürütülmüştür. Bu sosyal gelişmelerin sadece belli başlı bir çizgiyi izlediği inancı azalmıştır (Türkdoğan, 1991, s. 25). Morgan, insanlık tarihini yabanıllık, barbarlık ve uygarlık şeklinde üç dönemde incelemiş ve ailenin kuralsız, serbest ilişkilerden tek eşli evliliğe doğru tek bir çizgide ilerleyip evrim geçirdiğini ileri sürmüştür. Bu eserden sonra toplum ve kültür çalışmalarının ailenin tek, doğrusal bir çizgide ilerlemediğini ortaya çıkarmış olmaları, Morgan'ın bu görüşünün ilmi bakımdan geçerliliğinin ortadan kalkmasına neden olmuştur. Ancak bu eser ile tarihsel materyalistlerin görüşleri örtüştüğü için sosyalist kaynaklarda ele alınmıştır (Erdentuğ, 1991, ss. 323-324).

Ailenin oluşumunda pek çok etken söz konusudur ki bu da kesin bir sonuca erişmeyi zorlaştırmaktadır. Ancak aile oluşumunu tetikleyen ve her aile türünde bulunan temel üç özellik bulunmaktadır. Bunların ilki cinsi güdüler, ikincisi neslin devamı, sonuncusu ise ekonomik ihtiyaçlardır. Cinsi güdüler duygusallık ve sosyal çevre ile kısıtlanmıştır. Bu kısıtlanmada gelenek ve göreneklerin tesiri oldukça yüksektir. Neslin devamını sağlama arzusu en çok kadınlarda doğal olarak gelişmektedir. Kadınlar, toplumun baskılarıyla anne olmayı istemektedir. Bu isteğin temelinde ise yaşlanınca ona bakacak birinin yanında olması isteği yatmaktadır. Ekonomik ihtiyaçlara da bakıldığında ise ailenin devamı için maddi imkanların mevcudiyeti önemlidir. Aile oluşumunu etkileyen bu üç özellik kendi arasında birbirini etkilemekte ve her toplumda farklı şekilde gelişmektedir. İlk iki özellik içgörüseldir ancak toplumlarda bulunan farklılıklar bu iki özelliğe tek tipliliği engellemektedir. Ekonomik ihtiyaçlar özelliğinde bu durum etkisini daha da ortaya çıkarmaktadır. Örneğin ekonomik ihtiyaçları gidermede toplayıcı-avcılık döneminde,

tarımın yapıldığı dönemde ve modern dönemde kadın ve erkeğin konumları, görevleri farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar da aile ve evlenme biçimlerini etkilemiştir (Gökçe, 1991, ss. 217-218).

Çoğu toplumda aile, evlilik yoluyla kurulmaktadır. Evlilik, aynı aile kavramı gibi kesin bir tanıma sahip değildir. Evliliğe ait tanımlar toplumlarda bulunan kültürel yapılara göre değişiklik içermektedir. Giddens için evlilik iki yetişkinin toplumca onaylanan cinsel birleşimidir. Böylece iki insan evlenerek birbirinin akrabası olur (Giddens, 2012, s. 247). Diğer akrabalar da evliliğin bir parçası olduğu için evlilik yeni oluşan aileyi daha büyük bir akrabalık ağına eklemiş olur (Yıldırım, 2011a, s. 66).

Evliliğe yönelik çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Bu sınıflandırmalar, kadın ve erkeğin içinde bulunduğu gruptan ya da dışarıdan evlenmesine veya bireylerin kendilerine benzer, ortak özellikler taşıyan kişilerle evlenmesine dayanmaktadır.

Bir kadın veya erkek yaşadığı grubun dışından biri ile evlenir ise buna “exogamie” denmektedir. Burada bahsedilen grup dini, ırksal, sınıfsal, yaşanılan şehir, yaşanılan bölge vb. olarak değişebilmektedir. “Endogamie” ise kadın veya erkeğin aynı gruptan biri ile evlenmesine denmektedir (Ülken, 1991, s. 41). Endogamide amaç grubu farklı kültür ve alışkanlıklar karşısında korumaktır. Ayrıca aile içinde bulunan mevcut servetin yine aile içerisinde kalması için de tercih edilmektedir. Evlilikteki son sınıflandırma ise “homogamy”dir. Homogamy, bireylerin kendileriyle benzer sosyal özellikler taşıyan kişiler ile evlenmeyi tercih etmesine dayanmaktadır. Aynı dini taşıyan, aynı sınıfa ve eğitim düzeyine sahip kişilerin birbirleri ile evlenmesidir (Yıldırım, 2011a, ss. 65-68).

Aile, kültürler arasında büyük çeşitlilik gösteren ve toplumun temel birimi olarak kabul edilen bir yapıdır. Aile, bireylerin sadece bir araya gelmesiyle oluşmuş basit bir yapıda değildir; içerisinde toplumsal normlar ve kültürel etkileşimlerle şekillenen bir çeşitliliğe sahiptir. Bu çeşitlilik, farklı aile türlerinin varlığını sürdürmesine ve toplumlarda çeşitli dinamiklere yol açmıştır. İnsan yaşamının temel birimi olan aile, geçmişten bu yana değişerek otoriteyi, hane halkını merkezine alarak gelişmiş ve farklı biçimlere bürünmüştür.

1.1. Otorite Merkezli Aileler

Otorite, aile içindeki yönetim yapısını belirlemektedir. Aile içindeki otoritenin cinsiyet temelli olarak belirlendiği iki farklı tür vardır. Bu türler “anaerkil aile” ve “ataerkil aile” şeklindedir. Otoritenin ölçüt alındığı aile türlerinde otorite, birlikte oturulan yer, akrabalık bağları ve mülkiyet ilişkileri bir arada ele alınmıştır (Gökçe, 1991, ss. 219-227).

1.1.1. Anaerkil Aile

İnsanların toplayıcılık ve avcılıkla ya da tarımla geçindiği dönemlerde sıkça rastlanan bir yapı olan ana ailesi veya anaerkil aile, genellikle aynı ana soyundan gelen bireylerin ortak bir ev ortamını paylaştığı düzeni benimsemektedir. Annenin soyundan gelen herkes ortak bir evde yaşarken baba, ara sıra evi ziyaret eden misafir konumundadır. Aile içerisinde annenin belirlediği kurallar geçerlidir. Anaerkil düzen özellikle Kanada, Amazonlar, Kuzey Amerika ve Eskimolar’da gözlemlenmiştir (Yıldırım, 2011a, ss. 77-78).

Anaerkil düzende evin reisi annenin erkek kardeşidir. Baba da annesi ve kız kardeşlerinin evinin reisliğini yapmaktadır (Gökçe, 1991, s. 220). Ailedeki güç dinamikleri kadının üzerinde yoğunlaşmıştır. Kadın üreme, ev işleri noktasında bir lider olarak görülmüş ve temel ihtiyaçları karşılamada önemli rol oynamıştır. Kadınlar önce toplayıcı-avcılık yapmış daha sonra da tarımla birlikte üretimde faaliyet göstermiştir. Anaerkil ailede miras anneden kızına kalırken, eşler boşandığında ev anneye ait olduğu için erkek evi terk etmektedir (Can, 2013, ss. 70-71).

Anaerkil ailenin yerini ataerkil ailenin alma süreci de yukarıda özel mülkiyetin oluşumunda söz edildiği gibi artık üretim ve erkeğin üremede mevcut rolünü anlamasıyla yaygınlaşmıştır. Ayrıca erkek tarımsal üretimde kendini göstererek mirası kendi soyundan ilerletmiştir.

1.1.2. Ataerkil Aile

Tarımın artı ürün oluşturması, babaya ait silahlar ve değerli eşyaların çocuklara miras olarak bırakılması, babanın bilinmesi gerekliliğini ortaya çıkarmış, erkek

egemenliğini ve ataerkil aile biçimini doğurmuştur. Bu aile biçiminde evlenen kadınlar evlendiği erkeğin evine yerleşmekte ve eşinin soyundan evde kim var ise onunla birlikte yaşamaktadır. Evdeki iş bölümü erkek ve kadın işleri şeklinde ikiye ayrılmaktadır (Güler ve Ulutak, 1992, s. 55). Bu tip ailede otorite babanın elindedir. Tüm dini sorumluluklar ona aittir ve çocuklar üzerinde mutlak kontrol sahibidir. Ataerkil aile özellikle Roma, Çin ve eski Yahudi toplumlarda görülmüştür. Kadına ait haklar önemsenmezken babanın egemenliği kesindir. Eski Türklere bakıldığında baba soyunun yanında annenin soyu da dikkate alınmıştır. Hükümdarlar örnek gösterilir ise bir hükümdarın hem babasının hem de annesinin soylu olması önemsenmiştir. Batı'da 19. yüzyılın başına kadar annenin eski konumu devam etse de ailede babanın hakimiyeti söz konusu olmuştur. Aile reisi olarak baba kabul edildiği için kadınların ve çocukların elde ettiği gelirler babanın elinde toplanmıştır. Kadın, eşi öldüğünde, evlenirken getirdiği değerli eşyaları alabilmiştir. Aile, ekonomik bir birim olduğu için kadın ve çocuklar çalıştırılmış ve eğitimleri önemsenmemiştir (Güngör, 1997, ss. 210-211). Aile içerisinde malların sahibi babadır. Baba istemediği sürece malların parçalanması söz konusu değildir. Baba bu malları kendi inisiyatifi doğrultusunda kullanma yetkisine sahiptir. Malların üzerinde olduğu gibi kadın ve çocuk üzerinde de yetkisi mevcuttur. Baba isterse bu malları sattığı gibi kadın ve çocuklara da dilediğini yapabilmektedir. Bu aile tipinde erkek çocuk babanın üstlendiği yetki ve sorumlulukları devam ettireceği için önemli sayılmış, kız çocukları önemsenmemiştir. Erkeğe üstünlük verilmiş, kadının ailede ve toplumdaki konumu her daim sarsılmıştır. Aile içinde baba geleneksel adetleri uygulayıp dini ve ekonomik görevlerini yaparken çok sayıda kadınla da evlenebilmektedir. Çok sayıda kadınla evlenmesindeki temel amacı da hem erkek çocuk sahibi olabilme ihtimalini artırmak hem de üretim alanında çalışacak iş gücünü üretmektir. Bazı toplumlarda da birden fazla kadınla evlenmek prestij olarak görülmüştür (Gökçe, 1991, ss. 221-222).

1.2. Hane Halkı Merkezli Aileler

İnsanların hayatlarını şekillendiren, değerleri kuşaktan kuşağa aktaran ve toplumsal normların inşa edildiği bir alan olan aile, hane halkının özellikleri üzerinden farklı türlerde kategorize edilebilen kompleks sosyal bir yapı oluşturmaktadır. Hane

halkının ölçüt alındığı aile türleri, geniş aileden tek ebeveynli aileye kadar uzanmaktadır. Gökçe'ye göre hane halkı ailenin bileşenlerini ve bu bireyler arasındaki ilişkileri belirlemede önemli bir rol oynamaktadır (1991, ss. 219-227).

1.2.1. Geniş Aile

Geniş aile, iki veya daha fazla çekirdek aileyi içerisinde barındırmaktadır (Mudrock, 1967, s. 23). Geniş aile, birden fazla kuşağın aynı çatı altında veya birbirine yakın yaşamasıdır. Bu ailelerde büyükanne ve büyükbabalar, ebeveynler, çocuklar, torunlar, amcalar, teyzeler ve kuzenler bir arada bulunur. Akrabaların bir arada yaşadığı, gelenek ve göreneklerin önemsendiği geniş aile türü genellikle gelişmemiş, tarım ile geçinen toplumlarda yaygın olarak görülmektedir (Giddens, 2012, ss. 246-247; Gökçe, 1991, s. 222).

Aile bağlarının en güçlü biçiminden biri olan geniş aile kavramının yerine literatürde geleneksel aile, geleneksel geniş aile, eski aile, köy ailesi gibi kavramlar da kullanılmaktadır (Gökçe, 1991, s. 222).

Geleneksel aile türünde, ailenin ekonomik işlevi ön plana çıkmaktadır, Geniş ailelerin geçimleri tarıma dayalı faaliyetler olduğu için aile üyelerinin birlikte çalışmaları gerekmektedir. Bu nedenle aile bireyleri üretim sürecinde aktif olarak yer almaktadır. Geniş ailede bireyler işlik, tarla gibi küçük, sınırlı yerlerde ve diğer aile üyeleri ile birlikte çalışmaktadır. Bundan dolayı aile üyeleri, üretim sürecinin ana unsurları olarak önem kazanır. Günümüzde ise üretim süreci çoğunlukla daha büyük ve modern mekanlarda gerçekleşmektedir. Bu da aile üyelerini üretim sürecinin bir parçası olmaktan çıkarmaktadır. Kadınların kamusal alanda çalışması, çocukların üretim alanının dışında tutulması, bu durumu daha da belirginleştirmektedir (Topçuoğlu, 2010, ss. 27-28).

Geniş aile türünde aile reisi (genellikle ailenin en yaşlısı), ailenin kökünü oluşturmaktadır. Aile bir ağacın gövdesi gibi bireylerin üzerine kurulmaktadır. Bireyin hareketleri, bu gövdeden aldığı güçle belirlenmektedir. Geleneksel toplumlarda yaygın olan bu aile tipi, modern toplumlarda daha az görülmektedir (Bulut, 2010, ss. 8-9).

Geniş aile, tarım toplumlarında yaygın olan ve toplumun tüm yönleriyle ilgili işlevleri üstlenen bir aile türüdür. Bu işlevler biyolojik, ekonomik, psikolojik, prestij sağlama, sosyalleştirme, eğitim, güvenlik, din, eğlence ve dinlenme gibi çeşitli alanları kapsamaktadır. Geniş aile, bu işlevleri yerine getirerek toplumun işleyişine önemli katkı sağlamaktadır (Taylan, 2009, s. 120).

Belli bir süre yaygınlığını koruyan geniş aile toplumdaki ekonomik, sosyolojik, siyasi, teknolojik gelişmeler nedeniyle yerini çekirdek aileye bıraksa da günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Ancak çekirdek aile kadar yaygınlığı söz konusu değildir.

1.2.2. Çekirdek Aile

Çekirdek aile, anne, baba ve bekar çocuklardan oluşmaktadır. Aile üyeleri aynı evde birlikte yaşamaktadır. Bu aileyi, anne ve baba arasındaki karşılıklı bağ bir arada tutmaktadır (Bulut, 2010, s. 9). Geçmişten günümüze kadar varlığı devam eden çekirdek aile, yalnızca yaşadığımız döneme ait bir aile türü olarak düşünülmemelidir. Fakat endüstriyel gelişmelerle beraber çekirdek aile modern çekirdek aileye dönüşmüştür. Bu dönüşüm, ailenin yapısında ve işlevinde önemli değişikliklere neden olmuştur (Topçuoğlu, 2010, s. 28).

Parsons'a göre sanayileşme, aile yapısını kökten değiştiren bir güçtür. Endüstri öncesi toplumlarda aile hem üretim hem de tüketim birimi olarak işlev görürken sanayileşmeyle birlikte bu işlev ayrılmıştır. Teknolojinin yoğunlaştığı üretim sistemlerinde aile, üretimden koparak tüketim odaklı bir birim haline gelmiştir. Bu değişim, aile yapısının da küçülmesine yol açmıştır. Sanayi öncesi toplumlarda geniş aileler yaygınken, sanayileşmeyle beraber çekirdek aile ön plana çıkmıştır. Çekirdek aile sanayileşmeyle gelen göç ve iş gücü ile uyumlu olmuştur. Sanayileşme, ailenin üyelerinden beklenen becerileri de değiştirmiştir. Sanayi öncesi toplumlarda aile üyeleri, tarım ve ev işleri gibi çeşitli becerilere sahip olması gerekirken, sanayileşme sonrasında belirli bir alanda uzmanlaşma önem kazanmıştır (Kasapoğlu, 2011, ss. 11-13).

Çekirdek aile, geniş ailenin yerine getirdiği pek çok işlevi çeşitli kurumlara devretmiştir. Çekirdek aile, biyolojik ve psikolojik işlevlerini korurken sosyalleşme

işlevini diğer kurumlarla paylaşarak aile içi dinamikleri ve sorumlulukları yeniden şekillendirmiştir. Sosyalleşme işlevi çekirdek ailenin en çok değişen işlevi olmuştur. Geçmişte aile, çocukların tek sosyalleşme kaynağıyken onun yerini kreşler, okullar, spor kulüpleri ve arkadaş grupları gibi birçok kurum almış, ailenin sosyalleştirme işlevini paylaşmıştır. Bu aileye daha az sorumluluk yüklemine yanı sıra çocuklara daha da geniş bir bakış açısı ve çeşitli deneyimler kazanmalarını sağlamıştır (Taylan, 2009, ss. 120-121). Özellikle eğitim kurumları çekirdek ailedeki bireylerin eğitimi ve dini, ahlaki değerlerin öğretilmesinde başat rol üstlenmiştir (Topçuoğlu, 2010, s. 28).

Anne, baba ve bekar çocukların ilişkisine dayalı çekirdek aile, toplumun temel taşlarından biri olarak uzun yıllar araştırmacılar, sosyologlar ve psikologlar tarafından incelenmiştir. Bireyler arasındaki ilişkileri ve kişisel gelişimi şekillendiren geniş aile günümüzde pek çok etkenden dolayı değişime uğramaktadır.

Modernleşmenin bir sonucu olarak aile, çekirdek aileye dönüşmüştür. Bu dönüşümün temelinde ise sanayi ve üretim bantlarında istihdam edilecek işçi sayısının fazla olması yatmaktadır. Çekirdek aile, modernliğin bireyselleşme hayalinin bir yansımasıdır (Yıldırım, 2011b, s. 123). Sanayi toplumunun aile yapısı üzerindeki etkisi geniş aileden çekirdek aileye doğru bir değişim olarak özetlenebilmektedir. Bu değişim aile içindeki cinsler arasında eşitliği arttırırken ailedeki rollerin de dönüşmesine neden olmuştur. Modern aile yapısının karmaşıklaşması aile içindeki bağların kopuş trajedisine yol açmıştır. Bu kopuş aile bireylerini birbirlerinden uzaklaştırmıştır. Cinsler arasında eşitlik kadınlar için olumlu olmasının yanı sıra aile içi dinamikleri ve sorumluluk paylaşımını daha esnek hale getirmiştir. Ancak ebeveynlerin, çocuk eğitimi ve ailedeki istikrarı sağlanmalarındaki rolünü karmaşıklaştırmıştır (Aktay, 2021, s. 170).

Modernleşme süreci, aile üyelerini öznel bir rolde hareket ettirerek, geleneksel aile yapısındaki içten, duygusal ve topluluk odaklı ilişkilerin yerini bireyselleşmiş ve özgün bireylerin aldığı bir düzene bırakmıştır. Aile içinde yer alan bireyler artık kendi seçimlerini yapıp kendi hayatlarının kontrolünü ellerine almıştır (Can, 2021, s. 129). Modern çekirdek ailede ben kimliği gelişmiştir. Anne, baba, çocuk gibi roller geleneksel tanımlarından sıyrılarak bireysel kimliklerin bir parçası haline gelmiştir.

Çocukların zamanlarının önemli bir bölümünü anne ve babalarından ayrı geçirmeleri, modern dönemdeki çekirdek ailesinin belirleyici özelliği olmuştur. Okul, anaokulu, kreş, oyun bahçeleri ve bakıcı aile gibi kurumlar çocukların bireyselleşme sürecini hızlandırmıştır. Ebeveynlerin sanayi tipi çalışma tarzları da bu duruma katkı sağlamıştır. Bireyselleşme ve özerklik kavramları modern ailenin en temel değeri haline gelmiştir (Yıldırım, 2011b, 125). Tüm bunların dışında günümüzde aile ile alakalı mahrem konuların, medyanın belirlediği mahrem konularla örtüşmesi dikkat çekicidir. Televizyon, gazete ve diğer medya araçları üzerinden aile içi şiddet, ayrılık, boşanma, aşk konuları herkesin gözü önünde açıkça tartışılmaktadır. Aile değerlerini zayıflatan bu durum ünlü sosyolog Anthony Giddens'in mahremiyetin dönüşümü şeklinde isimlendirdiği olguya dikkati çekmektedir. Geleneksel ile bağlantılı olan mahremiyet ve kurallar modernleşme sürecinde daha esnek ilişkilere evrilirken globalleşme ile kuralsızlık da varlık göstermektedir (Can, 2021, s. 129).

Toplumda yaşanan her türlü gelişmeden etkilenen aile, aile içinde bireylerin rolleri, ilişkileri, ailenin fonksiyonları ve aile kavramına tutum noktasında sürekli değişim göstermiştir. Bu nedenle aile bağları bazen güçlenmiş bazen de zayıflamıştır. Bu da çekirdek ve geniş aileden farklı yapıda aile türlerinin doğmasına neden olmuştur.

Geleneksel geniş ailenin içerisinde doğan modern çekirdek aile, günümüzde yepyeni aile türleriyle ve alternatif yaşam biçimleriyle karşı karşıya kalmıştır. Nasıl çekirdek aile, aile yapısını ve anlamını değiştirdiyse çekirdek aileden sonra ortaya çıkan bu aile türleri de aile yapısını ve anlamını etkilemiştir.

Geçmişte, aile denildiğinde akla gelen geniş aile modeli, kuşaklar arası güçlü bağlar ve aile üyelerinin birbirine olan maddi ve manevi desteği ile karakterizeyken sanayileşme ve modernleşmeyle yerini çoğunlukla çekirdek aileye bırakmıştır. Fakat günümüzde çekirdek aile tek bir seçenek durumunda değildir. Tek ebeveynli aileler, üvey aileler, evlilik dışı ilişkiler, komünal yaşam tarzı gibi yeni aile modelleri artan şekilde kabul görmektedir (Yıldırım, 2011a, s. 78).

1.2.3. Tek Ebeveynli Aile

Tek ebeveynli aile, aile yapısındaki değişimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Tek ebeveynli aile özellikle ebeveynlerden birinin bulunmaması ile bağlantılıdır. Tek ebeveynli aileler ayrılık, ölüm, gayrimeşru ilişki, evlat edinme gibi ya da baba rolüne sahip ebeveynin savaşa, askerliğe gitmesi şeklindeki kontrol dışı faktörlere bağlı olarak oluşan aile yapılarıdır (Gladding, 2011, ss. 75-94; Buluş ve Ersoy, 2019). Batılı toplumlarında artan boşanma oranları, beraberinde tek ebeveynli aile olgusunu geliştirmiştir. Bu durum, bazı kesimler tarafından geleneksel aile yapısının çöküşü olarak yorumlanırken, kimileri de bireysel özgürlüğün bir göstergesi olarak görmektedir. Evlilik sorumluluk açısından zorlayıcı geldiğinde eşler tek ebeveynli aile yapısını tercih edebilmektedir. Tek ebeveynli ailelerde kadının baş rolde olduğu görülmektedir. Bu tarz bir ailenin başında, evlilik bağı olmadan annelik rolü üstlenen kadınlar yer almaktadır. Tek ebeveynli ailelerin artması, evlilik dışı doğan çocukların sayısının artması, bireyselliğe verilen önemin artmasında rol oynayan faktörlerdendir. 1983-1999 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde evlilik dışı doğumlar %83 artmıştır (Yıldırım, 2011a, s. 79). 2009'da evli olmayan kadın doğumu %41, 2020'de %40,5 2021'de ise %40'tır (Osterman vd., 2023, s. 5).

Yukarıda da değinildiği gibi tek ebeveynli ailelerin büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmakta ancak bazen erkekler de tek ebeveynli ailenin başında bulunabilmektedir (Yazan, 1991, s. 466).

Son yirmi yıla bakıldığında tek ebeveynli aile sayısının iki kat arttığı ve boşanmanın toplumda yaygınlaştığı dikkati çekmektedir. Bu artış takip ve müdahale isteyen sorunları beraberinde getirmiştir. Ailenin dağılması ve tek ebeveynli aile şeklinde ilerleme çabası aile üyelerini pek çok anlamda olumsuz etkilemektedir. Aile bireyleri içerisinde bu durumdan en fazla etkilenen ise çocuklar olmuştur (Acar, 2001, s. 18).

Tek ebeveynli ailede çocuğun yetiştirilmesi noktasındaki tüm sorumluk yalnızca anne ya da yalnızca baba tarafından üstlenildiği için çocuk üzerinde bu iki rolden biri daha baskın diğeri ise daha az olmaktadır. Bu da çocukların çeşitli sorunlarla

karşılaşmalarına neden olmaktadır. Örneğin tek ebeveynli ailede büyüyen çocuğa kıyasla her iki ebeveynin bulunduğu ailede yetişen çocukların akademik başarısının daha yüksek olduğu çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur. Bunun dışında tek ebeveynli ailelerde yetişkin gözlemi ve rehberliği eksik olduğundan bu durum çocukların riskli davranışlarda bulunması ve kötü alışkanlıklar edinme, depresyon ihtimalini de artırmaktadır (Aydiner Boylu ve Öztop, 2013, s. 211; Çoşan, 2018, ss. 281-282). Ancak yapılan bazı araştırmalar iki ebeveynli aşırı şiddet içeren bir ailede yaşayan çocukların tek ebeveynli ailede büyüyen çocuklara göre daha fazla depresyon riski altında olduğunu vurgulamaktadır. Bunun yanında yaşadığı yerden başka bir yere taşınmak da çocukları boşanmaya göre daha fazla etkilemekte ve bu etki özellikle okul yaşamlarında kendini göstermektedir. Boşanmaya kadın açısından bakılan araştırmalarda kadının boşandıktan sonra özgüvenin arttığı bulgulanmıştır (Acar, 2001, s. 19).

Tek ebeveynli aile içinde çocuklar ve ebeveynler pek çok sorunla karşılaşmaktadır. Bu noktada bilhassa boşanmanın ardından kriz oluşacağı için aileye karşı desteklerin bu dönemde düzenlenmesi ve aktarılması gerekmektedir. Aile bireylerinin hızlıca rollerini elde etmeleri konusunda sosyal hizmet kurumlarına büyük pay düşmektedir. Bu kurumlar aile üyelerinin duygularını ifade etmelerine, yeni bir düzen kurmalarına ve ebeveynlik rollerini tanımlamalarına yardımcı olmaktadır.

1.2.4. Birlikte Yaşama

Birlikte yaşama kadın ve erkeğin evli olmadan aynı evde yaşamaları şeklinde ifade edilmektedir. Bu tarz bir yaşamı genellikle gençler, daha önce evlenip boşananlar ya da daha önce bir evlilik yaşamamışlar tercih etmektedir. Birlikte yaşayan bireyler çoğunlukla benzer eğitim düzeyine, yaş ve kökene sahiptir. Birlikte yaşama evlilik öncesi tercih edilmektedir. Burada ilişki yaşama ya evlilikle ya da ayrılıkla sonuçlanmaktadır (Yıldırım, 2011a, s. 80).

Batı toplumlarında yaygınlık kazanan birlikte yaşama resmi bir bağ bulunmadan çocuk büyütme isteyen çiftleri içermektedir. Birlikte yaşama 20. yüzyılın ortalarında yavaş yavaş ortaya çıkmıştır. Birlikte yaşama biçimi başlangıçta Britanya'da uygunsuz

olarak görülmüştür. Ancak daha sonra hem Britanya'da hem de diğer Avrupa ülkelerindeki gençlerin birlikte yaşamaya ilişkin yaklaşımı değişmiştir. Evlenmeden birlikte yaşamayı 18-24 yaş aralığındaki bireylerin %88'i desteklerken, 65 yaşın üstündekilerin sadece %40'ı desteklemiştir (Giddens, 2012, ss. 274-275).

Amerika'da ve Britanya'da sosyolojik alanda yapılan araştırmaların pek çoğu evliliğin yavaş yavaş çökeceği endişesi içerisindedir. Bu endişenin temel nedeni de boşanmaların ve evli olmadan birlikte yaşamının artmasıdır (Marshall, 2005, ss. 223-224).

ABD Sağlık, Eğitim ve Refah bakanlığının istatistiklerine bakıldığında 1867 ile 1997 yılları arasında Amerika'da evlilik oranı çok az değişmiştir. 1897'de nüfusun %0,96'sı, 1967'de de %0,97'si evlenmiştir. 1932'de bu oran %0,79'a düşse de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra erkeklerin ülkeye dönmesi ile %1,46'ya kadar yükselmiştir. Evlilik oranı 1990'larda %0,85 ile %1,14 arasında değişiklik göstermiştir. 2000'de evlilik oranı %0,82'ye düşmüş ve 2009'dan 2014'e kadar %0,70'in altında kalmıştır (Waggoner, 2018, ss. 216-217). 1960'tan bu yana ABD'de evlenmeden birlikte yaşayanların sayısı 15 kat artmıştır. Ancak önce birlikte yaşayıp ardından evlenen çiftlerin boşanma olasılığı daha yüksek olmaktadır. Bu çiftlerin boşanma oranı %50-80 arasındadır (Stanton, 2018, s.2).

Birlikte yaşama ne kadar yaygınlaşırsa yaygınlaşsın evlilik üzerine yapılan çalışmalar evliliğin, evlenmeden birlikte yaşamaya göre daha istikrarlı olduğunu ortaya koymuştur (Giddens, 2012, s. 275).

Günümüze bakıldığında ise evlenmeden birlikte yaşama artık normal karşılanan bir ilişki biçimi haline gelmiştir.

1.2.5. Eşcinsel Evlilikler-Birliktelikler

Eşcinsel evlilikler ya da birliktelikler aynı cinsiyete sahip bireylerin birbirleri ile ilişkisini kapsamaktadır. Her ülkede kabul görülmeyen bir ilişki biçimi olduğu ve eşcinsel ilişkiler her zaman resmi düzeye ulaşmadığı için evlilik yerine birliktelik olarak da kalmaktadır. Çeşitli ülkelerde yasalarca onaylandığı için eşcinsellerin

evlilikleri resmi düzeye ulaşabilmektedir. 1980'lerden bu yana eşcinsel birlikteliklerde artış görülmektedir. Batı ülkeleri dışında bu ilişki türü hastalık ya da sosyal sapma şeklinde görüldüğü için eşcinseller ilişkilerini gizli tutmaktadır (Giddens, 2012, ss. 275-276).

Eşcinsel evlilikler Amerika Birleşik Devletleri'nde 2015 yılında yasallaştırılmıştır. 2015'ten bu yana eşcinsel evlilerin oranı artmış, 2021'de eşcinsel evli çift sayısı 700.000'i geçmiştir. Bu sayı tüm evli çiftlerin yaklaşık %1'ni oluşturmaktadır (Pew Research Center, 2023).

Bazı ülkeler eşcinsel evlilikleri yasal zemine oturttukları için eşcinsel ilişkiler, evlilikler açıkça ilan edilmektedir. Başta Hollanda olmak üzere, İngiltere, Almanya, Fransa, Kuzey Avrupa ülkeleri, Jamaika ve Guyana hariç hem Latin hem Orta hem de Kuzey Amerika'daki bütün ülkelerde yasal olarak kabul edilmektedir. Türkiye'de eşcinsel haklar ara sıra kamuoyu gündemine taşınsa da tam anlamıyla bir yaygınlığa ve yasallığa sahip değildir. Türkiye'de İslam inancı hakimdir ve İslam inancına göre yasak kabul edilen bu evlilik/birliktelik biçiminin toplumun temel değerlerini, aile yapısını ve ahlaki yapısını zedelediği düşünülmektedir (Can, 2021, s. 135).

1.3. Üvey Aile

Üvey aile nosyonu, kadın ve erkeğin en az birinin yapacağı evlilikten önce biriyle evlenmiş ve ondan çocuğunun olmasını içermektedir. Sosyologlar üvey aile yerine genellikle yeniden kurulmuş aile kavramını kullanmaktadır (Giddens, 2012, s. 273; Barnes, 1998, s. 10). Bu kavramın kullanılmasının asıl sebebi üvey aile nosyonunun yeni yeni oluşan bir aileye olumsuz yaklaşım ve önyargı vermesidir. Bu aileler oluşum ve karşılaştıkları zorluklar nedeniyle diğer aile türlerine kıyasla önemli farklılıklar içermektedir (Sülü Akgül, 2020, ss. 22-23)

Yarım yüzyıl öncesinde ünlü Amerikalı sosyolog Anrew J. Cherlin yeniden evlenmeyi "tamamlanmamış kurum" olarak nitelendirmiş ve ilk evlilikler kadar yeniden evliliklerin yaygınlaşacağını öne sürmüştür. Ancak onun beklediğinin de ötesine geçmiş ve ilk evlilikler yeniden evlenme haline gelmiştir (2004, ss. 848-859; Cherlin, 1978, s. 639).

Üvey aileler çeşitli biçimlerde kurulabilmektedir. Örneğin üvey aile her iki ebeveynin de daha önce ikinci bir evlilik yapmasından oluşacağı gibi bir partnerin iki veya daha fazla evlilik geçmişi olmasıyla da kurulmaktadır. Ancak üvey ailelerde önemli olan evlilik sayısı değil partnerlerden birinin önceki evliliğinden çocuklarının bulunması ve yeni oluşan üvey aile ile beraber hayatını idame ettirmesidir (Coleman vd., 2000, ss. 1288-1289). Bazen üvey ailedeki çocuklar önceki evlilikten ziyade evlilik dışı ilişkilerden gelen çocuklar da olabilmektedir (Baners, 1998, s. 10).

Yalnızca bir partnerin daha önceki evliliğinden çocuğu varsa, üvey aile bir biyolojik ebeveyn bir de üvey ebeveyni içerir. Bu iki partnerin de önceki birlikteliklerinden çocukları varsa, her partner kendi çocuğunun biyolojik ebeveyni olmaktadır. Partnerlerin ortak çocukları olduğunda her bir eş, önceki birlikteliklerinden olan kendi çocuklarının biyolojik ebeveyni, partnerlerinin önceki ilişkisinden olan çocuğun üvey ebeveyni ve mevcut partneriyle birlikte olan çocuğun da biyolojik ebeveynidir (Lin & Seltzer, 2023, s. 2).

Niceliksel açıdan önemli bir aile türü olan üvey aileler yeni olmaktan oldukça uzaktır. 19. yüzyılda Avrupa'da teknoloji ve sağlık alanı gelişip, ölüm oranlarının azalmasından önce pek çok çocuğun ebeveynlerinden biri yetişkinliğe ulaşmadan hayatını kaybetmiştir. Dolayısıyla biyolojik annenin veya biyolojik babanın ölümü, çocukların mecburen üvey bir aileye girmelerine neden olmaktadır. *Hansel ve Gretel*, *Pamuk Prenses ile Yedi Cüceler*, *Sindirella (Külkedisi)* gibi masallar da bu aile tipinin geçmişteki ehemmiyetini ortaya koymuştur. Geçmişte çoğunlukla biyolojik ebeveynlerden birinin hayatını kaybetmesi sonrasında üvey ebeveyn, biyolojik ebeveynin yerini almıştır. Ancak günümüzün üvey aileleri ile geçmişteki üvey aileler arasında pek çok fark mevcuttur. Bu farklılardan en büyüğü ve en önemlisi biyolojik ebeveynin genellikle hayatta olmasından dolayı bugünkü üvey ailelerin daha karmaşık bir yapıya sahip olmasıdır. Biyolojik olan ebeveynlerin ikisi de çocuğun bakımını üstlenmektedir. Ayrıca çocuk hem biyolojik annesi hem de biyolojik babası ile iletişim halinde olduğu için aile ağı çoğunlukla birden fazla haneyi kapsamaktadır. Bu nedenle üvey aileler, çekirdek ailelere göre daha fazla farklı sosyal bağlam içinde yer

almaktadır. Bu durum üvey aileyi daha karmaşık hale getirmekte ve günlük yaşamdaki çeşitli zorlukları arttırarak doğurmaktadır (Kreyenfeld & Martin, 2011, ss. 123-127).

Üvey ailedeki yapıyı yalnızca eşlerden birinin veya her iki eşin de önceki ilişkilerinden çocuklarının olması değil aynı zamanda çiftin daha sonra ortak çocuk sahibi olması da karmaşıklaştırmaktadır. Yalnızca bir partnerin daha önceki bir ilişkiden çocuğunun olması “basit üvey aile”yi oluşturmaktadır. Her iki partnerin de önceki ilişkisinden olan çocuğun bulunduğu üvey aileler “karmaşık üvey aileler”dir. İki partnerin önceki ilişkisinden olan çocuğunun yanına bu ebeveynlerin ortak çocuğunun eklenmesi ile de “karma üvey aile” oluşmaktadır (van der Pas & van Tilburg, 2010, s. 237).

Homojen bir yapısı bulunmayan üvey aileler babanın veya annenin etrafında toplanılmasına göre değişiklik gösterir. Erkek yeni evliliğiyle oluşturduğu aileye önceki birlikteliğinden olan çocuğunu dahil ederse bu “üvey anne” ailesi olur. Üvey aile, önceki eşin ölümü, boşanma, ayrılık, yalnız ebeveynlik gibi çeşitli olaylardan sonra oluşabilir. Bu nedenle üvey ailenin bir üyesi olmak, bir dizi yaşam akışını ve geçişini içermektedir (Ambert, 1986, ss. 796-802; Kreyenfeld & Martin, 2011, ss. 124-126).

Modernleşmenin getirdiği bireyselleşme ve özgürlük, insanların evlilikte daha az mutlu olmalarına ve daha kolay boşanmalarına yol açmıştır. Bu durum üvey ailelerin oluşma olasılığını arttırmıştır. Bu boşanmalardan bazıları yeniden evlenme ile sonuçlanmaktadır.

Yeniden evlenme noktasında en yüksek oran Amerika Birleşik Devletleri’ne aittir. ABD’de her on evlilikten dördündeki ebeveynlerden biri yeniden evlenmektedir (Coleman & Ganong, 1991, s. 405). 1980’lerden sonra boşanmaların artması ile üvey aile oranı yükselişe geçmiştir (Sülü Akgül ve Yıldız, 2022, ss. 452-453).

Amerika Birleşik Devletleri’nde iki biyolojik ebeveyni ile yaşayan çocukların oranı son 60 yılda istikrarlı bir şekilde azalma gösterirken bir biyolojik bir üvey ebeveyn ile yaşayan çocukların sayısı artmıştır (Parker & Horowitz, 2015). İlk

birlikteliklerin %24'ü, ikinci birlikteliklerin %65'i, üçüncü birlikteliklerin de %74'ü üvey ailelerden oluşmaktadır (Guzzo, 2016).

Amerika'da özellikle orta yaş ve ileri yaş aile manzarası değişiklik göstermiştir. Orta yaşlı ve ileri yaştaki çiftlerin önceki evliliklerinden çocuklarının olma ihtimali yeniden evlenen gençlere göre daha yüksek olduğu için üvey çocuk sahibi olma ihtimali de yükselmektedir. Çocuklu yaşlı çiftlerin yaklaşık %40'ı üvey aileyi oluşturmaktadır. Bu yaşlı üvey aileler, yaşlanmayla ilişkili bakım ihtiyaçları ve önceki ilişkilerden olan çocuklara maddi transferlerle ilgili kararlarda oluşacak çatışmalar nedeniyle genç üvey ailelere kıyasla benzersiz zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır (Lin & Seltzer, 2023, ss. 2-4; Raley & Sweeney, 2020, ss. 82-97).

Üvey aile kurmak hem yetişkinler hem de çocuklar için karmaşık ve zorlayıcı bir deneyim olabilmektedir. Yeni aile dinamiğine uyum sağlamak farklı geçmişlerden gelen bireyleri bir araya getirmek ve ailevi rolleri yeniden tanımlamak gibi pek çok sorun ortaya çıkabilmektedir.

1.3.1. Üvey Baba Ailesi

Üvey baba kavramı Türk Dil Kurumu Genel Türkçe Sözlüğü'nde "öz olmayan baba, babalık, cici baba" şeklinde tanımlanmaktadır (2024). Üvey baba, bir çocuğun biyolojik babası olmayan ancak bu çocuğun annesi ile evli olan erkektir. Biyolojik anne ve biyolojik babanın ayrılmasından sonra anne ve çocuğun hayatına sonradan dahil olmaktadır. Bu ayrılmanın ardından çocuk olumlu ya da olumsuz etkilenirken, anne de bu etkilenme sürecini stresli şekilde geçirmektedir.

Üvey babalar, sahip olduğu belli bir deneyim, geçmişle anne ve çocuk ile aile sistemine girer. Hiç evlenmemiş ve birlikte yaşamın sona ermesinin ardından oluşan yeni ailenin aile uyumunu yakalamak için uzunca bir zamana ihtiyacı vardır. Boşanmış tek ebeveynli aile ise aile rollerini yeni aile içinde yeniden kurmaya çalışır. Ebeveynlerin bu ilişkiden beklentileri daha umut doluyken çocuklar temkinli ve dirençli şekilde davranış sergilerler. Yeni bir aile üyesinin evdeki varlığına uyum sağlama ve aile kurma süreci zorlu geçen, uzun bir süreçtir (Cherlin & Furstenberg, 1994, ss. 366-376).

Yeniden evlenen biyolojik anne olduğunda ve eve üvey baba geldiğinde, ebeveyn çocuk ilişkisi açısından anne, çocukları takip ve kontrolde güçlük yaşasa da bir ila iki yıl içerisinde tekrar bu takip ve kontrolü ele alabilmektedir. Annenin kız çocuğu ile ilişkisi erkek çocuğuna nazaran daha az çatışmalı ve kız çocuğunun desteği doğrultusunda ilerlemektedir. Üvey aile yeni yeni oluştuğunda hem kız hem de erkek çocuklar, üvey babanın onların özerkliğine müdahale etme ihtimalinden korkmaktadır. Ancak üvey babanın varlığı, erkek çocuklara sosyal anlamda pek çok şey katmaktadır. Özellikle anne-oğul arasındaki çatışmaları sıcak ve yakın ilişkileri ile azaltabilmektedir. Bunun tam tersi olarak kız çocukları ile yakın ilişki oluşmaması nedeniyle kız çocuklarının, üvey babayı anneleri ile aralarındaki yakınlığı etkileyen, engelleyen kişi olarak görmelerine neden olabilmektedir. Ergenlik öncesi erkek çocuklarına göre kız çocukları üvey babaya karşı daha fazla direnç göstermektedir. Bu direnç, biyolojik anne ve üvey baba arasındaki ilişkiye göre şekillenmektedir. Eğer biyolojik anne ile üvey baba arasındaki ilişki tatmin edici seviyede ise anne-kız arasındaki bağ zayıf, kız çocuğunun algıladığı direnç ve tehdit yüksek olmaktadır (Hetherington & Henderson, 1997; Hetherington & Clingempeel, 1992).

Yeni kurulan üvey ailede üvey babanın, yeni eşinin önceki ilişkisinden olan çocukları ile geçirdiği zamanın uzun ve etkili olması, çocukların üvey baba ile yakın ilişkiler geliştirmesini sağlayabilmektedir. Ayrıca üvey babaları ile fazla zaman geçiren, çeşitli aktiviteler yapan çocuklar, üvey babalarını daha arkadaş canlısı olarak algılayabilmektedir. Üvey çocuğun hayatına girer girmez disiplin, kontrol ve sorumlulukları üstlenmeyen bunun yerine daha ikincil ve denetleyici bir rol oynayan üvey babaların, üvey çocuklarla ilişkisi daha olumlu olmaktadır (Klaus vd., 2012, ss. 157-166; Parent vd., 2007; Bray, 1988, ss. 280-287).

Üvey ebeveyn-üvey çocuk ilişkilerinde gerginlik ve çatışma çıkma ihtimali bulunduğu için üvey ebeveyn ile üvey çocuk arasındaki bağlantıların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu noktada klinisyenler, üvey ebeveyn ile üvey çocuk arasındaki ilişkinin erken dönemlerinde, üvey ebeveynlerin üvey çocuklarla arkadaşlık kurmaları, yakın duygusal bir bağ oluşturmalarını tavsiye etmektedir (Ganong vd., 2019, ss. 521-529). Üvey babaların üvey çocuklar ile yakın bağlar oluşturma noktasında çeşitli

stratejileri mevcuttur. Bunlar üvey çocuklarla iyi vakit geçirmek, üvey çocuklarla maddi anlamda harcamalar yapmak, çeşitli becerileri öğrenmelerini sağlamak, farklı sorunlarla karşılaştıklarında üvey çocuklara yardımcı olmak, yalan söylememek ve üvey çocukları benimsemektir. Böyle durumlar içinde çocuklar, üvey babaya karşı iletişim anlamında daha açık bir alıcı haline gelebilmektedir. (Stern, 1982, ss. 76-84). Üvey babanın, üvey çocuklara karşı uyguladığı bu yakınlık stratejileri, çocuklar ile arasındaki çatışmaları azaltabilmekte ve eşiyle arasındaki evlilik bağına güçlendirebilmektedir (Ganong vd., 2019, ss. 522-529).

Üvey babalar çoğunlukla üvey çocuklar ile iyi anlaşmaya çalışsa da bazı üvey babalar bu çabanın dışında bir role de bürünebilmektedir.

Parent ve arkadaşları yaptıkları incelemeler sonucunda üç erkek tipolojisi belirlemişlerdir. Bunlardan ilki ailenin ayrılmaz bir parçası halinde, genellikle çocukların birkaç yıldır hayatında olmasına rağmen doğrudan iletişim kurarak olumlu ilişkiler geliştirmiştir. Biyolojik baba gibi bir rol oynar. İkincisi çocuklarla dolaylı bir iletişim kurarken, biyolojik annenin arkasında durur ve onun destekçisi halinde olur. Son erkeğin ise anne ile bir ilişkisi vardır ancak bu ilişkiye çocukları dahil etmemektedir (2007, s. 234).

Üvey çocuklar ile ilgilenmeyen üvey babaların temel nedeni, ailedeki rollerinden emin olmadıkları, çocuklara bakma ve aileyi idare etmenin kadına özgü bir iş olduğunu düşünmeleri ya da çocuk yetiştirme konusunda bilgilerinin az olmasına dayalı olabilmektedir. İlgisiz üvey babaya sahip olan çocuklar, üvey babalarına kendilerini göstermek ve onu memnun etmek adına fazlasıyla çaba harcamaya başlamaktadır. Üvey babanın bu ilgisiz davranışları da çocukların kendilerini değersiz hissetmelerine neden olabilmektedir (Coleman & Gagong, 1991, ss. 407-408). Çocukların ihtiyaçlarını karşılama noktasında üvey babayı çevreleyen normlar anneye göre daha az olduğu için destek vermesi gerektiği zamanlarda biyolojik babanın geleneksel rolüne müdahalesi üvey annelere kıyasla daha düşük seviyededir. Aynı zamanda, üvey babalar, üvey annelere göre daha olumlu stereotiplere sahiptir. Bu nedenle üvey babalar üvey çocuklara müdahale etme ve aileye dahil olma noktasında üvey annelere

göre daha az tereddüt etmektedir (Fine & Kurdek, 1992, ss. 538-540; van Houdt vd., 2020, ss. 640-650). Bu da üvey annelerin geri planda kalmalarına neden olmaktadır.

1.3.2. Üvey Anne Ailesi

Anne kavramı Türk Dil Kurumun'da "çocuğu olan kadın valide" anlamını içerirken üvey anne kavramı da "öz olmayan anne, analık, cicianne" anlamına gelmektedir (2023). İngilizce karşılığı "stepmother" olan üvey anne kavramında step ön eki eski İngilizcede yas anlamına gelen "stéop" kelimesinden gelmektedir. Bunun yanı sıra "step" nosyonu adım anlamına karşılık gelmekte ve üvey annenin çocuğa bir adım uzakta olduğu manasını barındırmaktadır (Watson, 1995, ss. 12-20).

Üvey ebeveynler için üvey çocuklara ebeveynlik yapmak biyolojik ebeveynliğe göre daha zor gelmektedir. Özellikle üvey annelerin hem üvey ebeveyn hem de biyolojik ebeveyn olarak çeşitli rol çatışmaları yaşama olasılığı daha yüksektir. Çünkü daha fazla çocuk yetiştirme sorumluluğu üstlenmektedirler. Ayrıca hem Doğu hem de Batı kültüründe çocuklar kötü üvey annelerin temsillerine maruz kalmaktadır. Bu nedenle, üvey annelerin karşılaştıkları sorunlar, daha çok aile yaşamına uyum sağlamayla ilişkilidir (Bahn & Hong, 2019, s. 836).

Bütün üvey aile üyeleri gerginlik ve çatışmalara neden olabilecek çeşitli duygular ile karşılaşmaktadır. Özellikle de çocukların üvey anneye bir düşmanlık hissi beslemesi muhtemeldir. Üvey çocukların üvey anneyi sevmemesinin altında pek çok neden yatmaktadır. İlki üvey annenin yeni girdiği evde çocuklara yeni bir ev düzeni dayatması çocukları kızdırmaktadır. İkincisi üvey çocuklar biyolojik annelerinden yoksun kaldıkları için güven duyguları kolaylıkla oluşmamakta bu nedenle yanlarında olan ebeveyni de kaybetmemek adına babalarını kıskanmakta, bu ilişkiyi tehdit olarak görmektedirler. Üçüncüsü mitlerde ve peri masallarında üvey anneler sürekli kötülendikleri için çocuklarda üvey annenin kötü olacağı önyargısı oluşmaktadır. Çocuklar bazen üvey anneye karşı olumlu tepkiler verse de zaman zaman bu olumlu tepkiler biyolojik annelerine sadakatsizlik yaptıkları duygusuna kapılmalarına neden olabilmektedir. Sonuncusu da çocukların biyolojik anneleri öldükten sonra yas dönemi bitmeden üvey anne ile tanışması üvey annenin çocuklarla yeni ilişki kurmasını

güçleştirmektedir. Üvey anneyle, biyolojik annenin ölümünden uzun zaman sonra tanışması da çocukların kafasında idealize ettiği anneyle üvey anneyi olumsuz manada karşılaştırmalarına neden olabilmektedir (Watson, 1995, ss. 70-80). Çocuklar, bir üvey annenin aileye katılmasını çoğu zaman biyolojik annelerine karşı bir hakaret olarak görebilmektedir. Böylelikle üvey annenin desteğini almada çocuklar tereddüt edebilmektedir (Greenwood, 2017, ss. 49-52; van Houdt vd., 2020, ss. 641-653).

Biyolojik ailede boşanma ile bir ayrılık oluştuğunda çocuklar ebeveynlerin tekrardan bir araya gelebileceği umudu içine girebilir. Bu noktada üvey annenin geliştiği çocukların umudunu paramparça edebilir. Bu durum çocuklarda biyolojik annelerince terkedildiği duygusunun oluşmasına, öfke ve herkese güvenmeme duygularının tetiklenmesine neden olabilir. Üvey annenin, üvey çocuğun davranışları hakkında biyolojik babaya çeşitli bilgiler vermesi çocuğun iyice sinirlenmesine ve üvey anneyle karşı kırgınlaşmasına neden olur ve bu durum döngü halinde ilerler (Watson, 1995, ss. 75-83). Aile içinde yardım ve bakım işinde daha aktif oldukları için üvey anneler, üvey babalara göre üvey çocuklarla daha az olumlu ilişkiye sahiptir (Lin & Seltzer, 2023, s. 5).

Üvey anne, üvey çocuğuna karşı iyi niyetli olsa da üvey çocuğun sergilediği davranışlar nedeniyle kötü hale gelmesine neden olabilmektedir. Modern çalışmalar, üvey ailedeki çatışmaların çoğunun üvey anne kaynaklı olmadığını belirtmiş ve üvey aile içindeki anlaşmazlıkları araştırmıştır. Üvey anne ve çocuk arasındaki anlaşmazlıklarda en çok eleştiri alan üvey anneler olmuştur. Ancak sosyologlar annelerinden mahrum büyüyen çocuklara üzülen ve çocukların masumluğuna inanarak ya da daha önce mitlerden, halk masallarından koşullandırıldıkları için üvey annelerin düşmanca davranışlar sergilemeye meyilli olduklarını öne sürmüşlerdir. (Watson, 1995, ss. 74-83).

Üvey ailelerin karşılaştığı sorunlarla ilişkili çalışmaların çoğunda üvey annelere karşı güçlü evrensel ön yargılar mevcuttur. Üvey anneler mitolojik hikayeler, masal ve edebiyatta kötü, şeytani ve cadı gibi karakterler ile sunulmasından dolayı sürekli bu tasvirlerle uğraşmak zorunda kalmıştır. Üvey anneliğe ilişkin olumsuz tasvirlerin kökeni antik Yunan'da dahi görülmüştür (Watson, 1995, ss. 1-5; Coleman & Ganong,

1991, ss. 405-410; Bahn & Hong, 2019, s. 836-841). Bu hikayelerin oluşturduğu ön yargılar neticesinde üvey anneler rollerini sergilemede çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır.

1.3.3. Üvey Aileye Özgü Sorunlar

Üvey aileler, diğer aile türlerinden farklıdır. Üvey ailede yaşayan bireyler bu farklılıkları kabul ettiklerinde bu tür bir aile çocukların büyümesi, gelişmesi; yetişkinlerin ise kişisel tatminleri için uygun bir yer haline gelebilmektedir (E. Visher & J. Visher, 1985, ss. 9-18). Ancak bu uygun yerin oluşması için yeni üvey ebeveynler ile üvey akrabalar ilişkiler kurmalı ve gerekli müzakereleri gerçekleştirmelidir. Bu tarz yeniden düzenleme süreçleri çoğunlukla stresli şekilde geçmektedir. Bu sürecin stresli geçmesinin temel sebebi de üvey ailenin aile içi ilişkilerindeki belirsiz yapısından kaynaklanmaktadır. Üvey aile içindeki belirsizlik yorucu olarak kabul edilmektedir. Örneğin, üvey ailelerde yaşayan gençler, üvey ebeveynleri ve üvey akrabalarıyla nasıl ilişki kuracağı noktasında kesin davranışlar sergileyememektedir. Belirsizlik ayrıca aile üyeliğiyle ya da roller ile alakalı uyumsuz görüşleri arttırabilir; bu da bireylerde stresin çoğalması, aidiyet duygusunun azalması gibi olumsuz sonuçlarla ilişkilendirilebilir (Fang & Zartler, 2023, ss. 111-113; Brown & Manning, 2009).

Araştırmacılar, üvey ebeveyn ile büyüyen çocukların, biyolojik ebeveynler ile büyüyenlere göre olumsuz sonuçlar açısından daha yüksek risk altında olduğunu belirtmişlerdir. Bunun sebebi ebeveynlerin ayrılması, boşanma süreci, yeni bir ebeveyn ve üvey ailenin oluşumu gibi geçişlerdir. Bu geçişlerde çocuklar ebeveynlere göre daha fazla stres yaşamaktadır. Üvey aile oluşurken çocukların alıştıkları çevre ve kişilere yenileri dahil olmaktadır. Buna ek olarak, yeni oluşan üvey aile ile maddi gelir değişmekte, çocukların biyolojik ebeveynleri ile geçirdiği zaman azalmakta, üvey ebeveyn ve varsa üvey kardeşlerine uyum sağlayamamaktadır (Sanner vd., 2022, ss. 885-887).

Üvey aile üyelerinin farklı geçmişleri, hatıraları, alışkanlıkları, örf ve adetleri vardır. Zaman zaman bu farklılıkların bireyler tarafından anlamı tam kavranamamaktadır. Bu nedenle yeni ailede statü, görevler ve ayrıcalıklar yeniden

tasarlanmalı ve yeniden tanımlanmalıdır (Coleman & Ganong, 1991, ss. 409-411). Çünkü biyolojik aileye göre daha karmaşık bir aile sistemi olan üvey ailede birden fazla insan işin içine girmektedir. Bunlar önceki ilişkilerden gelen ve hâlâ çocukların akrabası olan eski akrabalar, yeni dahil olan çocuklar, büyükanne ve büyükbabalar, teyzeler, amcalardır. Bu da kişiler arası etkileşimi arttırmaktadır. Gereğinden fazla etkileşime girmek zaman zaman üvey ailedeki bireylerin bunalmalarına neden olabilmektedir. Fazla etkileşimin kaynağının tespit edilmesi üvey ailenin kendi durumunu netleştirmesini sağlayabilmektedir. Her bireyin kendi fikirleri ve inançları vardır. Hane sayısının artması da çocukların fikir ve inançlarını derinleştirmektedir (E. Visher & J. Visher, 1985, ss. 9-13).

Aile sistemleri teorisine bakıldığında aile, birbirine bağlı pek çok küçük alt sistemden oluşan hiyerarşik olarak organize edilmiş bir sistemdir. Bu alt sistemler sınırlar ile tanımlanmaktadır ve aile üyeleri, tekrar edilen aile etkileşimleri aracılığıyla bu sınırların içinde veya ötesinde birbirleri ile nasıl ilişki kuracaklarına dair beklenti ve rolleri öğrenmektedir. Fakat üvey ailelerde ebeveynlerin beklentileri ve rolleri iyi bir şekilde tanımlanmamıştır. Üvey ebeveyn ve çocuk ilişkisini düzenleyen yasal hakların, sosyal normların eksikliği de aile içindeki rol ve görevler konusunda anlaşmazlık oluşturarak sınır belirsizliğine katkıda bulunabilmektedir. Üvey aile içindeki önemli düzeydeki sınır belirsizliği de ailedeki stresi, gerginliği ve işlev bozukluğunu arttırmaktadır (Lin & Seltzer, 2023, ss. 2-6; Boss & Greenberg, 1984, ss. 536-544).

Genellikle boşanma sonrası üvey aile ilişkilerini tanımlamak için “belirsizlik” terimi kullanılmıştır. Çünkü belirsizlik, boşanmanın ardından gelişen önemli değişiklikler noktasında çocukların kesin bilgiye sahip olmaması ile ilişkilidir. Boşanma, ebeveyn ile çocuk ilişkisinin zayıflamasına neden olmaktadır. Çocukların biyolojik ebeveynlerden biri ile temasının azalması ve farklı evlerde yaşamaları gibi durumlarda, ebeveynler tarafından çocuklara net bir açıklama yapılmadığı veya çelişkili açıklamalar yapıldığı zaman çocuklar, ebeveynlerle nasıl ilişki kuracağı noktasında belirsizliğe düşmektedir (Fang & Zartler, 2023, ss. 112-117; Arat vd., 2021). Çocukların iletişim ve temasının azalması ebeveynlerden biri dışında o

ebeveynin akrabalarıyla da gerçekleşmektedir. Çocuklar yine bu değişikliği anlamayabilmekte; anlamak için ebeveynleri, büyükanne ve büyükbabalarından bilgi elde etmeye çalışmaktadır. Yeterli düzeyde bilgi elde edemeyince de belirsizliğe sürüklenmektedirler (Jappens & van Bavel, 2015, ss. 452-462).

Ebeveynlerin sadece yeni bir partner ile üvey aile kurması da bir belirsizliğe neden olabilmektedir. Ebeveynlerin dikkati ağırlıklı olarak yeni partneri ve onun akrabalarına kaydığında, bu durum çocukları ebeveynlerin kendi hayatlarındaki yeri ve aralarındaki ilişkiyi kavramsallaştırma noktasında belirsiz bırakabilmektedir (Fang & Poortman, 2023, ss. 512-518; Emery & Dillon, 1994, ss. 375-378). Çocuklar genellikle üvey ebeveynin ailesine nasıl dahil olduğu konusunda net bir bilgiye sahip değildirler. Sonradan karşılaştıkları üvey ebeveyn onlar için kafa karıştırıcı olabilmektedir. Bu kafa karışıklığını önlemek ve üvey ebeveynle çocukların birbirlerini tanımaları için birlikte vakit geçirmeleri gerekmektedir. Üvey ebeveynin üvey çocukları ile vakit geçirmesi çocukların güvenini kazanmasında etkili olabilmektedir. Üvey çocuk ergenlik çağında ise biyolojik ebeveyni ile üvey ebeveynin ilişkisini onaylamadığını göstermek için üvey ebeveyniyle birlikte vakit geçirmeyi genellikle reddetmeye meyilli olmaktadır (Fang & Zartler, 2023, ss. 114-129).

Çocukluk dönemi içindeki aile deneyimleri bireylerin değer, tutum ve davranışları için temel oluşturmaktadır. Çocukluk döneminde ebeveynler önemli rol modeli ve destek kaynakları olarak görülmektedir. Boşanmalar, yeni ailenin oluşması, çocukların rol modellere maruz kalmasını sınırlandırmakta ve önemli pekiştiricilerle teması azaltmaktadır. Ebeveynleri ile temas süresi azalan çocuklar böylelikle daha az sosyalleşmek zorunda kalmaktadır (Coleman & Ganong, 1991, ss. 406-416). Yakın ebeveyn-çocuk ilişkisi çocukların üvey aile hayatına geçiş sırasında ve sonrasında yaşadığı stresi azaltmaktadır. Daha yakın ebeveyn-çocuk arasındaki bağlar üvey ailedeki çocuklar üzerinde olumlu sonuçlar vermektedir. Bu nedenle üvey aile oluşurken her şeyden önce çocuklarla düzenli iletişim kurulmalı ve çocukların bu iletişime katılması sağlanmalıdır (Sanner vd., 2022, ss. 886-894).

Üvey aile içerisinde uyum zamanla geliştiği için aile içindeki rutinler oluştuğca, üvey aile içindeki bireylerin rolleri netleştikçe ve üvey ailenin var olduğu süre uzadıkça ebeveyn-çocuk ilişkileri de o kadar yakın olabilmektedir. Ancak yetişkin çocuklarda üvey ebeveyn ile geçirilen sürenin yakınlık konusunda pek bir ehemmiyeti yoktur. Çocuklar küçük yaşta olduğu zaman üvey ebeveyn ve çocuk arasında etkileşim fırsatı daha yüksek olmaktadır. Çocuklar, çocukluk dönemini üvey ebeveyn ile ne kadar uzun süre geçirir ise üvey ebeveyn ile çocuk arasındaki bağlar o kadar güçlü olmaktadır (Lin & Seltzer, 2023, ss. 2-17).

Üvey ailede sorunlar ebeveyn-çocuk ilişkisi dışında ebeveynler arasında da olabilmektedir. Özellikle üvey aileler için kurumsallaşmış kuralların olmaması partnerler arasında anlaşmazlığı arttırmakta ve ilişkilerinin kalitesini zayıflatmaktadır. Ayrıca ebeveynler için ebeveynlik rolü belirsiz hale gelmektedir. Bu da üvey ailelerin kurumsallaşmamış, istikrarsız bir aile türü olmasına neden olmaktadır. Yaşlı yetişkinlerce kurulmuş üvey aileler bu sorunlar ile daha az karşılaşmaktadır. Boşanıp, başka biriyle evlenen yaşlı yetişkinlerin ilk evlilikleriyle ikinci evlilikleri genellikle benzer ilişki kalitesini içermektedir. Bu ilişki kalitesinin yüksek seviyede olmasının önemli bir sebebi de çocuk etkenidir. Yaşlı üvey ailelerde çocuklar büyüyüp evden ayrıldığı için sorun olmaktan çıkmaktadır (Lin vd., 2018, ss. 1044-1053; Stewart, 2007).

Çocukların oluşan yeni aileye uyumunda biyolojik ebeveynin ve üvey ebeveynin rolleri büyük önem taşımaktadır. Ebeveynlerin çocukların ihtiyaçlarına nasıl karşılık verdiği, birleştirici aile ortamını geliştirmek için kullandıkları stratejiler çocukların refah seviyesinde etkili olabilmektedir (Sanner vd., 2022, ss. 885-887).

Üvey aile içindeki hem ebeveynler ile çocuklar arasındaki hem de ebeveynler arasındaki sorunların en aza indirgenmesi, problemlerin çözülmesi için en önemli rol ebeveynlere düşmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MİTOLOJİK ANLATILARDA ÜVEY ANNELİK

Mitolojik anlatılar bakımından üvey anne “kötü” ve “zalim” sıfatları ile en çok Yunan ve Roma mitolojisinde görülmüştür.

Çocukların, üvey annenin zulmüne maruz kaldığı pek çok Yunan mitolojisi mevcuttur. Üvey anne karakterine Homeros, Sofokles ve Euripides’in eserlerinde rastlanmaktadır. Üvey anne karakterinin mitlerde konu olarak işlenmesi beşinci yüzyıl ve daha sonraki yüzyıllarda gerçekleşmiştir. Mitler ve mitlerden esinlenen trajedilerde üvey anne genellikle kötü, kıskanç, kurnaz, hain, bencil ve kendine hâkim olamayan bir karaktere sahiptir. Üvey annenin kötülüğü kendi doğası gereği, doğrudan üvey anne olarak rolünden kaynaklanmakta ve kıskançlık bu rolün ayrılmaz bir parçası olarak sunulmaktadır. Mitolojik hikayelerin çoğunda üvey annenin temel motivasyonu kıskançlıktır ve bu kıskançlık farklı sebeplere dayanmaktadır (Watson, 1995, ss. 21-26).

Mitolojik anlatılarda üvey anneliğin inceleneceği bu bölümde mitlerde üvey anneliğin nasıl ele alındığına bakmak için çalışmada ilk olarak mit ve mitolojinin ne olduğuna ve mitlerin kimler tarafından nasıl yazıldığına odaklanılmış, ardından dünya genelinde en çok bilinen, çeşitli anlatıları etkileyen Yunan mitolojisinde üvey anneliğin temsiline bakılmıştır. Bu çalışmada Yunan mitlerinin ele alınmasının nedeni diğer ülke mitlerine göre daha yaygın olmasının yanı sıra üvey anneliğin net çizgiler ile sunulmuş olmasıdır. Ayrıca diğer ülkelerin mitleri incelendiğinde tam anlamı ile bir üvey anneliğin mevcut olmadığı dikkat çekmektedir.

2.1. Mit ve Mitoloji Nedir?

Söz ya da konuşma anlamını içeren mitin kökeni Yunanca muthos/mithos kavramlarına dayanmakta ve sözlü olarak anlatılan hikayeleri kapsamaktadır (Batuk, 2009, s. 29). Olayları aktaran metinler olarak da bilinen mitler tanrılar, ruhlar, doğa olayları, dünyanın ve yaşamın başlangıcı gibi hikâyelerden, düşüncelerden oluşmaktadır. Aynı zamanda ritüeller ve festivallerde konu olarak mitler çokça

kullanılmıştır (Bayat, 2005, ss. 3-25). Eliade, ilkel topluluklardaki mitlerin, doğaüstü varlıkların yaptıklarını içeren öyküler olduğunu ve bu öykülerin her zaman yaratılış ile bağlantılı olduğunu vurgulamıştır (2001, ss. 28-29). Mitolojiyi meydana getiren, içi boş, uydurma hikayeler olmayan mit, kurgu ya da yarı gerçek hikayeleri tanımlamak için kullanılmakta, bireylerin kim olduğu, nasıl oluştukları, nereden, nasıl geldikleri sorularının karşılığını içermektedir (Conner, 2018, s. 2).

Antik Yunan'da mitoloji kavramını mit, epos ve logos karşılamaktadır. Mit, söylenen, duyulan söz anlamına gelmektedir. Epos, var olan bir düzene, ölçüye uygun olarak söylenen sözdür. Logos ise gerçeklerin insan sözü ile dile getirilmesi anlamını taşımakta, bir sözcükte birden çok sözcük bileşkesini barındırmaktadır. Mitler masal, öykü, efsane; epos, şiir, destan, ezgi olarak karşılık bulmaktadır. Logos da evren, dünya ve insanla alakalı yasal düzenin tanımıdır. Bu açıdan bakıldığında zaman mit ve epos anlamsal yakınlık içermektedir. Logos ise tek başına gerçekle bağlantılıdır. Mit ve epos, birbiri ile etkileşim içinde bulunan söze eşittir. Mit, eposun özüdür. Logos da yasa şeklindeki bir söz olduğu için logia bilim ekini almıştır. Bu açıdan mitoloji kavramı mit ve logos kelimelerinin birleşiminden meydana gelmiştir (Erhat, 1996, ss. 2-3). Kısaca mitoloji; ilkel kültürlerin kendilerini, çevrelerini, evreni tanımlamak için ürettikleri doğaüstü, insanüstü karakter ve olayları içeren mitler bütünüdür. Mitoloji ayrıca bu bütünü sistemli, ayrıntılı olarak inceleyen, yorumlayan bir bilimdir (Yüzgüller, 2010, s. 97). Toplumlardaki düşünce ve psikolojinin ilk ana kaynağı mitolojidir. Mitoloji, insanların dünyayı algılamalarını sağlayan bir sistem ve dünya görüşüdür. Dünya konusunda gerçeğin kendisi olan mit, bir düşünce biçimi, bir şururdur. Mitoloji, doğrudan olaylara değil daha çok ortaya çıkış nedenlerine yoğunlaşır. Mitoloji, ilkel düşüncenin (sözlü olarak olsa dahi) nesilden nesile aktarılmış olması ve toplumlarda kutsal kabul edilen güçlerle ilişki kurmasından dolayı ilk bilim ve ilk ideolojidir (Bayat, 2005, ss. 3-5).

Mitler bir toplumda bulunan manevi değerlere ayna tutan ciddi hikayeleri kapsamaktadır. Bunlar toplumların dünyaya bakış açılarını düşünüşlerini ve inançlarını temsil ettiklerinden; toplumdaki kültürce değer verilen, kıymetli bulunan ve korunması gereken insani deneyimlerin simgesini oluşturmaktadır. Mitlerin

kökenleri, doğa olaylarını, ölümü, tanrıların ve tanrıçaların özelliklerini, kahramanların öykülerini ele alarak erdemli davranışlara örnek model olabilmektedir. İnsanı evrenin tamamlayıcı bir parçası olarak tanımlayan mitler, insanların kendileri ve çevresi ile olan ilişkilerini anlamalarına olanak sağlamakta, insanlara evreni anlama illüzyonu tanımaktadır (Rosenberg, 2003, ss.13-19; Strauss, 2013, s. 53).

Mitler çoğu zaman insanüstü, doğaüstü varlıkların müdahale etmeleri nedeniyle var olan öykülerden oluşmuştur. Her daim yaratılış, tanrı ve tanrıçalar ile alakalı olan mitler, gerçek ve kutsal olarak kabul edilmiştir (Yüzgüller, 2010, s. 97). Bu açıdan kutsal ile bağlantılı anlatılar bilim dünyasında genellikle mit veya mitos olarak ifade edilmiştir (Gündüz, 2009, s. 15).

Herhangi bir ülkede ortaya çıkan mitler izole olarak o ülke sınırları içerisinde kalmamış diğer ülkelere de dağılmış ve iç içe geçmiştir (Strauss, 2013, ss. 60-61). Bir kuralı, formu bulunmayan ve normal öykülerden farklılaşan mitlerin belli baş bir yazarı yoktur. Mit ile ilgilenen uzmanlara göre; bir kültüre ait mitler, insanlar tarafından tekrar tekrar aktarıldığında abartılar, çeşitli ekleme ve çıkarmalar yapılarak farklılaşmış, insanlar için daha cezbedici bir hale dönüşmüştür. Buna yapısal açıdan bakıldığında bazı mitolojik unsurlar mevcut mite zamanla eklenmiş bazıları da zamanla çıkarılmıştır. Mitler sadece sözlü olarak değil çeşitli toplumlara özgü ritüeller, ayinler ve hareketlerde de var olmaya devam etmiştir (Çaycı, 2012, s. 5; Bayat, 2005, s. 6; Vernant, 2009, ss. 9-14).

Bazı mitler hikâye anlatıcıları ve yazarlar tarafından üretilmiştir. *İlyada* ve *Odyseia*'yı yazdığı için Homeros Antik yazarlar arasında bulunan önemli isimlerden biridir. Kimileri bu eserin farklı lehçeleri barındırmasından dolayı birden fazla kişi veya bir kadın tarafından yazıldığını düşünmüştür. Fakat yine de yazar olarak Homeros benimsenmiştir. Antik Çağın bir diğer önemli ozanı da Hesiodos'tur. Didaktik eserleri bulunan Hesiodos'un asıl amacı ahlaki dersler vermek olmuştur. Bazı eserleri tıpkı Homeros gibi tartışılabilir da çoğu eserinin kendisi tarafından yazıldığı kabul edilmiştir. En bilinen eserleri *İşler ve Günler* ile *Teogoni*'dir. Eshilos, Sofokles, Evripides, Vergilius, Ovidius ise Antik Çağın diğer önemli yazarları arasında bulunmaktadır (Akgül, 2012, s. 23; Conner, 2018, ss. 17-29).

Mitolojinin bir disiplin olarak bilim alanında kendini göstermesi 19. yüzyılda gerçekleşmiştir. 19. yüzyılda mitler ile ilgilenen pek çok okul ortaya çıkmıştır. Bu okullarda doğruluk payı düşük fikirler geliştirilmiş ve özellikle Batı'da mitoloji noktasında yalnızca Yunan mitolojisi bilindiğinden bunun üzerine yoğunlaşmıştır. Gerçekleştirilen pek çok çalışmanın ardından mitoloji ile alakalı teoriler ve sistemlerin oluşması 20. yüzyılda artış göstermiş, dünyada mitolojinin bilinirliği artmış ve daha sistemli bir hal almıştır (Bayat, 2005, ss. 7-8).

Mitler insanlar ile alakalı her anlamın, duygunun, davranışın örneklerini içermektedir. Daha çok kronolojik değil başlangıçtaki zamana ait olan mitler ritüeller ile yinelenilmekte ve evrensel anlatı yineleme motifi mitlerin temel unsurları arasında yer almaktadır (Yüzgüller, 2010, s. 97).

Mitler üzerine çalışan araştırmacılar mitleri içeriklerine göre sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma genel ve özel olarak ikiye ayrılmaktadır. Genel kategorisi içerisinde evrenin meydana gelişini anlatan kozmogonik mitler, ilk insanın oluşumunu içeren antropogoni mitleri, insan topluluklarının var oluşunu anlatan türeyiş mitleri ve zamanı anlatan takvim mitleri bulunmaktadır. Özel kategorisi içinde ise tanrıların özelliklerini anlatan teogoni mitleri, insanların dertlerine ve sorunlarına dair cevaplar içeren etiyolojik mitler, dünyanın sonu olan kıyameti anlatan eskatolojik mitler, totemciliği anlatan totem mitleri ve belli kişilerin başarılarının ön planda olduğu kahramanlık mitleri bulunmaktadır (Gündüz, 1998, s. 29; Bayat, 2005, ss. 8-11).

Dünya mitolojisine göz atıldığında; ilk anne ve baba, insanüstü ve doğaüstü olan yeryüzü ve gökyüzü tanrıları ve tanrıçaları, insanları çamurdan ve bitkilerden oluşturan tanrılar ve tanrıçalar, ölümlülere kızıp onları yok eden tanrılar ve tanrıçalar, normal dışı olarak doğan kahramanlar ortak konuları oluşturmaktadır. Yaygın olarak Yunanlara ait mitler toplumlarda çok iyi bilinse de Hintlilere, Japonlara, Kuzey Avrupalılara, Latin Amerika ve Kuzey Amerikalılara, Çinlilere, Afrikalılara, Mısırlılara ve de Türklere ait mitolojik anlatılar mevcuttur (Rosenberg, 2003).

Antik Yunan'da aristokrasinin yerini kent devletlerinin almasıyla, kent soylular yönetime dahil olmak istediklerinde ve iktidara gelmek için çabaladıklarında öne

sürdükleri “aristokratların tanrı soyundan geldiği” mitlerinin doğruluğu azalmıştır. Böylece eski mitler bazı olayları açıklamada, anlamlandırmayı sağlamada yeterli olmamıştır. Aristokrasinin yerini demokrasiye bırakması dünyanın tamamen tanrı ve tanrıçaların elinde olmadığına işaret etmiştir. Böylelikle mitler tamamen ortadan kaybolmasa da yerini yavaş yavaş logos’a bırakmıştır. Yunanlar M.Ö. altıncı yüzyıla kadar pek çok toplumsal, evrensel ve doğa olaylarını mitolojik tanrılara bağlarken bu yüzyıldan sonra felsefi düşünceye geçilmeye başlanmıştır (Akgül, 2012, s.25).

Aguste Comte’a göre mitosların hâkim olarak bulunduğu dönem mitolojik dönem iken bu dönemin ardından metafizik dönem gelmiş ve Aydınlanma Çağı ile de hem mitolojik hem de metafizik dönem sona ermiş, pozitivizm yavaş yavaş belirmeye başlamıştır. Rasyonalizme odaklanan araştırmacılar için pozitivizm vazgeçilmez hale gelmiştir (Gündüz, 2009, s. 16). Fakat mitler tamamen ortadan kalkmamış farklı alanlarda var olmaya devam etmiştir.

Mitler yalnızca geçmişe özgü olarak kalmamış modern dünyada sanatsal anlatıların dışında insanların davranışlarında da var olmuş ve yeni şekillere bürünmüştür. Modern dünya insanı yeni yeni mitler üretmiştir. Bunlardan en yaygın olanı soylu olma mitidir. Bu mite göre kişi kendi ırkını diğer ırklardan üstün görüp, soylu ve asil bir ırka dahil olduğunu ileri sürmektedir. Bir diğer yaygın mit ise antik dönemden bu yana yenilenerek gelişen kahramanlık mitleridir. Antik Yunan’ın Herkül’ünün yerini modern dönemde çeşitli çizgi romanlardaki (Batman, Superman vb.) kahramanlar ya da tarihi diktatörler, komutanlar, şeyhler, liderler vb. almıştır (Gündüz, 1998, ss. 29-35).

Dünyanın neresinde üretilmiş olursa olsun her ülkenin kendine ait kozmogonik miti bulunmaktadır. Ardından diğer canavar, kahramanlık gibi mitler üretilmiştir. Bu açıdan çalışmanın bu kısmında mitler içinde en popüler olan Yunan mitlerinin önce kozmogonik türü ele alınıp ardından diğer türlerine odaklanılacaktır. Ayrıca üvey annelerle bağlantılı olaylara değinilecektir. Çünkü Yunan mitolojisinde yer alan üvey anneleri inceleyebilmek, konumlarını anlamak için onların içinde buldukları koşullar, iletişim kurdukları diğer mitsel karakterler, bu karakterlerle aralarındaki ilişkiler önem taşımaktadır.

2.2. Yunan Mitolojisinde Yeniden Doğuş

Antik Çağ'da evrenin yaratılışı insanlar tarafından merak edilmiş ve yaratılışı anlamlandırmak adına çeşitli mitler üretmişlerdir. Başlangıçta evreni meydana getiren tüm ögeler tektir ve bu teklik dönemine kaos denmiştir. Kaos'ta bulunan düzensizliğin içinde düzenli bir evrenin tohumları da mevcuttur. Bazı mitlere göre Kaos'un içindeki düzensizlik, kargaşa bilinmeyen bir gücün müdahalesine kadar devam etmiş, bazı mitlere göre ise bilinmeyen güçten bağımsız olarak düzen oluşmuştur. Kaos içindeki unsurlar birbirinden ayrılıp kendi şekillerini kazanmıştır. Bilinen bir mite göre Dünya'ya şeklini ismi bilinmeyen bir güç vermiştir. Dağları denizleri, gökyüzünü, rüzgarları, yıldızları vs. yaptıktan sonra içerisine hayvanları da yerleştirmiştir. Fakat insanlar henüz mevcut değildir (Conner, 2018, ss. 32-33).

Kaos içinden beş unsur çıkmıştır bunlar; Gaia (Toprak), Tartaros, Nyks, Erebus, ve Eros'tur. Gaia, tek başına Uranos (Gökyüzü), Pontus (Deniz) ve Dağları doğurmuştur. Gaia, Uranos ile evlenmiş ve suları, ormanları vs. oluşturmuştur (Conner, 2018, s. 34; Vernant, 2009, s. 19).

Gaia ve Uranus'un birleşmesinden Kottos, Briareus ve Gyes isiminde korkunç düzeyde güçlü olan üç Hekatonkheirler'i (Yüzkollu) doğmuştur. Çocuklarının güçlerinden dolayı babaları onlardan korkmuş ve onları Tartaros'a (Yeraltı'na) bağlamıştır. Hekatonkheirler'in ardından Gaia, tek gözlü, dev şeklinde güçlü Kykloplar'ı doğurmuştur. Bunlar da korkunç, ürkütücü görünüme sahip oldukları için Hekatonkheirler ile aynı kaderi paylaşmışlardır. Daha sonra Gaia, altı kız ve altı erkekten oluşan 12 Titan doğurmuştur. Bunlar Koios, Krios, Kronos, Hyperion, İapetos ve Okeanos, Mnemosyne, Phoebe, Rheia, Tethys, Theia ve Themis'dir (Graves, 2010, s. 41; Cömert, 2010, s. 20).

Uranos'un çocuklarını yeraltına hapsedmesinden üzülen ve rahatsız olan Gaia, keskin taştan bir orak yapıp babalarından intikam almak için çocuklarını harekete geçirmiştir. Fakat annelerinin çağrılarını çocuklar yanıtsız bırakmış sadece Kronos, intikam almak için annesinin isteğini kabul etmiştir. Keskin orağı alıp babasının hayasını kesmiş ve Uranos'un gücünü, hakimiyetini elinden almıştır. Artık yönetimin

başına Kronos geçmiştir. Kronos önce kardeşlerini Tartaros'tan kurtarmış fakat daha sonra onu saran yönetim aşkı nedeniyle geri hapsetmiştir. Rheia ile evlenen Kronos babasının başına getirdiklerinin kendi başına gelmemesi için doğan beş çocuğunu yemiştir. Rheia, altıncı çocuğunu (Zeus) doğuracağı zaman Gaia'dan yardım istemiştir. Gaia, altıncı çocuğu saklamış ve yerine bir kaya parçasını kundaklayıp Kronos'a götürmesi için Rheia'ya vermiştir. Kronos bu kayayı yeni doğan çocuğu sanıp yemiştir (Rosenberg, 2003, ss. 35-39).

Bebek Zeus, Ida Dağı'nın kalbindeki mağarada gizlice ballar, nektarlarla bir Nemfler (Nymphs) gözetiminde hızlıca büyütülmüştür (Berens, 2009, s. 8). Güçlü sağlıklı bir erkek olduğunda saklandığı yerden çıkıp babasının otoritesini elinden almak adına Metis'ten yardım almaya gitmiştir. Metis, Zeus'a bir iksir vermiş ve Zeus bu iksiri babasına içirmiştir. İçtikten sonra Kronos içindeki çocukları kusmuş ve böylece Zeus, Kronos'un yediği tüm kardeşlerini kurtarmıştır. Zeus ve kardeşleri bir araya gelip Kronos ve yanında yer alan Titanlar ile savaşımıştır. Savaş neredeyse on yıl boyunca sürmüştür. (Conner, 2018, ss. 49-51).

Zeus ve kardeşleri bir araya gelip Kronos ve yanında yer alan Titanlar ile savaşımıştır. Titanların içinden Okeanos, Hyperion, Themis, Mnemosyne savaşta Zeus'u desteklemişlerdir. Bu savaş daha önce de belirtildiği gibi on yıla yakın devam etmiş bir türlü neticelenememiştir. Bunun üzerine Gaia, Zeus'a Tartaros'daki çocuklarını kurtarmasıyla savaşta güçlerini arttırabileceklerini söylemiş ve Zeus Tartaros da hapsedilmiş Hekatonkheirler ve Kykloplar'ı kurtarmıştır. Bu güçlü devlerin yardımı ve uygulanan stratejiler ile savaş kazanılmış, Kronos ve savaşta Kronos'un yanında yer alan Atlas dışındaki Titanlar Tartaros'a hapsedilmiştir. Atlas'a asilere ibret olması amacıyla dünyayı taşıma cezası verilmiştir. Kadın Titanlar ise Metis'in Zeus'a yardımlarından dolayı ceza almamışlardır (Conner, 2018, ss. 49-51; Graves, 2010, s. 45).

Hekatonkheirler ve Kykloplar Zeus'a yıldırım biçiminde bir şimşek, Poseidon'a denizde dalgalar oluşturabilen üç dişli bir mızrak, Hades'e de vakti geldiğinde Persus'un Medusa'yı öldürmesinde yardım etmesi amacı ile görünmezlik miğferi hediye etmişlerdir. (Rosenberg, 2003, ss. 41-42). Savaş kazanıldıktan sonra yönetim,

irade Zeus ve yanındakilere yani Olimposlular'a geçmiştir. Kronos'un çocukları lider gereksinimini oy birliği ile Zeus'u seçerek gidermişlerdir. Üç erkek kardeş arasında yapılan kura ile de egemenlik alanları belirlenmiştir. Kurada Zeus'a yeryüzünün ve gökyüzünün efendiliği, Hades'e yeraltı dünyasının yani ölüler diyarının efendiliği, Poseidon'a da denizlerin efendiliği çıkmıştır. Kız kardeşler bu kurada yer almamışlardır. Onlar kendilerine özgü güçleri ile evrendeki düzen ile ilgilenmişlerdir. Kız kardeşlerden Hera, Zeus ile evlenmiştir. Göklerin kraliçesi olmuştur. Hestia ise yuvanın tanrıçasıdır. Son kız kardeş Demeter, topraktan alınan hasat, verimliliğin tanrıçasıdır (Conner, 2018, ss. 53-55).

Savaşta Titan çocuklarının yenilmesine göz yumamayan Gaia, sinirlenip Tartaros ile birleşip yüz yılan kafasından oluşan dev bir canavar Typhon'u doğurmuştur. Son derece güçlü ve korkutucu olan bu dev Zeus'a saldırmış fakat Zeus tüm gücünü toplayıp ona şimşekleri ile saldırmış ve alt etmiştir (Cömert, 2010, s. 23). Fakat savaştan sonra da sakin bir yer olan Olimpos'ta ara ara Zeus'a karşı ayaklanmalar görülmüştür.

2.3. Olimposlular

Yunan mitleri büyük bir ailenin oluşturduğu insani özellikleri olan pek çok güçlü mitolojik karakterlerden oluşmaktadır (Rosenberg, 2003, s. 26). Yeryüzünden ve insanlardan uzak göklerde bulunan Olimpos'ta lider Zeus'un yanı sıra pek çok mitolojik figür yer almıştır. Çalışmanın bu kısmında özellikle Hera ve diğer üvey anneler ile yakından bağlantısı olan başlıca Olimposlular'a yer verilmiştir.

2.3.1 Zeus: Olimposluların Babası

Roma mitolojisinde Jüpiter olarak adlandırılan, Olimpos'un efendisi, Rheia ve Kronos'un en son doğan çocuğu Zeus, diğer Olimposlular'dan oldukça güçlü ve yeteneklidir (Conner, 2018). Daha önce de değinildiği gibi babası Kronos'tan gizli olarak mağarada büyümüştür. Yapılan savaşlardan sonra ise Titanların hakimiyetini ortan kaldırmış ve Olimpos'un lideri olmuştur.

2.3.2. Zeus'un Eşleri Metis, Themis ve Diğerleri

Olimpos'un efendisi Zeus'un birden fazla ilişkisi olmuştur. Berens'e göre Zeus'un ölümsüz olarak bilinen yedi eşi bulunurken (2009, s. 20) ölümlü kadınlar ile de ilişki yaşadığı bilinmektedir. Bu ilişkilerde çoğu kez farklı kılıklara bürünüp kadınları kandırmıştır.

Metis: Zeus'un ilk eşi Metis'tir. Yunanlar genellikle kurnazlığa metis demektedir. Metis ileri görüşlülüğü, "her daim kuru tahtaya basma" anlamını içerdiğinden Zeus'a iktidarı verendir. Metis ve Zeus evlenmiştir (Vernant, 2009, ss. 29-30). Gaia, Zeus'a Metis'in doğuracağı çocuğunun onun tahtını elinden alacağını bildirdiği için Zeus, Athena'yı doğuracağı esnada yutmuştur. Fakat Athena, Hephaistos'un darbesi ile alnından doğmuştur (Cömert, 2010 s. 37).

Themis: Zeus, bir Titan olan Themis ile evlenmiştir. Adalet, düzen ve kurallardan sorumlu Themis, Moiralar, Eriene, Eunomina, Dike, Klotho, Lakheisis, Atropos ve Horalar'ı doğurmuştur. Bu evlilik Zeus'un başka bir kadına gitmesi ile son bulmuştur (Conner, 2018, ss. 67-69; Berens, 2009, s. 21).

Eurynome: Metis'in kardeşidir. Zeus, Ophion ile evli olan Eurynome'yi istemiş ve tüm engelleri aşip onunla evlenmiş hatta Aglaia, Euphrosyne ve Thalia adında üç kızı olmuştur. Geçen dokuz geceden sonra da Musalar doğmuştur (Conner, 2018, ss. 67-69; Graves, 2010, s.62).

Aigina: Zeus bir gün ırmağın etrafında dolaşırken Asopos'un kızı Aigina'yı görmüştür. Aigina'yı görür görmez âşık olan Zeus hemen kartal kılığına bürünmüş ve onu Oinone adasına götürmüştür. Bu adada Zeus ve Aigina'nın Aiakos isimli çocuğu doğmuştur. Kızının kaçırıldığını duyan Asopos, Zeus ve Aigina'yı izlemeye başlamış ve onları yakalamıştır. Yakalandıklarını fark eden Zeus, Aigina'yı bir adaya kendisini de kayaya çevirmiştir (Cömert, 2010, s. 30). Böylelikle Zeus'un Aigina ile ilişkisi sona ermiştir.

Mnemosyne: Hafıza ve hatıralardan sorumlu Mnemosyne, Gaia ve Uranos'un kızıdır (Berns, 2009, s. 21). Zeus ve Mnemosyn'nin ilişkisinden dokuz ilham

perisi doğmuştur. Her ilham perisi bir sanat alanından sorumludur. Kalliope epik şiir, Kleio tarih, Erato aşk şiirleri ve düğün şarkıları, Euterpe müzik ve lirik şiir, Melpomene tragedya, Polyhymnia korolu şiir ve şarkılar, Terpsikhore dans, Thalia komedy, Urania gökbilim ile ilgilenmiştir (Conner, 2018, s. 190).

Leda: Sparta kralı Tyndareos'un eşi, aynı zamanda Aitolia kralının kızıdır. Zeus, Leda'ya kuğu kılığında yaklaşmıştır. Leda'yı alıp Grit'e kaçırmıştır. Burada kimilerine göre bir kimilerine göre ise iki yumurta doğmuştur. Yumurtalardan birinde Zeus'tan olan Poldukes ve Helena isimli çocuklar, diğerinden ise Tyndareos'un Kastor ve Klytaimnestra isimindeki çocuklar doğmuştur (Estin & Laporte, 2008, s. 133).

Leto: Bir titan olan Leto, Koios ve Phobe'nin kızıdır. Güzel ve yetenekli Leto, Zeus tarafından şefkatli şekilde sevgi görmüştür. Zeus ile aşk yaşayan Leto'nun Artemis ve Apollon isminde daha sonra Olimposlular'ın içinde yer alacak ikiz çocukları olmuştur. Bu ikizleri doğururken çok zorluklar yaşamıştır (Conner, 2018, s. 69). Hem Leto hem de ikizleri Hera'nın kıskançlıklarına çokça maruz kalmıştır. Hera, bu aşktan rahatsızlık duymuş ve Leto'nun mutsuz olması için elinden geleni yapmıştır. Leto'nun peşine nereye giderse gitsin korkutan ve eziyet eden bir Piton yılanı takmıştır. Bu işkenceleri gözlemleyen Zeus, Leto'yu Ege Denizi'nde bulunan Delos'a götürmüştür. Leto'nun hikayelerinin başka versiyonlarına bakıldığında, Hera'nın kıskançlıklarından korumak için Zeus'un Leto'yu bir bıldırcın kuşuna dönüştürdüğü görülmektedir (Berens, 2009, s. 21).

Alkmene: Bir ölümlü olan Alkmene Amphitryon'un eşidir. Zeus, Alkmene ile birlikte olmak için Amphitryon'un kılığına girmiştir. Bu ilişki sonrasında Roma mitolojisindeki Herkül yani Herakles doğmuştur (Conner, 2018, s. 73).

Danae: Argos Kralı'nın kızıdır. Kral, Danae'den doğacak herhangi bir çocuğun tahtını elinden alacağını öğrenmiş ve başkaları ile ilişki kurmaması için Danae'yi bir odaya kilitlemiştir. Fakat Zeus bu engelleri aşıp Danae'nin kucağına yağmur damlası olarak düşmüştür. Böylece Perseus doğmuştur. Kral, kızını ve Perseus'u alıp bir sandığa koymuş ve denize atmıştır. Sandık Seriphos Ada'sına çıkmış,

Danae çocuğunu alıp adanın kralı Polydektes'in kardeşi olan Diktys'e sığınmıştır (Cömert, 2010, s. 33).

İo: Hera'nın rahibesi olan İo, İnakhos'un kızıdır. Böyle bir konuma sahip olması Zeus'un şehvetini önleyememiştir. Zeus, Hera'nın anlamaması için İo'yu ormana çekip etrafı yoğun bir bulutla kaplamıştır. Ayrıca İo ile ilişkisinden Hera şüphelenmesin diye Zeus, bu güzel kadını beyaz bir ineğe dönüştürmüştür (Conner, 2018, s. 75). Fakat Hera tüm bunların farkına varmıştır. Hera, ineğin başında nöbet tutması için Zeus'tan Argus- Panoptes isminde yüz gözü bulunan uyuduğunda dahi gözlerinden birkaçı hiç kapanmayan bir hayvan almıştır. Hera, Argus-Panoptes'i zeytin ağacına bağlamıştır. Fakat Zeus'un emriyle Hermes, lirin sihirli sesi ile Argus-Panoptes'in tüm gözlerini kapatmış ve onu öldürmüştür. Bu hikâyeye göre Hera, Argus-Panoptes'in hizmetlerinin anısına onun gözlerini tavus kuşuna vermiştir. Hera yine de inek halinde olan İo'nun peşini bırakmamış ve bu kez de ardına düşman bir sinek musallat etmiştir. Bu sinek yüzünden tüm dünyayı gezen İo, sinekten Mısır'da Nil Nehri kıyısında kurtulmuş ve insan haline dönmüştür (Berens, 2009, ss. 25-26).

Maia: Bir Nemf (Nymph) olan Maia Atlas'ın kızıdır. Zeus bir gece onu görmeye gitmiş ve Maia, o gece Kyllene Dağı'nda Olimpos'un habercisi olarak görevlendirilecek önemli isim Hermes'i doğurmuştur (Graves, 2010, s. 65).

Kallisto: Bazı mitlere göre Thebai kralının bazı mitlere göre ise Arkadya kralının kızı olan Kallisto, Artemis'in hizmetkarlarından biridir. Kallisto bekaret yemini ettiği için kimse ile evlenmemiş ve tüm erkeklerden kendisini korumuştur. Fakat Zeus ona yaklaşmak için Artemis'in kılığına girmiş ve Kallisto ile birlikte olmuştur. Kallisto, yeminin bozulduğunu oğlu Arkas'a hamile kaldığında öğrenmiştir. Kallisto'nun yeminini bozduğunu öğrenen Artemis, onu bir ayıya dönüştürerek cezalandırmıştır (Conner, 2018, s. 74). Kimi mitlere göre de kıskançlığından Hera'nın Kallisto'yu ayıya dönüştürdüğü belirtilmiştir. Zeus oğlu Arkas'ı Hera'dan korumak için Hermes'in annesi Maia'ya vermiştir. Yıllar geçmiş, Arkas büyümüş ve bir gün ayı şeklindeki annesi ile karşılaşmıştır. Arkas, ayının annesi olduğunu bilmediği için ona

saldırmaya başlamıştır. Her ikisine de üzülen Zeus, anne ve oğlu Büyük Ayı ve Küçük Ayı isimli yıldızlara dönüştürmüştür (Cömert, 2010, s. 31).

Elektra: Bir titan olan ve dünyayı sırtında taşımakla cezalandırılan Atlas'ın kızıdır. Çoğu mitte Zeus ve Elektra arasındaki ilişkiye detaylı şekilde yer verilmemiştir. Ancak bu ilişki çok önemlidir çünkü Zeus ve Elektra'nın oğlu Dardanos, savaşı ile bilinen Truva kral soyunun babasıdır (Conner, 2018, s. 74).

Europa: Fenike Kralı'nın kızı Europa, bir gün deniz kenarında arkadaşları ile vakit geçirirken kıyıda ona bakan altın boynuzlu bir boğa görmüş ve nehirden çıkıp boğayı sevmeye başlamıştır. Boğayı sevdikçe boğa dizlerinin üstüne çökmüştür. Europa da boğanın üstüne çıkıp boynuzlarına çiçekler takmıştır. Fakat bu boğanın Zeus olduğunu fark etmemiştir. Boğa onu alıp Girit'e kaçırmıştır. Zeus'un Europa ile ilişkisinden Minos ve Rhadamanthys isminde iki çocuğu olmuştur (Estin ve Laporte, 2008, s. 133; Berens, 2009, s. 24).

Taygette: Atlas'ın yedi kızından biri ve Europa'nın da kız kardeşidir. Artemis'in refakatçisi olan Taygette, Zeus'un peşinden koşmasını istemediği için Artemis'den kendisini bir geyiğe dönüştürmesini dilemiştir. Artemis, Taygette'nin bu isteğini kabul edip onu bir geyiğe dönüştürmüştür. Fakat Taygette'nin bir geyik olması Zeus'u durdurmamıştır. Zeus'un Taygette'den Lakedaimon isimli bir çocuğu olmuştur (Conner, 2018, s. 76).

Semele: Kadmos ve Harmonia'nın kızıdır ve Zeus bu ölümlü kadına aşık olmuştur. Zeus, Semele ile birlikteliği boyunca hep insan kılığına girip Semele'nin yanına gelmiştir. Bu aşk ilişkisini öğrenen Hera, kıskançlığından yaşlı bir kadın kılığına girip Semele'nin yanına gelmiştir. Zeus'un Semele her ne isterse yerine getireceğine dair söz verdiğini bilen Hera, Semele'yi Zeus'un insan kılığından çıkmasını istemesi konusunda ikna etmiştir. Akşam Zeus yanına geldiğinde Semele, Zeus'un normal halini göstermesini, insan kılığından çıkmasını istemiştir. Semele'nin isteğini kıramayan Zeus, insan kılığından çıktığında Semele, ortaya çıkan enerjiye dayanamamış ve aniden hayatını kaybetmiştir. Zeus, Dionysos'a yedi aylık hamile olarak ölen Semele'nin

karnından bebeği alıp baldırına yerleştirmiştir. Doğum zamanı geldiğinde ise Dionysos (Roma mitolojisinde Baccuhus) dışarı çıkmıştır (Cömert, 2010, s. 71; Berens, 2009, s. 25).

2.3.3. Hera: Evlilik Kraliçesi

Roma mitolojisindeki ismi Juno olan, Rhea ve Kronos'un kızı, Zeus'un da kız kardeşidir. Ensest ilişkilerin çokça bulunduğu Yunan mitolojisinde Zeus ve Hera, Zeus'un yaptığı kurnazca bir oyunla evlenmiştir. Bir kış mevsiminde Hera dışarıda üşüyen bir kuşu görmüş ve eline alıp göğsüne yaslamıştır. Bu kuş bazı mitlerde tavus kuşu olarak yer alırken bazı mitlerde ise guguk kuşu olarak yer almıştır. Guguk veya tavus kuşu kılığına girmiş olan Zeus, Hera'ya evlenme vadinde bulunmuş fakat Hera, Zeus'un diğer ilişkilerinden dolayı evlenmeyi kabul etmese de daha sonra ikna olmuştur. Zeus, kendisine denk olduğu için kalıcı olarak Hera ile evlenmiştir. Gösterişli bir düğünleri olmuştur. Düğüne Hades dahi yeraltından çıkıp gelmiştir. Gaia, Hera'ya altın elmalar ile dolu bir ağaç hediye etmiştir. Bu hediye, bazı mitlerde altın narlar ile dolu bir ağaç olarak geçmektedir. Zeus'un Hera'dan Ares, Eileithyia ve Hebe, Hephaistos isminde dört çocuğu olmuştur. (Conner, 2018, ss. 70-72; Cömert, 2010, s. 34). Ancak bazı mitlerde Hera'nın Hephaistos'u tek başına doğurduğu belirtilmektedir

Sadece gök yüzüne hâkim olan Hera, anaçlığın, erdemin temsilcisi iken aynı zamanda saflığı ile evli kadınları da korumuştur. Evlilikte sadakati önemseyen Hera, evlilikte sorumlulukların ihlal edilmesi ve yerine getirilmemesinden nefret etmiştir. Evlilikte sorumluluklarını yerine getirmeyenleri her zaman cezalandırmıştır. Güzelliğine ve namusuna önem veren Hera, her sene Kanathos ırmağında yıkanmıştır. Bu ırmağın suyu ile güzelliğine güzellik katmıştır (Berens, 2009, s. 30; Cömert, 2010, s. 34).

Hera çeşitli eserlerde uzun saçlı, beyaz tenli, mavi gözlü, iri, genç ve dolgun bir vücuda sahip; ciddi, düşünceli bakışları ile bazen Afrodit'ten bile daha güzel olarak tasvir edilmiştir. Pek çok eserde kıyafet olarak üzerinde daha kapalı dalgalı elbise ve

üzerine guguk kuşu konmuş bir asa betimlenmiştir (Cömert, 2010, s. 35; Can, 2011, s. 63)

Hera, yukarıda da değinildiği gibi evlilikte ihanete karşı olduğu için Zeus'un diğer kadınlar ile olan ilişkilerine her zaman müdahale etmiş ve o kadınlardan doğan çocukların peşini bırakmamıştır. Bu çocukların yaşamlarında sürekli karşılarna çıkacak, hayatlarını olumsuz yönde etkileyen engeller çıkarmıştır. Peşlerine çeşitli yaratıklar, canavarlar takmış, zaman zaman bu çocuklar ve bu çocuklara yardım edenlerin akli dengeleri ile oynayıp onları delirterek cezalandırmıştır.

2.3.4. Poseidon: Deniz ve Depremler

Rhea ve Kronos'un oğlu, Zeus'un kardeşi Poseidon, Antik Yunan'da bulunan ilk mitlerde sadece suyu temsil ederken Zeus'la birlikte Tartaros'dan kurtardığı Titanların hediyesi üç dişli mızrağı ile de denizlerde dalgalar, fırtınalar, seller ve deniz trafiğinin düzeninden sorumludur. Poseidon sinirlendiğinde denizde büyük dalgalara neden olmuştur. Bu dalgalar da fırtınalı günlerde denizcileri oldukça zorlamıştır. Poseidon, dış görünüş bakımından kardeşi Zeus'a benzetilse de onun kadar iyimser ve nezaketli bir yüzü yoktur. Zeus'a göre yüzü daha keskin, kemikli bakışları parlak ve delicidir. Omzuna kadar uzanan dalgalı saçları ve kıvrıkcık sakallara sahip olan Poseidon genellikle deniz atlarının çektiği bir araba üzerinde bulunmuştur (Conner, 2018, ss. 79-80; Berens, 2009, ss. 85-90).

Poseidon kendisine eş olarak Thetis'i seçmiş fakat Themis, Thetis ile evliliği sonucunda doğacak çocuğun Poseidon'dan daha güçlü olacağını söyleyince Poseidon bu evlilikten vazgeçmiş ve Amphitrite'yi istemiştir. Amphitrite, Poseidon'u istemediği için dağa kaçmıştır. Poseidon Amphitrite'yi bulup getirmesi için Delphinios'u görevlendirmiştir. Delphinios, Amphitrite'yi bulmuş ve Poseidon ile evlenmesi için ikna etmiştir. Poseidon görevini layıkıyla yaptığı için Delphinios'un şeklini Dolphin takımyıldızı olarak göğe yerleştirmiştir. Poseidon'un Amphitrite'den Benthescyme, Rhode ve Trion isminde üç çocuğu olmuştur. Poseidon evli olmasına rağmen kardeşi Zeus gibi pek çok aşk macerası yaşamıştır. Poseidon ile aşk yaşayan kadınlar Amphitrite'nin kıskançlıkları ile mücadele etmiştir (Graves, 2010, s. 71). Poseidon'un

Amphitrite'den olan üç çocuğunun dışında yaşadığı aşk maceralarından da çocukları olmuştur. Hatta Kikloplar'ın en bilineni, Homeros'un Odysseus mitinin önemli isimlerinden tek gözlü dev Polyphemus'un da babasıdır. Truva Savaşı'ndan sonra evine dönerken Odysseus ve arkadaşları Polyphemus'un mağarasına girmiştir. Polyphemus da insan ile beslendiği için Odysseus'un arkadaşlarını sırayla yemiştir. Odysseus mağaradan kurtulmak için plan yapmış ve tam kaçarken de Polyphemus'un gözüne bir mızrak batırmıştır. Artık göremeyen Polyphemus gözüne mızrağı kimin soktuğunu sorduğunda Odysseus hiç kimse demiştir. Odysseus gemisi ile uzaklaşırken mızrağı gözüne kendisinin soktuğunu ismini belirterek söyleyince Poseidon, oğlunun intikamı için Odysseus'u yıllarca denizlerde süründürmüştür (Daniels, 2014, ss. 133-134).

2.3.5. Athena: Zekâ, Sanat ve Barış Kraliçesi

Athena, Zeus ve Metis'in kızıdır. Metis, Athena'ya hamileyken Gaia, Zeus'a eğer bir kız çocukları olur ise ardından bir erkek çocuklarının olacağını ve onu alt edeceğini söylemiştir. Yönetim ve iktidar aşkı nedeniyle Zeus, bu noktada Metis'in dönüşebilme özelliğini kullanmıştır. Athena'ya hamile olan Metis ile Zeus konuşurken Zeus ona her şeye dönüşüp dönüşmediğini sormuştur. Metis önce bir aslan olmuş, sonra da su, su olduğunu gören Zeus hemen kurnazlığını konuşturmuş ve onu yutmuştur (Vernant, 2009, ss. 38-40). Bazı mitlerde ise Metis'in sineğe dönüştüğü belirtilmiştir.

Zeus, Metis'i yutmasına rağmen Athena Zeus'un içinde gelişmeye devam etmiştir. Bir gün Zeus baş ağrısından ne yapacağını bilememiş ve Hephaistos'un kafasını baltayla ikiye bölmelerini söylemiştir. Kafası ikiye ayrılır ayrılmaz Athena, zırhlı bir kıyafet ile Zeus'un kafasından çıkmıştır. Hem bilgelik ve adaletten sorumlu olan Athena, aynı zamanda müzik, edebiyat, felsefe gibi sanatlarında lider olmuştur (Conner, 2018, ss. 127-129).

Kehanetlerden dolayı Metis'in doğuramadığı Athena, Zeus'un kafasından zorla çıkmasına rağmen Zeus onu her zaman çok sevmiştir. Hatta kimeyse vermediği yıldırımını sadece Athena'ya taşıtmıştır. Zeus'un çocukları arasında, doğası ve gücü

bakımından Athena, babasına en çok benzeyen olmuştur (Tatlock, 1917, s. 40; Cömert, 2010, ss. 37-40).

Athena insanların yaşamlarını kolaylaştırmak için saban, boyunduruk, yular, flüt, trompet, savaş arabasını icat etmiş, insanlara nasıl yemek yapılacağını, yünün nasıl eğrileceğini öğretmiş ve zeytinyağını yapmıştır (Conner, 2018, s. 131; Graves, 2010, s. 117). Bu katkılarından dolayı bazı mitlerde zeytin dalıyla, bazı mitlerde zırhıyla, bazı mitlerde ise bilgeliğinden dolayı baykuş ile birlikte tasvir edilmiştir.

2.3.6. Hermes: Yollar ve Habercilik

Hermes, Zeus ve bir titan olan Atlas'ın kızı Maia'nın çocuğudur. Maia onu Killene Dağı'nda Hera'dan gizlice doğmuştur. Zeki ve kurnaz bir bebek olarak doğan Hermes doğar doğmaz ayaklanmış ve kaplumbağanın sırt kabuğu ve tellerden lir isminde bir müzik aleti yapmıştır. Lirini de alıp mağaradan çıkmıştır. Etrafta gezerken çok acıkan Hermes, Apollo'nun sürüsüne denk gelmiştir (Estin ve Laporte, 2008, ss. 136-137). Bu sürüden 50 inek çalmış, çalarken çaldığına dair tüm izleri yok etmiştir. Gece olunca hayvanları bir mağaraya sürmüş iki tanesini kesmiş derisini ayırıp bir kaya üzerine sermiş, ayaklarını ve kafasını yakmış sonra yaktığı ateşi söndürüp evine gitmiştir. Evin kapısında yer alan anahtar bölümünden gizlice eve girmiştir (Cömert, 2010, s. 52). Sürüsündeki eksilmeyi fark eden Apollon, Hermes'in hayvanlarını çaldığını anlamış ve Hermes'i, Zeus'a şikâyet etmiştir. Hermes, küçük bir çocuk olduğu için böyle bir hırsızlığa gücünün yetmeyeceğini söyleyerek kendisine yöneltilen bu iddiayı yalanlamıştır. Hermes'in yaptığını bilen Zeus oğlunun bu kurnazlığına içten içe sevinse de hemen Apollon'un mağduriyetinin giderilmesini emretmiş ve sürünün tamamlanmasını buyurmuştur. Hermes, Apollon'u da alıp hayvanları gizlediği mağaraya gitmiştir. Mağaranın önündeki kayanın üzerine serili hayvanlarının derisini görünce şaşırılmış ve çok üzülmüştür. Hermes, Apollon'un üzüntüsünü dindirmek için elindeki liri çalmaya başlamıştır. Lirden çıkan ezgiler ile rahatlayan Apollon, Hermes'in lirine bayılmış ve sanatın, müziğin hayvanlardan daha değerli olduğunu belirterek Hermes'i affetmiştir (Estin ve Laporte, 2008, ss. 136-137; Tatlock, 1917, ss. 91-96). Hermes lirini Apollon'a vermiş daha sonra da Apollon ile Olimpos'a gitmiştir. Bunun karşılığında Apollon da ona kerykeion adı verilen altından

yapılmış sihirli bir değnek vermiştir. Üzerinde iki kanadın bulunduğu bu değnek küsen, kavga eden kısacası birbirine karşı nefret duyan herkesi birleştirme özelliğini Hermes'e kazandırmıştır. Sihirli değneğin bu özelliğini kanıtlamak için Hermes, kavga eden iki yılanın arasına değneği atmıştır. Kavga eden bu yılanlar değneğin üzerinde sevgi ile bir araya gelmiş ve sonsuza kadar o değneğin üzerinde kalmışlardır. Bu sihirli değneğin kendisi gücü, yılanlar bilgililiği, kanatlar da mesajı temsil etmiştir (Erhat, 1996, s. 135; Berens, 2009, ss. 99-105).

Hermes haylazlık yapmaya devam ettiği için, Zeus onu azarlamak için huzuruna çağırılmış fakat Hermes onu etkisi altına alıp bir daha yalan söylemeyeceğine ikna etmiştir. Ayrıca Hermes, Zeus'a mesajcısı/habercisi olma teklifini sunmuş, Zeus bu teklifi kabul etmiştir. Haylaz olsa bile Hermes, Olimposlulara en çok yardım eden ve güvenilir biri olarak kabul edilmiştir (Conner, 2018, s. 162). Hermes mesajcı/haberci olduktan sonra Zeus ona gümüş kanatları olan bir başlık ve ayakları için de gümüş kanatlar hediye etmiştir (Berens, 2009, ss. 99-105).

Hermes, mesaj taşıyıcılığının yanında bir de yeraltı diyarına giden ruhların eşlikçisi olmuş ve Hades'in görünmezlik tacının taşıyıcısı olmuştur. Hem yeraltında hem de yeryüzünde sorumlulukları olduğundan coğrafi bakımdan her yere hâkim olmuştur (Cömert, 2010, ss. 52-54).

Atletik biri olan Hermes spor ve sporculukla özdeşleştirilmiştir. Adına sporcuların eğitim yapacağı yapılar dikilmiştir. Hermes, her alanda aktif ve oldukça yetenekli olmuştur (Conner, 2018, s. 165). Her alanda yeteneği ve sorumluluğu olması nedeniyle; Truva Savaşı'nı tetikleyen üzerinde "en güzel olan için" yazan elmanın çıkardığı kargaşada Athena, Hera ve Aphrodite'i Zeus tarafından hakem olarak seçilen Paris'in yanına götürmesinden, Truva Savaşı'ndan sonra Odysseus'un eve dönüşüne kadar en çok bilinen mitte yer almıştır (Erhat, 1996, ss. 134-135).

Hermes'in annesi Hera olmadığı için Hermes, Hera'nın kıskançlıklarından kaçınmaya çalışmıştır. Bir gün kendini Hera'nın oğlu Ares'e benzetmiş ve Hera'nın sütünü emmiştir. Artık Hera, Hermes'in sütannesini olduğu için onu kıskanmamış ve ona zarar vermemiştir. Bundan sonra Hera ile sorun yaşamayacağını bildiği için rahata

eren Hermes pek çok aşk yaşamıştır. Bu konuda Hermes için favori isim ve en bilinen aşkı Aphrodite olmuştur. Aphrodite başlangıçta onun aşkına karşılık vermemiş, bunun üzerine Hermes de Zeus'tan yardım istemiştir. Zeus'un da yardımı ile Aphrodite, Hermes'in teklifini kabul etmiştir. Ardından Aphrodite ve Hermes'in Hermaphraditos isminde bir çocuğu doğmuştur. Aphrodite dışında Hermes, Herse, Apemosyne ve Khione ile de aşk yaşamış ve çocukları olmuştur (Conner, 2018, ss. 166-167).

2.3.7. Aphrodite ve Hephaistos: Aşk ve Ateş

Aphrodite'in doğumu ile alakalı pek çok mit mevcuttur. Bunlardan en bilineni Kronos'un, babasının hayasını kestiği gece, parçaları suya çarpmış ve köpükler oluşmuştur. O köpüklerden de Aphrodite doğmuştur. Aşkın, güzelliğin, arzunun temsili Aphrodite, ölümlüleri ve ölümsüzleri etkileyebilmiş, bir kimsenin başka birini arzulamasını sağlayabilmiştir. Zeus'un şimşegi, Poseidon'un üç dişli mızrağı gibi Aphrodite'in de bir korsesi vardır. Bu korse, giyen kişiden diğerlerinin etkilenmesini sağlayan büyülü bir korsedir. Aphrodite başkalarının aşk hayatı ile alakadar olmuş ve kendisi de zaman zaman âşık olmuştur. Fakat güzel biri olmasına rağmen çirkin, topal bir zanaatkar olan Hephaistos ile evlenmiştir (Conner, 2018, s. 170).

Güzellik kavramı ile özdeşleşmiş olan Aphrodite'in etkisi ile pek çok çift bir araya gelmiştir. Bu bir araya gelişlerin en bilineni Paris ve Helena'dır. Aphrodite, Paris ve Helena'nın dışında Aineias ile Dido ve Melanion ile Atalante'yi de birleştirmiştir (Conner, 2018, ss. 177-178).

Çoğu araştırmacı Hephaistos'u, Zeus ve Hera'nın oğlu olarak sunarken bazıları ise Athena'nın doğumuna sinirlenip Hera'nın Hephaistos'u tek başına doğurduğunu belirtmektedir.

Hephaistos, çirkin bir çocuk olarak doğduğu için Hera onunla çok ilgilenmemiş ve göklerden atmıştır. Okyanus'a düşüp topal kalan Hephaistos'u Thetis ile Eurynome bulup, ona yardım etmiş ve bir mağaraya götürmüşlerdir. Bebek Hephaistos bu mağarada yetişmiştir. Tek başına büyüyen Hephaistos vaktinin çoğunu mağarada bulunan metallere şekil vererek geçirmiştir. Ayrıca onu kurtardıkları için de Thetis ve Eurynome'ye de süs eşyaları ve pek çok alet vermiştir. Dokuz yıl sonra Olimpos'ta

Thetis bir şölene katılmış ve Hera ile karşılaşmıştır. Hera, Thetis'in üzerindeki broşu beğenmiş ve nereden bulunduğunu sormuştur. Thetis, Hera'nın sinirleneceğini bildiği için başlangıçta söylemekten çekinmiş fakat Hera'nın baskısı üzerine Hephaistos'un yaptığını söylemiştir. Hera hemen Hephaistos'u Olimpos'a getirmiş ve ona çalışması için metal madeni tahsis etmiştir (Graves, 2010, ss. 105-107).

Hephaistos'un ayağının total kalması efsanelere ve ele alınan çalışmalara göre farklılık göstermektedir. Bir efsaneye göre Hephaistos'un ayağı, annesi onu doğurduktan sonra çirkin olduğunu görünce Olimpos'tan yeryüzüne atması nedeniyle total kalmış iken, başka bir efsaneye göre ise Truva Savaşı döneminde Zeus'a karşı Hera'yı desteklediği için Zeus'un onu Olimpos'tan atması sonucu total kalmıştır.

Truva Savaşı döneminde Zeus, Hera'dan Herakles'e bir fırtına göndermesini istemiş ama Hera bu isteği yerine getirmemiştir. Bunun üzerine Zeus, Hera'yı Olimpos'tan baş aşağı sarkıtmış ve öyle bağlamıştır. Annesinin bu haline dayanamayan Hephaistos, Hera'yı desteklemiş ve Zeus'a karşı gelmiştir. Bu duruma sinirlenen Zeus onu Olimpos'tan aşağı atılmıştır. Yer yüzüne düşen Hephaistos'un ayağı sakatlanmış ve total kalmıştır (Daniels, 2014, ss. 140-141).

Ateş ve demirciliğin ustası Hephaistos, Olimpos'a geri döndüğünde Hera'ya altın bir taht yapmış, Hera da çok beğenip hemen oturmuştur. Fakat taht bir anda Hera'yı çıkamayacak şekilde kapana kısırmıştır. Olimposluların hepsi Hera'yı kurtarmaya çalışmış fakat tahtın nasıl açılacağını çözememiştir. Dionysos bir gün Hephaistos'u sarhoş edip Hera'nın yanına götürmüş ve Hera'nın nasıl kurtulacağını anlattırılmıştır. Taht olayının ardından Olimpos Dağı'nda yaşayanlar Hephaistos'un iyice dışlanmasına neden olmuştur. Fakat yine de Olimpos'taki tüm sarayları ve diğer yapıları Hephaistos inşa etmiştir (Cömert, 2010, ss. 155-156).

Hephaistos Olimpos'luların arasına katılmaya başladığında Hera ile arasını düzeltmiş ve Aphrodite'i görür görmez âşık olup onunla evlenmek istemiştir. Bu durumu Zeus ve Hera'ya anlatmış ve onlar da onaylamıştır. Seçim hakkı sunulmayan Aphrodite de mecbur olarak bu evliliği kabul etmiştir. Fakat aşkın tanrıçası olan Aphrodite bu konuda cömert davranmış ve aşk maceralarına atılmış; Hephaistos'un

kardeşi Ares, Dardania kralı ölümlü Ankhises, Butes, ölümlü Adonis, Hermes, Dionysos ve Poseidon ile ilişki yaşamıştır (Conner, 2018, ss. 173-176). Aphrodite her zaman aşkın yanında olmuştur.

Çalışmada buraya kadar ele alınan mitolojik figürlerin hemen hemen hepsi Hera ile Hera'nın üvey çocukları ve Yunan mitolojisindeki diğer üvey anneler ile onların üvey çocuklarıyla ortak bir alanda, olayda bulunmuştur.

2.4. Üvey Anne Hera'nın Üvey Çocuklarla İlişkisi

Hera, Zeus'un diğer kadınlarla olan ilişkilerini her zaman kıskanmış hem bu kadınlara hem de bu kadınlardan doğan çocuklara her türlü işkence, zulüm, baskı ve şiddeti göstermiştir.

Hera, Zeus'un daimî eşi olduğu için Zeus'un yeryüzüne inip çapkınlık yapmasına dayanamamış ve bir gün Zeus'tan ayrılmıştır. Etkileme özelliğini kullanan Zeus, Hera ile arasını düzeltmeyi başarmıştır. Fakat Zeus çapkınlıklarına devam etmiş, bunu fark eden Hera bu çapkınlıklarda yer alan kadın ve onlardan doğan çocukların peşine düşmüştür. Örneğin Dionysos'un annesi İo'yu ineğe Kallisto'yu ayıya dönüştürmüştür. Hera, bu kadınlar ve çocuklara yaptıklarından dolayı Zeus'un aşağılanmış ve küçük düşürülmüş hissedeceği için kendisini cezalandırılacağını bildiğinden, Zeus'un sınırlarını aşmamaya çalışmıştır. Zeus'a çok sadık olan Hera, onun verdiği tavsiyeleri dinlemiş fakat tam anlamıyla Zeus'a asla güvenmemiştir. (Kantar, 2013, s. 25; Graves, 2010, s. 62). Bu nedenle gözü hep Zeus'un üzerinde olmuş, Zeus'a yaklaşanların da korkulu rüyası olmuştur.

Hera'nın kıskançlığının temel motivasyonu hem Zeus'a olan sadakati hem de diğer kadınların doğurduğu çocuklara göre kendi çocuklarının zayıf, sevilmeyen olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Kimsenin anlayamadığı saldırgan Ares, çirkin Hephaistos, gençlikten sorumlu Hebe ve doğumlarla ilgilenen Eileithyia isimindeki çocukları bir kahraman, bir yönetici konumuna hiçbir zaman gelememiştir (Watson, 1995, ss. 30-35; Cömert, 2010, s. 24).

Hera'nın zalim bir üvey anne olmasından (Dionysos'a uyguladığı zulümden dolayı) ilk kez dördüncü yüzyılda Platon bahsetmiştir. Dördüncü yüzyıldan önce Hera'ya üvey anne nitelendirilmesinin yapıp yapılmadığına dair metinlerin mevcudiyeti pek bilinmemektedir. Hera, diğer üvey anneler gibi eşinin önceki evlilik ve ilişkilerinden gelen çocuklara değil Zeus'un Hera ile evliyken diğer kadınlardan olan çocuklar üvey annelik yapmıştır. Çünkü Zeus'un tek ve ayrılmadığı eşi Hera'dır. Diğer çocukların da çoğunlukla ya anneleri ölmekte ya da sürgün edilmekte olduğu için çocuklar yalnız kalmakta böylece Hera'nın kıskançlıkları ile uğraşmak zorunda olmaktadır. Daha çok eş kıskançlığına dayanan Hera'dan tam anlamıyla kötü üvey anne olarak bahsedilmesi Roma döneminde olmuştur. Hera'nın üvey çocuklarına uyguladığı zulümlere dair ilk metin yedinci yüzyılda Homeros tarafından yazılmıştır ve bu metnin içeriğini Hera'nın Apollon ve Artemis'in doğumunu geciktirmesi konusu oluşturmaktadır (Watson, 1995, ss. 230-246).

2.4.1. Apollon ve Artemis

Olimposlu Apollon, şifa, güzel sanatlar, kahinlik, müzik ve hitabet ile ilgilenmiştir. Akıllı, güçlü, yakışıklı yeteneklidir. İnsanları hastalıklardan korurken bazen hasta da etmektedir (Conner, 2018, ss. 148-149). Apollon, Zeus ile Leto'nun oğlu ve Artemis'in ikiz kardeşidir. (Cömert, 2010, s. 41). Hem Leto hem de çocukları Hera'nın kıskançlıklarına çokça maruz kalmıştır. Hera, Zeus'un başka kadınlarla ilişkilerinden rahatsızlık duyduğu gibi Leto'dan da nefret etmiş ve peşine bir yılan takmıştır. Hera'nın yaptığı işkenceleri gören Zeus, Leto'yu korumak için Delos Adası'na götürmüştür (Berens, 2009, s. 21). Hera, Leto'nun peşine yılan takmasının yanında hiçbir yerde doğurmamasını da istediği için Zeus, Leto'yu mecburen Delos'a götürmüştür. Burada Artemis'i doğurmuştur. Artemis doğduktan sonra hemen annesine yardım etmeye başlamıştır. Leto, Kyntos Dağı'nın yakınlarına gelmiş ve Apollon'u doğurmaya çalışmıştır. Tam dokuz gün boyunca acılar çekmiş ve sonunda doğurmuştur (Graves, 2010, s. 65). Artemis'in ardından Apollon da doğmuş ve annesini takip eden yılanı öldürmüştür. Doğum esnasında annesine yardım ettiği için artık doğumlardan sorumlu olan Artemis, Zeus'tan ok, yay, dağların evi olması ve ebedi bakirelik istemiş, Zeus da bu istekleri kabul etmiştir. Hera onu kıskanıp, eziyet

etse de Artemis büyüyünce dağlarda avlanan yaban hayvanların koruyucusu olmuştur (Conner, 2018, ss. 137-145).

Hiç evlenmeyen Apollon çeşitli aşk maceralarına atılmıştır. Koronis, Khione, Kyrene, Hekabe, Manto, Phthia, Rhoeo, ilham perisi Thalia, ilham perisi Urania gibi isimler ile aşk yaşamış ve pek çok çocuğu olmuştur. Bunun yanında Apollon kimi zaman da reddedilmiştir. Örneğin Cassandra ona kehanet yeteneğini öğretir ise sevgilisi olacağı sözünü vermiş, fakat bu sözünde durmayıp Apollon'u yüzüstü bırakmıştır. Sadece Cassandra değil Daphne, Marpessa, Sinope de Apollon'u yüzüstü bırakmıştır (Conner, 2018, ss. 147-155).

Yunan mitolojisinde Apollon'un en bilinen sevdası Daphne'ye karşı olmuştur. Apollon, bir gün Teselya Irmağı'nın yanında Daphne'yi görmüş ve ona aşık olmuştur. Fakat Daphne bu aşka karşılık vermemiş, Apollon'dan kaçmıştır. Daphne kaçarken Apollon da onu kovalamıştır. Bu kovalamaca esnasında Daphne Gaia'dan kendisini saklamasını istemiş ve o anda Daphne bir defne ağacına dönüşmüştür. Apollon onu yakaladığında kendini kabuk gövdeli ağaca sarılırken bulmuştur (Cömert, 2010, ss. 41-47).

2.4.2. Dionysos

Zeus ve Semele'nin çocuğu olan Dionysos iki kere dünyaya gelmiştir. Dionysos'un iki kez doğmasının başrolünde kötü üvey anne Hera yer almıştır. Zeus ölümlü bir erkek kılığında Semele ile birlikte olmuştur. Fakat kıskanç Hera bir gün yaşlı bir kadın kılığında Semele'nin yanına gelmiştir. Hera, Semele'ye Zeus'un gerçek yüzünü göstermesi gerektiği noktasında onu sürekli doldurmuştur. Zeus geldiğinde Dionysos'a hamile olan Semele gerçek yüzünü göstermesini istemiştir. Zeus, Olimpos'ta nasıl görünüyorsa o şekilde Semele'nin karşısına çıkmıştır. Ancak Semele onun parlak, şiddetli enerjisine ve görüntüsüne dayanamamış, ölmüştür (Cömert, 2010, ss. 71-74). Zeus hemen Hermes'i çağırılmış ve Hermes, Semele'nin karnındaki çocuğu, Zeus'un vücudunda bir yer açıp içine koyup kapatmıştır. Burada büyüyen Dionysos, doğduktan sonra Zeus onu koruması ve saklaması için İno (Semele'nin kız kardeşi) ve kocasına vermiştir. İno ona kız çocuğu kıyafetleri giydirerek Hera'nın

tanımaması için uğraşmıştır (Conner, 2018, ss. 180-181). Ancak Hera, Dionysos'un peşini bırakmamıştır. Kıskançlık hırsından gözü dönmüş Hera, bir gün İno'nun eşi Athamas'ı korkunç şekilde ziyaret etmiş, bu ziyaret sonucunda Hera, Athamas ve İno'yu delirtmiştir. Deliren İno, oğlunu boğmuş, kocası da diğer çocuğu Learchos'u vurmuştur. İno kendine geldiğine, yaptığı korkunç şeyleri fark etmiş ve dayanamayıp kendini denize atmıştır (Cömert, 2010, ss. 71-75; Berens, 2009, s. 106).

Hera, İno ve eşini Dionysos'u öldürmeleri için delirtmiş ancak Zeus'un müdahalelerinden dolayı başarılı olmamıştır. Çünkü Zeus, Dionysos'u bir keçiye dönüştürüp Nemflere (Nymphs) vermiştir. Dionysos, bir satir olan Pan'ın oğlu yaşlı Silenos gözetiminde büyümüştür. Dionysos büyüdükçe normal haline dönmüştür. Fakat Hera onu yine de tanımış ve delirtmiştir. Deliren Dionysos dünyayı amaçsız bir şekilde dolaşırken Frigya'da durmuştur. Burada Kybele onu yanına almış, kendi tarikatlarına katmış ve Dionysos'u iyileştirmiştir. Zamanla Dionysos'un da kendi tarikatını kurmasını sağlamıştır. Nemfler (Nymphs) ve Silenos ile yaşadığı dönemde Dionysos asma yaprağının ne olduğunu ve nasıl faydalanılacağını öğrenmiş böylelikle üzümden şarap yapmıştır. Şarap yapmayı daha sonra çevresindekilere de öğretmiş ve bu içeceğin tesiri altına girmişlerdir. (Estin ve Laporte, 2008, s. 140; Tatlock, 1917, ss. 165-168; Conner, 2018, ss. 180-181).

Bunca macerayı yaşarken tüm Olimposlular gibi Dionysos da âşık olmuştur. Birgün Ariadne, Naksos'da Theseus tarafından terk edilmiş şekilde beklerken Dionysos onu görmüş ve âşık olmuştur. Bunun üzerine Ariadne'yi alıp Lemnos adasına götürmüştür. Ariadne ile evlenen Dionysos'un üç tane çocuğu olmuştur. Bir ölümlü olan Ariadne'ye Zeus, ölümsüzlüğü hediye etmiş ve böylece Dionysos'un sürekli eşi haline gelmiştir (Cömert, 2010, s. 72).

Zamanının çoğunu dünyada geçirmiş, tanrılar ile çatışmış olsa da Olimposlular arasında sayılan Dionysos, Hera'nın zalimliğinden dolayı hiç göremediği annesini unutmamıştır. Bu nedenle dayanamayıp yeraltı dünyasına inmiş ve annesini bulmuş, onu Olimpos'a getirmiştir. Olimpos sakinleri, Dionysos'un da Olimposlu olmasından dolayı bir ölümlü ile birlikte yaşamaya razı gelmişlerdir (Hamilton, 1942, s. 53).

Hera'nın Dionysos'un yaşamına etkisi her zaman olumsuz yönde olmuştur. Tüm üvey çocuklara olduğu gibi Dionysos'a da büyük bir düşmanlık beslemiş, önce annesinin ölmesine sonra da çocukken Dionysos'u sürekli kendisinden kaçmak zorunda bırakmıştır. Zeus'un emrindeki diğer Olimposlular Dionysos'u korumaya çalışmış olsa da Hera, Dionysos'un peşini bırakmamıştır.

2.4.3. Herakles

Herakles, Zeus ve Perseus'un kızı Alkmene'nin oğludur. Ancak ölümlü biri olan Alkmene zaten Amphitriyon ile evlidir. Zeus da Alkmene'ye âşık olduğu için bir gece Amphitriyon evden çıktıktan sonra Amphitriyon'un kılığına girmiş ve Alkmene ile birlikte olmuştur. Aynı gece Amphitriyon eve geri dönmüş ve o da Alkmene ile birlikte olmak isteyince Alkmene ve Amphitriyon Zeus'un geldiğini anlamıştır. Yaşananların ardından Alkmene ikiz doğurmak üzere hamile kalmıştır. Alkmene'nin Zeus ile ilişkisini öğrenen Hera hem Alkmene'nin hem de Zeus'un çocuğu olarak doğacak olan Herakles'in peşine düşmüş ve her türlü zalimliği yapmanın yollarını aramaya başlamıştır (Conner, 2018, ss. 73-78).

Zeus bir gün Olimpos'ta otururken dünyada doğmaya hazırlanan ve adının "Hera'nın ihtişamı" anlamına gelen Herakles isminde bir erkek çocuğun Perseus soyunun lideri olacağını ağzından kaçırmıştır (Graves, 2010, s. 600). Bunu öğrenen Hera, hemen Zeus'un yanına gitmiş, Perseus soyundan gelen ve "ilk doğan" çocuğun tüm insanlığa hâkim olma garantisi vermesini istemiştir. Zeus da Hera'nın bu isteğini yerine getirmiştir. Bunun ardından Hera, Perseus soyundan gelen Sthenelos'un eşini bulmuş ilk onun doğurması için çabalamıştır (Cömert, 2010, s. 106). Hera, Alkmene'nin doğurmasını geciktirmek için doğum perilerini görevlendirmiştir. Bu periler dokuz gece boyunca Alkmene'nin doğuracağı sarayın kapısında beklemiştir (Estin ve Laporte, 2008, ss. 150-152). Böylece Sthenelos'un hamile eşi Nikippe Alkmene'den önce oğlu Eurystheus'u doğurmuştur. Eurystheus'dan bir saat sonra da Herakles doğmuştur. Alkmene'nin Amphitriyon'dan olan çocuğu İphikles ise Herakles doğduktan bir gün sonra doğmuştur. Hera Alkmene'nin doğumunu geciktirerek Herakles'in insanlığa hâkim bir hükümdar olmasını engellemiş ve güçsüz, yeteneksiz Eurystheus'un emiri altında yaşamasına neden olmuştur (Graves, 2010, ss.

600-603). Bazı yazarlar, doğumu geciktirme işini Hera'nın kendisinin yaptığını belirtmiştir.

Hera, Herakles'i hakettiği konumdan etmekle kalmamış Herakles ve ikizi sekiz aylık beşiklerinde uyurken onları öldürmesi için iki yılan göndermiştir. Herakles'in ikizi İphikles çığlık atarken Herakles hemen iki eliyle bir yılan yakalayıp onları etkisiz hale getirmiştir. Herakles, seçkin bir eğitim almıştır. Amphitryon ona araba sürmeyi öğretmiş, Eurytos ok atma konusunda ustalaşmasını sağlamış ve Linos da müzik aleti çalmasında yardımcı olmuştur. Genç bir delikanlı olduğunda yüksek bir güce erişmiştir. Amphitryon'un sürülerinin çobanlığını yaparken ülkeye korku salmış olan Kithairon adındaki bir aslanı öldürmüştür. Bu kahramanlığının üzerine ülkenin kralı elli kızını da Herakles'e vermiş ve Herakles'in elli oğlu olmuştur (Erhat, 1996, s. 132).

Herakles, korkunç aslanı ortadan kaldırdıktan sonra Orkhomenos Kralı tarafından gönderilen ve Thebai halkından her yıl yüz ineği haraç olarak isteyen adamların zulmüne isyan edip savaş açmıştır. Kralın adamlarına saldıran Herakles onların ellerini, burunlarını ve kulaklarını kesmiştir. Bu savaşta Orkhomenos Kralı ve Alkmene'nin eşi Amphitryon hayatını kaybetmiştir. Bu zaferin ardından Thebai Kralı kızını Herakles'e vermiştir. Olimposlular da çeşitli ödüller göndermiştir. Hermes bir kılıç, Apollon ok ve yay, Olimpos'un zanaatkârı Hephaistos kendi yaptığı altın bir göğüslük, Athena özel bir kıyafet, Poseidon da muazzam bir at hediye etmiştir (Cömert, 2010, ss. 106-107).

Herakles'in tüm bu başarılarına dayanamayan kıskanç üvey anne Hera, Herakles'i delirtmiştir. Deliren Herakles ilk olarak kardeşi İphikles'in oğlunu öldürmeye kalkmıştır. İphikles'in oğlu kaçmayı başarmış ancak bu kez Herakles kendi çocuklarına saldırmıştır. Kendi çocuklarının altısını, kardeşinin de iki çocuğunu öldürmüştür. Deliliği geçince yaptıkları karşısında kahrolan Herakles, kendisini bir odaya kapatmıştır. Birkaç gün sonra Kral'ın yönlendirmesiyle Delphoi'de bulunan Apollon Kâhini'nin yanına bundan sonra ne yapması gerektiğini sormak için gitmiştir (Graves, 2010, s. 619). Hera, Kâhin'e Herakles'in on iki yıl boyunca güçsüz, yeteneksiz olan Eurystheus'un emrinde çalışmasını buyurmasını emretmiştir. Kâhin, Hera'nın emrini yerine getirmiş ve Herakles' Eurystheus'un emrinde on iki sene

boyunca çalışır ise ölümsüz olacağını iletmiştir. Bu durum Herakles'i başta rahatsız etse de mecburen kabul etmiştir (Erhat, 1996, s. 132).

Eurystheus, Herakles'e yapılması imkânsız olan 12 adet görev vermiştir. Bu görevleri tamamladığında ruhu temiz bir ölümsüz olacaktır. Normalde Eurystheus, Herakles'e on görev vermiştir. Ancak iki görevi yardım alarak gerçekleştirdiği için Herakles'in görev sayısı on iki olmuştur (Daniels, 2014, ss. 149-150; Conner, 2018, s. 212).

1. **Nemea Aslanını Öldürmek:** Eurystheus'in Herakles'e verdiği ilk görev bölgede bulunan tehlikeli aslanı öldürmektir. Nemea aslanı bir mağarada yaşamaktadır. Herakles, mağaranın yakınlarında aslanı yakalamış ve ok atmaya başlamıştır. Aslanın derisi kesilmeyecek şekilde kalın olduğu için oklar fayda etmemiştir. Bunun üzerine Herakles, aslanı iki çıkışı olan mağaraya çekmiştir. Mağaranın bir girişini kapatmış ve aslanı elleriyle boğmuştur. Herakles, aslanın postunu almak istemiş ancak derisi kesilmediği için aslanın pençelerini kullanarak soymuş ve postu alıp Eurystheus'un yanına gitmiştir (Estin ve Laporte, 2008, s. 153).
2. **Lerna Hydrasını Öldürmek:** Lerna Hydrası birden fazla başı olan bir ejderdir. Herakles bu ejder ile boğuşurken bir kafasını kılıçla kesse de yerine birden fazla kafa çıkmıştır. Ne yapacağını bilemeyen Herakles, yeğeninden yardım istemiştir. Böylece Herakles ejderin kafasını kesmiş, yeğeni de kesilen yerden tekrar bir kafa çıkmaması için dağlamıştır. Böylece Herakles ejderi yenmiştir ama Eurystheus, yardım aldığı için bu görevi başarılı saymamıştır (Conner, 2018, s. 212).
3. **Kreneia Geyiğini Yakalamak:** Bu görevde Herakles'in, Artemis'e adanmış altın boynuzlu Kreneia geyiğini öldürmeden yakalaması gerekmiştir. Ancak geyiği yakalamak çok zor olduğu için kimi yazarlara göre bir kimilerine göre de on yıl boyunca Herakles iz sürmüştür. Nihayetinde geyiği hafif yaralayarak yakalamıştır (Cömert, 2010, s. 109).
4. **Erymanthos Domuzunu Yakalamak:** Yıllardır Phopis, kırlarına zarar veren bir domuzu yakalamak Herakles'in yeni görevi olmuştur. Herakles,

domuzun mağarasının önüne gelmiş ve gür sesiyle bağırmıştır. Domuz mağaradan çıkar çıkmaz mağaranın önüne düşen karların arasına saplanmıştır. Herakles de domuzu zincirleyip Eurystheus'un yanına götürmüştür (Conner, 2018, s. 213).

5. **Augias'ın Ahırlarını Temizlemek:** Eurystheus, Herakles'in Kral Augias'ın ahırlarını bir günde temizlemesini istemiştir. Ahır sayısı çok olduğu için Herakles de tüm ahırları temizleme karşılığında sürünün onda birini istemiştir. Kral yapamayacağını düşünerek kabul etmiştir. Kralın oğlu şahit olarak Herakles'i izlemiştir. Herakles ahırların duvarlarından iki kapı açmış ve akan ırmağın yönünü ahırlara çevirmiştir. Böylece tüm ahırları bir gün içinde temizlemiştir. Fakat Kral Augias sözünü tutmamış sürünün onda birini vermemiştir. Bu duruma sinirlenen Herakles de hem Kral Augias'ı hem de oğlunu öldürmüştür (Cömert, 2010, s. 109).
6. **Stymhalian Kuşlarını Kovmak:** Stymhalian kuşları Arkadya'da bir ormanı istila etmiştir. İnsan yiyen bu kuşları Herakles Hephaistos'un çingırağı ile kaçırmayı başarmıştır. Fakat Eurystheus, bu başarıyı Hephaistos'un çingırağı ile elde ettiği için kabul etmemiştir (Conner, 2018, s. 213).
7. **Girit Boğasını Yakalamak:** Girit boğası Tethris Nehri'nin suladığı tarlalara girip tarladaki ürünleri sökmüş ve meyve bahçelerine hasar vermiştir. Boğayı yakalama görevinin verilmesi ile Herakles Girit'e gitmiştir. Girit Kralı ona yardım etmek istemiş ancak Herakles bu ateş püsküren boğayı tek başına yakalamıştır (Graves, 2010, s. 646).
8. **Diomedes'in Atlarını Yakalamak:** Kral Diomedes, insan yiyen korkunç atlara sahiptir. Herakles'in yeni görevi de bu atları yakalamaktır. Herakles, büyük bir çaba sonucu bu korkunç atları yakalamış götürürken Diomedes buna izin vermemiştir. Herakles Diomedes ile kavga etmiş ve en sonunda onu kendi atlarına yedirmiştir. Hırçın atlar Diomedes'i yedikten sonra sakinleşmiştir (Conner, 2018, s. 2013).
9. **Hippolyte'nin Kuşağını Almak:** Eurystheus'un kızı Ares'in Hippolyte'ye hediye ettiği kemeri istemiştir. Bunun üzerine Herakles Amazonların Kraliçesi Hippolyte'den bu kemeri almaya gitmiştir. Hippolyte kemeri vermeyi kabul etse de Amazonlar arasında Herakles'in Kraliçe Hippolyte'yi

kaçıracağı söylentileri çıkınca bir kargaşa ortaya çıkmıştır. Bu kargaşadan dolayı da Herakles, Hippolyte’i öldürerek kemeri almak zorunda kalmıştır (Daniels, 2014, s. 154).

10. Geryoneus’un Sığırlarını Çalmak: Okeanos Irmağı’ndaki bir adada üç insan gövdesine sahip bir dev olan Geryoneus yaşamaktadır. Herakles’in yeni görevi de Geryoneus’un sığırlarını çalmaktır ancak bu sığırlar sürekli olarak bir çoban ve köpeği tarafından korunmaktadır. Herakles buraya varmak için önce Cebelitarık Boğazı’nı geçmiştir. Hava çok sıcak olduğu için Helios’u okları ile tehdit edince Helios da onu sakinleştirmek için bir sandal göndermiştir. Herakles bu sandalla gelip çoban ve köpeği öldürmüş, sürüsünün çalındığını gören Geryoneus’u da okla öldürmüştür. İtalya’da Tiber Nehri’nin kıyısında sürüyü otlatmak için dinlenirken Cacus isimdeki üç başlı dev süründen birkaç sığır çalıp mağarasına götürmüştür. Cacus’un kız kardeşinin itirafı ya da hayvanların sesini duymasıyla Herakles mağaraya gelmiş Cacus’u öldürüp sığırlarını almıştır (Cömert, 2010, s. 111).

11. Hesperidlerin Altın Elmalarını Getirmek: Titan Atlas’ın kızlarına ait olan elmaları almak için Herakles, Atlas’tan yardım istemiştir. Atlas da Zeus’un ona sonsuza kadar verdiği Dünya’yı taşıma görevini elmaları getirene kadar Herakles’e vermiştir. Dünya’yı taşıma görevi zorlu olduğu için Atlas elmaları getirdiğinde Dünya’yı taşımak istememiştir. Herakles de taşıdığı vücut pozisyonun rahat olmadığını Dünya’yı tutarsa daha rahat bir pozisyon ile tekrar taşıyacağını söylemiştir. Bunun üzerine Atlas Dünya’yı tekrar taşıyınca Herakles, elmaları alıp kaçmıştır (Conner, 2018, s. 214).

12. Yeraltından Kerberos’u Çıkarmak: Herakles’in en zor görevi yeraltı diyarının bekçisi ve Hades’in köpeği Kerberos’u yeryüzüne çıkarmak olmuştur. Bunun için yeraltı diyarına inmiş ve Hades’ten köpeği istemiştir. Hades de alaycı bir tavırla silah kullanmama şartıyla götürebilmesine izin vermiştir. Hades dahil herkes Herkül’ün Kerberos’u götüreceğine inanmamıştır. Kapıya zincirlenmiş ve boynunun etrafında yılanlar olan Kerberos’a Herakles, öldürdüğü Nemea aslanının postunu giyerek sıkıca sarılmıştır. Dikenli kuyruğu ile Herakles’e saldırırsa da aslan postu Herakles’i korumuştur (Graves, 2010, ss. 684-687). Herakles, Kerberos’u alıp

Eurystheus'un yanına götürmüştür. Eurystheus köpeği görüp korkunca Herakles de köpeği Hades'e götürüp geri vermiştir (Erhat, 1996, s. 133).

Herakles bu on iki işi başarıyla tamamlamıştır. Ailesini öldürme suçundan arınan Herakles ölümsüz olmuştur ancak ölümlü olduğu zamanı yaşaması gerektiği için sürekli çile çekmiş ve mücadele etmek zorunda kalmıştır (Conner, 2018, s. 215).

Sanat alanında güçlü, heybetli şekilde tasvir edilen Herakles, bir sorunu atlatmışken ardından hemen başka bir sorunu çözmek için mücadele etmiştir. Ölümlü yaşamı boyunca Hera'nın gönderdiği belalar ile boğuşmuştur. Hera'nın Herakles'e zulmü Hera'nın kin, öfke ve kıskançlıkla dolu tutumuyla ilişkilendirilmiştir. Zeus'un oğlu olmasına rağmen annesi Alkmene olduğu için Hera, Herakles'e her zaman düşman olmuştur. Herakles karşısına çıkan her zorlukla mücadele etmiş ve bu zorlukların üstesinden başarıyla gelmiştir. Bu da onu Yunan mitolojisinin en önemli kahramanlarından biri yapmıştır.

Zeus'un Hera dışındaki ilişkilerinden doğan çocuklarına bakıldığında Hera'nın zulmü ile en çok Herakles'in mücadele ettiği görülmektedir. Herakles, Zeus'un onu ölümsüz olarak Olimpos'a getirmesinin son anına kadar Hera'nın neden olduğu zorlu görevler, belalar ile uğraşmıştır.

Yunan mitolojisinde üvey annelerin kıskançlığıyla, saldırılarıyla sadece Zeus'un çocukları değil bazı önemli kahramanlar da uğraşmışlardır.

2.5. Yunan Mitolojisindeki Diğer Üvey Anneler

Hera, Zeus'un diğer kadınlarla olan ilişkilerini her zaman kıskanmış hem bu kadınlara hem de bu kadınlardan doğan çocuklara her türlü işkence, zulüm, baskı ve şiddeti göstermiştir. Yunan mitolojisinde Hera çok bilinir bir isim olduğu için üvey anneliği daha belirgin, daha ön planda olsa da isimleri pek bilinmeyen fakat pek çok kahramanın hayatını olumsuz etkileyen üvey anneler de var olmuştur.

2.5.1. Kreusa

Hellenlerin başında bulunan Hellen'in Ksuthos, Doros ve Aiolos isminde üç çocuğu vardır. Ksuthos'un kardeşleri onu yaşadığı şehirden kovmuşlardır. Ne yapacağını bilemeyen Ksuthos da kendine şehir olarak Atina'yı seçmiş ve orada yaşamaya başlamıştır. Atina Kralı'nın kızı Kreusa ile evlenmiştir. Kreusa evli olmasına rağmen Apollon ile birlikte olmuş ve İon isminde bir çocukları olmuştur. Fakat çocuk doğar doğmaz Kreusa onu kayalıkların yanına bırakıp gittiği için ismini koymadan kaçmıştır. Apollon, çocuğu Hermes'e vermiş, Hermes de İon'u büyütmesi için Delphoi'de bir din görevlisine vermiştir. Aradan yıllar geçmiş Ksuthos ve Kreusa'nın bir türlü çocukları olmamıştır. Bunun üzerine Ksuthos da Apollon'un kahinlerine çocuklarının neden olmadığını sormaya gitmiştir. Kâhin ona mağaradan çıktığında gördüğü ilk kişinin onun çocuğu olduğunu söylemiştir. Ksuthos, Kreusa'nın bu çocuğu Dionysos şenliklerinde yaptığını düşünerek İon'u yanına almıştır (Erhat, 1996, ss. 153-154; Can, 2011, ss. 272-275). İon'u gören Kreusa kendi çocuğu olduğunu bilmediği için Ksutos'un onu aldattığını, gizli evliliğinin çocuğu olarak düşünmüş ve çok kıskanmıştır. İon'nun üvey annesi olan Kreusa, İon'dan nefret etmiş ve ondan kurtulmak için bir kutlama esnasında içeceğine zehir koymuştur. İon, içeceği tam içmeye niyetlenirken, o sırada salonda bulunan bir güvercin bardağından yere dökülen birkaç damlayı içer içmez ölmüştür. Herkes Kreusa'nın hizmetçisini suçlarken, hizmetçi bunu Kreusa'nın planladığını açıklamıştır. İon, Kreusa'dan intikamını almak üzereyken içeriye Delphoi'deki din görevlisi gelmiş ve Kreusa'nın İon'nun gerçek annesi olduğunu söylemiştir (Berens, 2010, ss.178-179). İon daha sonra Atina kralının kızı Helike ile evlenmiş Kral ölünce de tahta geçmiştir (Graves, 2010, ss. 205- 206).

Euripides'e ait bu hikâye sözde üvey annenin entrikalarına odaklanmıştır (Watson, 1995, s. 227).

2.5.2. İno

Böotya Kralı Athamas, Bulut Perisi Nephele'ye âşık olup evlenmiş, Helle ve Phrixus isminde iki çocuğu olmuştur. Ancak zaman geçtikçe Nephele'nin huysuz,

sorumsuz hallerinden sıkılmış olan Athamas, Nephle'den ayrılmış, Dionysos'un teyzesi İno ile evlenmiştir. İno, Nephle'nin çocuklarını kıskanmış, onlardan nefret etmiştir. Bir an önce onlardan kurtulmak için hain planlar yapmaya başlamıştır (Berens, 2010, s. 182). İno, şehirdeki kadınlara buğday tohumlarını kavurarak ekinlerin yapısını bozmuştur. Ekinlerin yapısı bozulunca kuraklık baş göstermiştir. Bunun üzerine Athamas'ın Delphoi Kahini'ne haberci göndereceğini tahmin eden İno, Delphoi Kahini'ne haberciye kuraklığın ancak çocuklarından birinin öldürülmesiyle geçeceği şeklinde bilgi vermesi için rüşvet vermiştir. Delphoi Kâhini de Athamas'ın oğlu Phrixus'u öldürdüğünde kuraklığın geçeceğini, ekinlerin yapısının eski haline döneceğini söylemiştir (Watson, 1995, ss. 222-223). Çocuklarına üvey annelerince böyle bir kötülüğün yapılacağını önden tahmin eden Nephle, çocuklarını kurtarmak için altın postu olan bir koç getirmiştir. Phrixus ve Helle'yi bindirip Karadeniz'deki Colchis Krallığı'na göndermiştir. Yolculuk esnasında Helle koçtan düşmüştür. Yolculuğa yalnız devam etmek zorunda kalan Phrixus Colchis'e varmıştır. Colchis Kralı Aeetes, Phrixus'u büyük bir samimiyet ve sıcakkanlılıkla karşılamıştır. Phrixus, Aeetes'e hediye olarak altın postu vermiştir. Aeetes de altın postu bir bahçeyi korumakla görevli olan, gözleri hep açık ejderhanın yanına koymuştur (Berens, 2010, s. 182; Bulfinch, 2018, s. 119).

Hera'nın aracılığı ile Athamas ve Nephle evlendiği için Hera, boşanmalarından pek memnun kalmamıştır. Ayrıca Hera, İno'nun, Dionysos'u Athamas'ın sarayında büyütmesi ve Semele'nin kardeşi olmasından dolayı hiçbir zaman sevmemiş ve desteklememiştir. Nephle'nin yanında olan Hera, İno ve Athamas'ı kendi içindeki nefretten dolayı delirtmiş, İno'nun kendi çocuklarını öldürmesini sağlamıştır (Watson, 1995, s. 223). Hera tüm bunları hem Zeus'un sadakatsizliğinden hem de Nephle'nin kendisine olan sadakatinden dolayı yapmıştır.

2.5.3. Themisto

İno ile Athamas'ın arası bozulmadan önce İno, Dionysos şenliklerine katılmaya gitmiş ve uzun bir süre dönmemiştir. Aradan çok zaman geçtiği için Athamas, İno'nun öldüğünü zannederek ikiz çocuğu olan Themisto ile evlenmiştir. Bir gün Athamas, İno'nun yerini öğrenmiş ve onu gizlice saraya getirmiştir. Themisto'ya da İno'yu

sarayın yeni hizmetçisi olarak tanıtmıştır. Themisto, Athamas'ın İno'dan olan çocuklarını kötü bir üvey anne olarak sarayda istememiş ve onlardan hep nefret etmiştir. Hizmetçi olduğunu sandığı İno'dan kendi çocuklarını beyaz İno'nun çocuklarını da siyah bir örtü ile örtmesini istemiştir. Themisto'nun niyetini anlayan İno, renklerin yerini değiştirmiş böylece Themisto'nun kendi çocuklarını öldürmesini sağlamıştır. Hatasını anlayan Themis, intihar etmiştir (Watson, 1995, s. 235).

Bu hikâyenin bazı versiyonlarında İno üçüncü eş olarak saraya gelmiş ya da İno'nun yerinde Nephele var olmuştur.

2.5.4. Medea

Kral Aegeus, önce Melite ile daha sonra da Khalkiope'yle evlenmiş ancak iki eşi de yerine geçecek bir erkek çocuk doğuramamıştır. Bu duruma üzülen Kral bir gün Delphoi Kahini'ne gitmiştir. Kâhin Atina'da en yüksek mevkiye gelmeden içki tulumunu açarsa çok üzüleceğini söylemiştir. Söylenenlerden hiçbir şey anlamayan Aegesus, Atina'ya giderken Medea'yı görmüştür. Büyücü Medea, Aegesus'a kendisiyle evlenir ise ona bir erkek çocuk verebileceği teklifinde bulunmuştur. Aegesus, Medea'yı sevmemesine rağmen Medea'nın hem erkek çocuk teklifi hem de üstün yeteneklerinden dolayı tahtını güvence altına alabileceğinden, teklifi kabul etmiştir (Graves, 2010, s. 439).

Kral Aegeus bir gün Troizen'e arkadaşlarını ziyarete gitmiştir. Orada arkadaşının kız kardeşi Aethra ile gizli bir evlilik yapmıştır. Bu evlilikten bir oğlu olursa onun çıkarıp getirmesi için kaldırılması zor büyük bir kayanın altına bir kılıç saplamış ve Atina'ya dönmüştür. Aylar sonra Aethra, Theseus'u doğurmuştur. Annesi ve büyükbabası ile özenle yetiştirilmiştir. Theseus güçlü bir delikanlı olduğu çağlara geldiğinde annesi onu kayanın yanına getirmiştir. Theseus, kılıcı yerinden çıkarmış ve Atina'ya gitmek için yola koyulmuştur. Yolda pek çok engelle karşılaşmış, çeşitli mücadeleler vererek Atina'ya varmıştır (Berens, 2010, ss. 216-220).

Medea büyücü olduğu için Theseus'un geldiğini önceden öğrenmiştir. Kral Aegeus'un tahtına kendi oğlunun geçmesini istediği için kötü üvey anne duyguları uyanmıştır. Bunun üzerine bir yabancıyı düşman ajanı olarak saraya geleceği haberini yaymıştır. Hemen Aegeus'u, bu ajanın üzerine kızgın bir boğa salması için ikna etmeye çalışmış fakat başaramamıştır. Kötücül planı işlemeyen Medea, Aegeus'u Theseus'un içeceğine zehir katma konusunda ikna etmiştir. Sarayda hep birlikte yemek yerken Medea, zehirli içeceği Theseus'a sunmuştur. O esnada Theseus, kılıcını babasının fark etmesini sağlamıştır. Aegeus, düşman ajanının aslında oğlu olduğunu anlamış ve zehirli bardağı yere atmıştır (Watson, 1995, s. 225). Aegeus, oğlunu hasretle kucaklamıştır. Onu öldürmek için uğraşan Medea'yı da artık görmeye tahammül etmediği için saraydan sürgün etmiştir (Berens, 2010, s. 216-224).

2.5.5. Hermione

Euripides'in *Andromache* tragedyasında Hermione'nin kıskançlıkları ele alınmıştır. Akhilleus'un oğlu Neoptolemus ile evli olan Hermione'nin hiç çocuğu olmamıştır. Neoptolemus'a bir varis veremeyen Hermione çok üzgündür çünkü saraya cariye olarak getirilen Andromache'nin Neoptolemus'tan olma üç oğlu ve bir kızı vardır. Andromache'yi kıskanan Hermione, bir gün eşi Delphoi'ye gittiğinde Andromache'yi ve çocuklarını öldürmek için tuzak kurmuştur. Fakat başarısız olmuştur. Hermione'nin nefreti hem çocuklara hem de Andromache'ye karşıdır. Bu mitte özellikle iki kadın arasındaki çatışma ön planda olmuştur (Watson, 1995, s. 227-228; Erhat, 1996, s. 34).

2.5.6. Penelope

Yunan mitolojisinin önemli kahramanlarından Odysseus ile Euipe birbirlerine aşiktir ve Euipe, Euryalus ismindeki çocuğuna hamiledir. Odysseus Euipe'den olan çocuk doğup, büyüyüp, delikanlılık çağına geldiğinde kendi çocuğu olduğunu belli edebilecek semboller ile yanına göndermesini istemiştir. Bu olanlardan haberi olmayan Penelope, Odysseus'un başkasından çocuğu olduğunu Odysseus'un uzakta olduğu bir dönemde öğrenmiş ve kıskançlık duygusuyla bir plan yapmıştır. Odysseus döndüğünde Penelope, Euryalus'u, Odysseus'a onu öldürmek için gelen bir yabancı

olarak tanıtınca Odysseus'un kendi çocuğunu öldürmesine neden olmuştur (Watson, 1995, ss. 26, 226).

2.5.7. Sidero

Salmoneus Teselya'da kral olmadan önce Salmonia isimli bir şehir kurmuştur. Bu şehrin yöneticisi olan Salmoneus Ailos'un kızı Alkidike ile evlenmiş ve Tyro isminde bir kızı olmuştur. Alkidike öldükten sonra Salmoneus, aksi, sinirli, zalim biri olarak bilinen Sidero ile evlenmiştir. Kötü Sidero, başlarına gelen her kötü şeyden sürekli Tyro'yu sorumlu tutarak babasının da kızından nefret etmesini sağlamıştır. Sürekli suçlanan ve ezilen Tyro sıkıntılarını anlatmak ve rahatlamak için düzenli olarak nehir kenarında Enipeus ile sohbet etmiştir. Bu sohbetler Tyro ile Enipeus'un birbirine âşık olmasını sağlamıştır. Fakat Enipeus, Tyro'ya âşık gibi davranışta bulunmayınca, Poseidon da Tyro'ya âşık olmuştur. Tyro, Poseidondan Neleus ve Pelias isimindeki ikiz çocuklarına hamile kalmıştır. Sidero'dan korkan Tyro bu çocukları gizlice doğurmuş ve çocukları bir çoban büyütüştür (Graves, 2010, ss. 287-289). Neleus ve Pelias annelerinin Sidero'dan sürekli işkence gördüğünü, hırpalandığını öğrendiklerinde, annelerini üzen bu kadını ortadan kaldırmak için hemen harekete geçmişlerdir. Neleus ve Pelias'ın kendisini öldürmeye geldiğini öğrenen Sidero, Hera'nın tapınağında gizlenmiştir. İkiz kardeşleri kötü üvey anne Sidero'nun tapınakta olduklarını öğrenmişler ve Peleus, Sidero'yu öldürmüştür (Erhat, 1996, s. 208). Sidero'nun Hera tapınağına saklanması, üvey annelikte Hera ile benzer özellikleri taşıdığını ortaya koymaktadır.

2.5.8. Phaedra

İki erkek çocuğu olan Theseus, Ariadne'nin kız kardeşi Phaedra ile evlenmiştir. Oğlu Hippolytus'tan yaşayan Theseus, Phaedra'yı da alıp oğlunun yaşadığı eski evine gelmiştir. Birlikte vakit geçirdikçe genç ve yakışıklı Hippolytus ile babasının arasındaki bağlar iyice güçlenmiştir. Her şey çok güzel ilerlerken Phaedra üvey oğlu Hippolytus'a âşık olmuştur. İçinde bulunduğu duygu durumundan ne kadar utanç duysa da Hippolytus'a aşkını itiraf etmiş, Hippolytus da onu reddetmiştir. Reddedilmeye dayanamayan Phaedra, Hippolytus'un kendisini taciz ettiğini söyleyip

ona iftira atar. Babası çok sinirlenir ve oğlunu sürgüne gönderir. Sürgün yolculuğunda deniz canavarı üzerinde olduğu at arabasını devirir, Hippolytus ölür. Theseus bunu öğrendiğinde kendisine misilleme yapacağından korkan Phaedra kendisini asar (Hamilton, 1942, ss. 162-166).

Yunan mitolojisinde üvey annelerin hemen hepsi üvey çocuklarına işkenceler yapmış, onlara kötü davranmış, zaman zaman iftira atmış, üvey çocukların başlarının belada olmasına neden olacak işler ile uğraşmışlardır. Bu yaptıkları kötülükler ile bazı üvey anneler kendilerinin ya da öz çocuklarının çıkarlarını korumaya çalışırken, bazıları ise bunların yanında eşlerini kıskandıkları için üvey çocuklar ve üvey çocukların yaşayan biyolojik annelerine çeşitli zulümler uygulamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MİTOLOJİ İLE SİNEMA İLİŞKİSİ VE ÜVEY ANNELİĞİN SİNEMADA TEMSİLİ

Doğaüstü, insanüstü ve çoğunlukla kurgusal olan geleneksel mitler, mecazi veya temsili anlam anımsatan ve doğal, toplumsal olaylar noktasında toplumda meydana gelen, popüler görüşlerden oluşan anlatılardır. Sinema filmleri de mitlere benzer şekilde oluşturucusunun etkisini diğer insanlara aktaran ürünlerdir. Mitlerin yapı ve psikolojik işleyişine bakıldığında sinema da modern mitoloji olarak görülebilir (Tecimer, 2006, s. 11).

1895 yılında Lumiere kardeşlerin çalışmaları ile ortaya çıkan sinema, ilk dönemlerinde sessiz ve renksiz olarak var olmuştur. Sinemanın bir anlatı aracı olduğu keşfedilmediği için başlangıçta kısa süreli belge filmler çekilmiştir. Fakat George Méliès, Edwin S. Porter, David W. Griffith gibi isimlerin kurguyu kullanması ile sinemada, belli bir anlatısı ve öyküsü olan filmler çekilmiştir (Abisel, 2014, ss. 25-88). Sinema, öykü anlatma özelliğinin gelişmesiyle modern mitoloji üretim aracı olarak görülmeye başlanmıştır.

Dramanın devamı olan sinema mitlerdeki tema ve yapıyı içermektedir. Ayrıca sinemanın da kökleri mitlere kadar uzanmaktadır. Nasıl eski çağlardaki insanlar ateşin etrafında toplanıp mitleri bir anlatıcıdan dinlemekteyse, sinema salonları da buna benzer bir işlevi yerine getirmektedir. İnsanlar bu salonlarda mitleri, masalları, hikayeleri öğrenmekte ve böylece mitlerde olduğu gibi filmlerden de etkilenip kendine bir şeyler katarak salondan ayrılmaktadır (Tecimer, 2006, ss. 11-12).

Günümüzde büyük ölçüde mitosun yerini alan sinema filmleri aracılığı ile insanlar zavallılığıyla yüzleşmektedir. Sinemadan önce insanlar bu yüzleşmeyi mitler, resim, tiyatro ve edebi eserler ile sağlamıştır. İnsanlar sinema salonlarına giderek dünya üzerindeki çeşitli korkuları karşısındaki zavallılıklarını unutacak kaçıışı elde etmektedir (Adanır, 2003, ss. 34-35).

Lévi- Strauss için mitler öyküdür ve mitlerin dahil olduğu kültür bakımından ehemmiyetli olan ikili karşıtlık kavramlarında bulunan derin yapıların özgül ve yerel bir dönüştürümüdür. Strauss, mitlerin endişe giderici olduğunu çünkü karşıtlığın kendisinde barındırdığı çelişkilere yer verdiğini belirtir. Mitler bu çelişkileri tam anlamıyla çözüme kavuşturmasalar da bunlarla hayatı devam ettirme konusunda yardımcı olmaktadır (Aktaran: Fiske, 2003, s. 160).

Strauss'a göre müzikte hâkim öge ses, mitte ise anlamdır (2013, s. 85). Filmlerde ise hâkim ögeler görüntü ve sestir. Mitler bir kitle iletişim aracı olan sinema ile yeniden üretilmektedir. Sinema, kitleler açısından düş ve gerçekliğin birbirine karıştığı, gerçekliğin yeniden şekillendirildiği, yeni gerçeklikler oluşturmaktadır. İnsanlar kurgu sayesinde yabancılaştıkları gerçekleri benimsemek için çaba göstermektedir. Fakat benimsemek için gösterilen çaba diğer sanat dallarına göre daha azdır. Bu açıdan sinema daha fazla tercih edilen, toplumda etkisi daha yüksek bir alandır. Sinema etkileme potansiyelini, içinde barındırdığı üstün yetenekli karakterlerden almaktadır. Bu yıldız sistemi ile son derece ilişkilidir. Filmlerde çoğu kez kurtarıcı veya kahraman olan ve mitik karakterlere hayat veren yıldızlar, insanları kendine hayran bırakmak için mevcuttur. Yıldız sisteminin temelinde ideoloji yatsa da yıldız, kahramanlık mitleri ile vücut bulmaktadır. Mitlerdeki kahramanlar bozulan düzeni, dengeyi sağlamak için bulunmaktadırlar. Bu mitik kahramanlar çoğunlukla insandır ve içinde yer aldıkları toplumu, dünyayı veya evreni tehdit eden güçlere, tehlikelere karşı mücadele ederek mevcut düzeni sağlamaktadır (Karaağaç 2016, ss. 27-29) Eski mitlere bakıldığında çoğu kez kurtarıcı olan insani özellikler taşıyan tanrılar/tanrıçalardır. Fakat sinemada bunun tam tersi yani mitlerde tanrılara/tanrıçalara ait özelliklerin genellikle insanlara aktarıldığı görülmektedir.

Filmlerde kahramanlık mitleri dışında birliktelik mitleri de mevcuttur. Bunların en bilineni ve en çok tercih edileni veya en çok yer bulanı aile mitleridir. Aile yapısında yaşanan bozulmaların artması nedeniyle bu mitlere daha fazla yer verilmeye başlanmıştır. İyi, düzgün sağlam ilişkileri bulunan bir ailenin nasıl olması gerektiği gösterilerek izleyiciler özendirilmeye çalışılmıştır. Kahramanlık ve aile mitlerinden

sonra sinemada sıklıkla yer bulan diğerk mitler ise din birlikteliği ve vatanseverlik mitleridir (Karaağaç 2016, s. 29)

Günümüzde mitik davranışlar insanlar tarafından devam ettirilmekte ve kimi zaman eski mitler farklı şekillere dönüştürülürken kimi zaman da yeni mitler üretilmektedir (Karaağaç 2016, s. 30) Bu mitlerin sinemaya aktarımı da ya mevcut mitin dönüştürülmüş hali olarak ya da yeni bir mitin üretilmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir (Gündoğan, 2019, s. 86). Sinemada eski mitlerin dönüştürülmüş haline örnek olarak *Yüzüklerin Efendisi* filmi, yeni üretilen mitlere de *Matrix* filmi örnek verilebilir (Karaağaç 2016, s. 30). Fakat mitleri dönüştüren, geliştiren sinemada mitolojik hikayeler filmlere çoğunlukla doğrudan aktarılmaktadır. Mitolojik hikayelerden gelen kahramanlar, filmlerde çoğu kez ya tanrıların verdiği sınavlar ile mücadele etmekte ya da insanlığı, evreni kurtarmak için maceraya girmektedir. Bu kahramanlar kusursuz gibi görünse de her daim bir zaafı veya zayıflığı bulunmaktadır. Kahramanın zaafı ve zayıflığının bulunması, izleyicinin film ile kolaylıkla özdeşleşmesi için kasıtlı olarak eklenmektedir. Sinemada filmlere en çok uyarlanan mitolojik hikayeler ise Yunanlar ve Romalıllara aittir, bu tarz filmlere örnek olarak İlyada destanını anlatan *Truva*, *Titanların Savaşı*, *Herkül: Özgürlük Savaşçısı* verilebilir (Tüysüz, 2019, s. 329). Bunların dışında *Titanların Öfkesi*, *Kral Arthur*, *Mumya Geri Dönüyor*, *Kral Ullis'in Maceraları*, popüler bir kitap serisinden uyarlanan *Percy Jackson & Olimposlular: Şimşek Hırsız*, *Percy Jackson: Canavarlar Denizi* şeklinde örnekler çoğaltılabilir.

Üvey anne, sinemada zaman zaman işlenen bir karakter olmuştur. Özellikle de Yunan mitlerindeki üvey anneler ile davranışları örtüşen zalim, kötü, acımasız üvey anneler işlenmiştir. Yunan mitleri, halk masallarından daha eski bir tarihe sahip olduğu için halk masallarındaki üvey anne karakterleri de zalim, kötü, acımasız şekilde sunulmuştur. Sinema aracılığıyla sözlü ve yazılı anlatı düzeyine sıkışmış üvey anne karakteri görselliğe kavuşmuştur. Sinemada üvey anneler çoğunlukla Yunan mitlerindeki üvey anneler ile benzerlik taşımaktadır. Ayrıca halk masallarının uyarlaması olarak, bazen de özgün senaryolar içerisinde üvey anneler, çoğunlukla kötücül karakterler olarak yer almaktadır. Uyarlamalar genellikle masallarla aynı

isimle izleyiciye sunulmuştur. Özellikle *Hansel ve Gretel*, *Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler* ile *Sindirella (Kül Kedisi)* masalları çok kez filme uyarlanmıştır. Masalların ilk versiyonlarında anneler kötü kalpli olarak sunulmuş fakat pek çok masal iyi anne figürünü korumak için yeniden düzenlenmiştir. Anlatıcılar anne yerine üvey anne, cadı üvey anne, cadı, aşçılar ve büyücüler kullanmıştır. Örneğin Hansel ve Gretel masalının 1812 yılındaki ilk versiyonu ile 1857 yılındaki son versiyonunu karşılaştıran Dee. L. Ashliman; ilk versiyonunda kötü bir anne olduğunu, son versiyonunda ise bu kötü annenin yerini üvey annenin aldığını ortaya koymuştur (Olsen, 2021, s. 234; Ashliman, 2000-2002).

Charles Perrault tarafından yazılmış ve daha sonra Grimm Kardeşler tarafından derlenmiş *Kül Kedisi*, Grimm Kardeşlerin *Vahşi Kız* ile *Pamuk Prense ve Yedi Cüceler* masalı, Rus yazar Aleksandr Afanasyev'in *Güzel Vasilisa* masalı gibi masalarda yer alan kız çocuklar ve genç kızlar üvey annelerinin kötülüklerine, hainliklerine maruz kalmışlardır (Olsen, 2021, Jalolova, 2020, ss. 404-405).

Muhsine Helimoğlu Yavuz 90 masalı incelemiş ve bunlardan 45'inin merkezinde kadınların yer aldığını tespit etmiştir. Bu masalarda yer alan kadınları yedi kategoriye ayırmıştır. Bu kategorinin içerisinde kötü kalpli üvey anneler de mevcuttur. Yavuz, bu masalarda yer alan üvey annelerin hepsinin kötü kalpli acımasız olduğunu belirtmiş örnek olarak da *Hasanika ile Citto Pitto* masalını vermiştir. Bu masalda hasta rolü yapan, kocasına iyileşebilmesi için üvey çocuklarının kanını içmesi gerektiğini ifade eden kötü kalpli, hain, acımasız bir üvey anne yer almaktadır. *Hasanika ile Citto Pitto* masalı Yunan mitolojisinde İno'nun Delphoi Kahini'ne rüşvet verip Athamas'ın çocuklarından birini kurban etmesi ile benzer bir olay örgüsüne sahiptir. *Hasanika ile Citto Pitto* masalında mesaj doğrudan babalara iletmeye çalışılmaktadır. Babaların daha açık gözlü olmaları ve çocuklarını kötü üvey annelerden korumaları gerektiği vurgulanmaktadır (1996, ss. 103-104).

Üvey anne karakterinin merkezde olduğu sinema filmlerinde konu olarak çoğunlukla üvey annelerin üvey çocuklara eziyeti işlenmiştir. Dünya sinemasında üvey annelerin yer aldığı filmler *Kül Kedisi*, *Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler*, *Hansel ve Gretel* gibi mitolojik hikayelerden sonra gelişen popüler masalların birebir

uyarlamaları olmuştur. Ayrıca üvey annelerin yer aldığı filmlerde masalların modernize edildiği görülmektedir. Anne Fontaine'nin yönetmenliğini yaptığı *Masumiyetin Dayanılmaz Çekiciliği* (2019) filminde *Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler* masalı, Tommy Wirkola'nın *Hansel ve Gretel: Cadı Avcıları* (2013) filminde Grim Kardeşler'in *Hansel ve Gretel* masalı modernize edilmiştir. Bunların dışında sinemada üvey anneler uyarlama şeklinde değil özgün senaryolar ile de filmsel anlatının merkezine konmuştur.

Türk sinemasına bakıldığında 1940'lı yıllardan sonra tiyatro anlatısının izlerinin yavaş yavaş silindiği daha sinematik bir anlatımın geliştiği yıllarda üvey annelerin de yer aldığı filmler yapılmıştır. Özellikle Yeşilçam döneminde üvey annelerin merkezde olduğu genellikle Yunan mitleri ile örtüşen pek çok film çekilmiştir. Bu filmlere örnek olarak yönetmenliğini İhsan Tomaç'ın yaptığı *Cennet Yolcuları* (1952), Lütfi Ömer Akad'ın *Kardeş Kurşunu* (1955), Memduh Ün'ün *Yetim Yavrular* (1955), Seyfi Havaeri'nin *Leke/Öksüz Yavru* (1957), Nejat Saydam'ın *Kendini Arayan Adam* (1964), Yücel Hekimoğlu *Paylaşılamayan Sevgili* (1964), Kayahan Arıkan'ın *Kanayan Yara* (1968), Osman Seden'in *Mazi Kalbimde Bir Yaradır* (1971), Ülkü Erkakalın'ın *Üvey Ana* (1971), Halit Refiğ'in *Aşk Fırtınası* (1972), Memduh Ün'ün *Bir Tanem* (1977), Ergin Orbey'in *Tatlı Kaçık* (1977), Naki Yurter'in *Anasına Bak Kızını Al* (1979), Oğuz Gözen'in *Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında* (1985), Sırrı Gültekin'in *Duyar mısın Feryadımı* (1985) gibi filmler gösterilebilir (Özgüç, 2012).

Dünya sineması ve Türk sinemasında yukarıda örnek olarak gösterilen filmlerin çoğunda üvey anneler üvey çocuklarına karşı kötü kalpli, acımasız, zalim, hain ve vicdansız olarak sunulmuştur.

Türkiye'de üvey anne karakterinin merkezde olduğu filmler 20. yüzyılda yaygınken, 21. yüzyılda üvey anne karakteri filmlerdeki hikayelerde bir figür olarak yer almıştır. Türkiye'de 21. yüzyılda üvey anne karakterleri genellikle televizyon dizilerinde hikayelerin merkezinde yer almış ve yer almaya da devam etmektedir.

3.1. Metodoloji

Bu bölümde, çalışmanın odak noktası olan olguları yönlendiren metotlar aşağıda adım adım sunulmuştur.

3.1.1. Çalışmanın Problemi

Yunan mitolojisindeki mitler, trajediler insanlara yönelik üretilmiştir. İnsanlara çeşitli açıdan öğütler veren mitolojik anlatılar, yapı bakımından klasik anlatıya sahiptir. İyi-kötü zıtlığının hâkim olduğu bu anlatılarda anne, baba, üvey anne gibi karakterler yer almıştır. Zeus'un asıl eşi Hera dışında da birliktelikleri olmuş ve bu birlikteliklerden pek çok çocuğu olmuştur. Dolayısıyla Hera da bu çocukların üvey annesi konumuna gelmiştir. Ayrıca yine Yunan mitolojisinde Hera dışında da üvey anneler bulunmuştur. Mitolojik anlatılar gibi genellikle klasik anlatı yapısının hâkim olduğu Yeşilçam filmlerinde, üvey anne karakterinin merkezde olduğu, iyi-kötü zıtlığına dayalı filmler yer almakta ve Yunan mitosları ile örtüşmektedir. Bu noktada çalışmada ilkel dönemde ortaya çıkan ve zamanla gelişen Yunan mitoslarından yola çıkılarak modern mitoloji olarak görülen sinema filmlerinde özellikle de Yeşilçam filmlerinde üvey anneliğin nasıl temsil edildiğine odaklanılmıştır.

3.1.2. Çalışmanın Amacı

İlkel toplulukların çevrelerini ve kendilerini anlamlandırmak amacı ile ürettikleri sözlü kültürün ürünü olan Yunan mitolojik anlatılardan Yeşilçam filmlerine üvey anneliğin nasıl temsil edildiğini ortaya koymak çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

3.1.3. Çalışmanın Önemi

Alan yazında yapılan çalışmalara odaklanıldığında daha çok annelik kavramı üzerinde yoğunlaşıldığı dikkati çekmektedir.

Övüç, eril tahakküm altındaki sinema filmlerinde, toplumda annenin yapması gerekenleri, görevlerini kalıplaşmış şekilde yeniden ürettiğini, bu düzende beklentileri birebir yerine getiren annelerin iyi, getirmeyenlerin ise kötü anne olarak atfedildiğini belirtmiştir. Bunun üzerine çalışmasında sinema alanında anneliğe atfedilen özellikleri

ve annelik sunumlarını kadın yönetmenlerin bağımsız filmlerini inceleyerek ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. *Zefir (2010)*, *Köksüz (2013)* ve *Ana Yurdu (2015)* filmlerinde egemen sinemasal evrende mevcut olan kalıp yargıların aksine öznel dışıl dilin olduğunu, sinemada egemen olarak yer bulan pasif, fedakâr, çaresiz anneliğin yerine aktif, yöneten, eril bakışın annelik temsillerinden farklı olarak sunulduğunu bulgulamıştır (2019, ss. 1-4, 353-362).

1960 ve 2000’li yıllarda çekilmiş filmlerden yola çıkarak toplumda anneliğin yeri, kadına yüklenen anlam üzerine yoğunlaşan Sağlam, zamanla gelişen ve değişen Türk modernitesinin anneliği nasıl etkilendiğini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Türk toplumunda anneliğin değişiminin sinema filmlerinde kendisini gösterdiğini, 1960 yıllarındaki filmlerde annelerin görünümlelerinden iyi ya da kötü bir anne oldukları sonucuna ulaşıldığını belirtmiştir. 2000’li yıllarda toplumsal ve ekonomik yapıdaki değişikliklerden dolayı ekonomik alanda daha fazla aktif olan annelerin çocuk bakımı noktasındaki emek niteliklerinin değiştiğini, 2000’li yıllarda çekilmiş Türk filmlerinde annelerin kesin bir biçimde iyi ve kötü olarak ayrılmadığını, bazen kendi içinde çelişkilerle mücadele eden doğal fakat ataerkil yapının baskısı altında sunulduğunu göstermiştir (2016, ss. 1-9, 62-64).

Şener, 1965-1990’lı yılları arasında çekilmiş melodram türündeki filmlerde fedakâr anne imgesini feminist kuram çerçevesinde incelemiştir. Şener, anneliğin, içinde yaşanan dönemle ve toplumla bağlantılı olduğuna dikkati çekmiş ve 1965-1990’larda çekilen melodramlardaki annelerin Türk toplumunun o dönemlerde geçirdiği toplumsal dönüşümlerin aynası olduğunu vurgulamıştır. Çalışmada *Ana Hakkı Ödenmez*, *Anneler ve Kızları*, *Bütün Anneler Melektir*, *Fatma Bacı*, *Kızım Ayşe*, *Ana Ocağı*, *Meryem Ana ve Oğulları*, *Gülsüm Ana*, *Nefret*, *Yavrularım*, *Annem Bırakmam Seni* filmleri ele alınmıştır. Bu filmlerde kadının korunması gerektiği, şehre gelse de kırsala ait gelenekleri terk etmeyen annelerin iyi anne oldukları, şehirdeki tehlikeler karşısında çocuklarını kurtarmak için kendilerini feda ettikleri bulgulanmıştır (2009, ss. 1-2, 91-95).

Annelik temsili üzerine yoğunlaşan Ünal, 2010 ve sonrasında Türk sinemasında kadın yönetmenlerce çekilen filmlerde annelik temasının nasıl oluşturulduğunu ortaya

çıkarmayı hedeflemiştir. *Gözetleme Kulesi* (2012), *Deniz Seviyesi* (2014) ve *Zefir* (2010) filmlerini feminist kuram ışığında çözümlenmiştir. İncelediği üç filmde toplumca dayatılan annelik modelinden ziyade anneliğe kendi duyguları ile yaklaşan kadınların bulunduğunu saptamıştır. (2023, ss. 31-36, 69-71).

Er, 1965-1975 yıllarında melodram filmlerindeki annelik rolünün izleyicilere nasıl aktarıldığını göstermek için 17 film incelemiştir. Bu filmlerde anneliğin duygusal kavramlarla tanımlandığını, annelerde fedakârlık özelliğinin ön plana çıktığını ve fedakâr anneler, evlenmemiş anneler, güçlü anneler, üvey anneler şeklinde dört farklı anne tipi olduğunu bulgulamıştır (2004, ss. 5-8, 110-113).

2013 yılında yaptığı çalışmada Demirer Sancar, toplumsal cinsiyet çatısı altında anneliğin yerini incelemiş, annelik nosyonunu feminist kuram ile bağdaştırıp televizyonun seyircileri etkilemesi üzerindeki rolünü, televizyondaki kadının temsilini ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Dizi olarak *Adını Feriha Koydum* isimli diziye annelik kavramı noktasından yaklaşarak olumlanan/olumlanmayan annelik türlerini ele almıştır. Yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanıldığı çalışmada izleyicilerle mülakat yapılmıştır. Diziyile ve annelikle ilgili pek çok sorulara cevap veren izleyicilerin çoğunun cevabı çeşitli açılardan değişiklik göstermiştir. Örneğin izleyicilerden dördü eski annelere kıyasla 2010'lardaki annelerin daha iyi olduğunu belirtirken üçü bunun tam tersi olduğunu vurgulamıştır. İzleyiciler anneliğin içgüdüsel olduğunu söylemiş ve anneyi sevgi dolu bir varlık olarak görmüşlerdir (ss. 1-3, 102-146).

Özgül ise toplumsal cinsiyet bağlamında dijital platformlardaki anneliğin temsiline odaklanmış ve incelediği *Big Little Lies* ve *Little Fires Everywhere* isimli yabancı dizilerde toplumsal cinsiyetin etkin olduğunu, kadına annelik rolü altında öğrenilmiş tutum, davranışlar ve sorumlulukların dayatıldığı sonucuna varmıştır (2023, ss. 1-4, 62-64).

Yukarıda incelenen alanyazındaki çalışmalarda anneliğe odaklanıldığı dikkat çekmektedir. Üvey annelik kavramının sinemadaki temsilinin daha önceki

çalışmaların merkezinde yer almamış olması ve böyle bir açıklığın bulunması çalışmanın önemini oluşturmaktadır.

3.1.4. Çalışmanın Evren ve Örneklemi

Üvey anne karakterini merkeze alan, Yeşilçam filmleri evreni içerisinden Memduh Ün'ün *Yetim Yavrular* (1955) filmi, Yücel Hekimoğlu'nun *Paylaşılamayan Sevgili* (1964) filmi, Ülkü Erakalın'ın *Üvey Ana* (1971) filmi ve Oğuz Gözen'in *Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında* (1985) filmi çözümleme nesnesi olarak seçilmiştir. Araştırmanın zaman boyutu noktasında, boylamsal bir desene sahip bu çalışmada Yeşilçam döneminin her on yılından üvey anne karakterinin merkezde olduğu bir film seçilmiştir.

Bu filmlerin seçilmesinin temel nedeni konusunun merkezinde üvey anne karakterinin yer alması ve *Yetim Yavrular* (1955) ile *Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında* (1985) filmlerinde üvey anne karakterinin Yunan mitolojisindeki üvey anne karakterleri ile benzer şekilde sergilenmesi; *Paylaşılamayan Sevgili* (1964) ve *Üvey Ana* (1971) filmlerinde ise üvey anne karakterinin diğer filmlerden farklı olarak temsil edilmesidir. Aynı zamanda Yunan mitoslarında yer alan anlatılardaki üvey anne karakterlerinin sahip olduğu kötücül özelliklerden uzak şekilde sunulmasıdır. Alışılmış kötü üvey anne karakterinin bulunmadığı bu filmler ayrıksı birer örnek teşkil ettiği için ve bu iki filmde elde edilen sonuçlar, üvey anne karakterinin merkezde olduğu diğer Yeşilçam filmlerine genellenemediği için çalışmada ele alınmıştır.

3.1.5. Çalışmanın Sınırlılıkları

Her ülkeye özgü çeşitli mitolojik hikayeler bulunmaktadır. Bu mitolojik hikayeler arasında en popüler olan Yunan mitolojisidir. Öncelikle bu çalışma diğer mitolojik hikayeler arasında Yunan mitlerinin ele alınmasıyla sınırlandırılmıştır. Çalışma nesnesi seçimi için de Yeşilçam döneminde üvey anne karakterinin filmsel öykünün merkezinde olduğu filmler ile sınırlandırılmıştır.

3.1.6. Çalışmanın Varsayımları

Anlatılar belirli topluluk veya toplumlar içerisinde ortaya çıkar, gelişir ve işlev görür. Bu anlatılar hem topluluk ve toplumların içerisinde yer aldığı sosyal, siyasi, ekonomik koşullardan etkilenir hem de içinde doğduğu topluluk ya da toplumlar üzerindeki etkisi önemli seviyelere erişebilir. Bundan dolayı her anlatı ortaya çıktığı topluluğun veya toplumun içinde bulunduğu dönemdeki durumu ile ilişkilidir.

Çalışmada hem mitolojik anlatıların hem de Yeşilçam anlatısının insanların yaşadıkları toplumu anlamlandırmalarında benzer yapılardan hareket ettikleri ve klasik anlatı yapısına sahip olan, iyi-kötü zıtlığı üzerine yaslanan bu iki anlatı biçimi arasında bazı benzerlikler bulunabileceği varsayımından hareket edilmektedir.

3.1.7. Çalışmanın Yöntemi ve Tekniği

Çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturmak için literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca nitel yöntem ve betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Bu çalışma, araştırmanın odaklandığı zaman boyutu noktasında boylamsal araştırma desenine sahiptir.

Nitel yöntemde, olay ve olguların gerçekçi bir atmosferde kapsamlı şekilde incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu yöntemde derin bir betimleme söz konusudur. Nitel yöntem, önceden bilinen ya da farkına varılmamış problemlerin tespit edilmesine, bu problemlerin doğal olgularıyla realist biçimde ele alınmasına odaklanan süreçtir (Girgin, 2020; Seale, 1999).

Kuramla biten nitel araştırma, kendi bütünselliğinde oluşur. Nitel yöntemde araştırmacı gerekli verileri bir araya getirir ve çeşitli örüntüler meydana gelir. Farklılık anlayışı egemendir ve elde edilen veriler kendi derinliklerinde betimlenmektedir. Araştırmacı öznel bir tutum ile yaklaşır (Girgin, 2020).

Nitel bir araştırma yöntemi olan betimsel analiz obje, kişi ve vakalar ile alakalı esas özelliklerin metne dökülerek ifade edilmesidir. Betimsel analiz kapsamlı bir analiz türüdür. İncelenen eylemin bağlamını, kişilerin niyetlerini ve eylemin dahil olduğu süreci kapsar (Dey, 1993, s. 32). Veriler aracılığıyla iletilen betimleyici analizin amacı bir fenomeni, özelliklerini ortaya çıkarmaktır (Gall vd., 2007, s. 3;

Taylor vd., 2016, s. 162). Betimsel analiz tekniği verilerin sınıflandırılması, özetlenerek sonuca varılmasıdır. Bu teknikte araştırmacının topladığı veriler çeşitli başlıklar çatısı altında özetlenip yorumlanmaktadır. Bununla birlikte araştırmacı veriler arasında kıyaslama yapma fırsatını yakalamış olmaktadır (Baltacı, 2019). Betimsel analizin ilk aşamasında araştırmacı araştırma soruları, kavramsal çerçeveden veyahut gözlem, görüşmelerdeki boyutlardan yola çıkarak verilerin çözömlenmesi için çerçevesini meydana getirir. Araştırmacı oluşturduğu temaları birbiriyle bağlayarak verilerdeki değişkenler arasındaki ilişkilere ve değişikliklere yoğunlaşır. Araştırmacı elde edilen verileri okur, bir veya birden fazla araştırma soruları ile yönlendirir ya da toplanan ön bilgiler doğrultusunda düzenler. Verilerin sistemli ve mantık çerçevesi içerisinde düzenlenmesi büyük önem teşkil etmektedir. Araştırmacı düzenlediği verileri tanımlar (Dey, 1993, s. 32; Yıldırım ve şimşek, 2003). Betimsel analiz ilişkileri tanımlayan ve dünyayı olduğu gibi gösteren bilgileri toplamak için uygun bir teknik olarak kabul edilmektedir. Bu analizde bulgular okuyucuya kısaltılmış ve yorumlanmış şekilde iletilmektedir. Betimsel analizde çalışmanın konusu ile bağlantılı alıntılar yapmak çalışmanın güvenilirliği için ehemmiyetlidir (Travers, 1978, s. 39; Marsh & Stocker, 2010, s. 272).

Boylamsal araştırma desenine bakıldığında ise ele alınan konunun zaman içerisinde değişimine odaklanılmaktadır. Bu tarz bir zaman deseni bulunan çalışmalarda uzun zaman aralıklarında varlık gösteren olgular incelenmektedir (Christensen vd., 2015, s. 51).

Çalışmada çözömlenecek *Yetim Yavrular (1955)*, *Paylaşılamayan Sevgili (1964)*, *Üvey Ana (1971)*, *Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında (1985)* filmlerinin çözömlenmesi yapılırken genel olarak aşağıda yer alan sorulara cevaplar aranacaktır.

- 1) *Yetim Yavrular (1955)*, *Paylaşılamayan Sevgili (1964)*, *Üvey Ana (1971)*, *Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında (1985)* filmlerinde yer alan üvey anneler nasıl bir karakter sergilemektedir?
- 2) *Yetim Yavrular (1955)*, *Paylaşılamayan Sevgili (1964)*, *Üvey Ana (1971)*, *Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında (1985)* filmlerinde üvey annelerin, Yunan mitolojisindeki üvey anneler ile benzer ve farklı yönleri nelerdir?

- 3) *Yetim Yavrular (1955), Paylaşılamayan Sevgili (1964), Üvey Ana (1971), Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında (1985)* filmlerinde üvey anneler, Yunan mitolojisindeki üvey anneler gibi kötücül/zalim midir?
- 4) *Yetim Yavrular (1955), Paylaşılamayan Sevgili (1964), Üvey Ana (1971), Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında (1985)* filmlerinde üvey annelerin, üvey çocuklar ile ilişkisi nasıldır? Bu filmlerdeki üvey anneler, üvey çocuklarına iyi mi yoksa kötü mü davranmaktadır?
- 5) *Yetim Yavrular (1955), Paylaşılamayan Sevgili (1964), Üvey Ana (1971), Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında (1985)* filmlerinde çocukların üvey annelerine yönelik tutum ve davranışları nasıldır?
- 6) *Yetim Yavrular (1955), Paylaşılamayan Sevgili (1964), Üvey Ana (1971), Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında (1985)* filmlerinde baba figürünün aile içi ilişkide etkinliği ne düzeydedir?

3.2. Bulgular ve Yorum

Bu çalışmada Yeşilçam sinemasının her on yılından üvey anne karakterinin merkeze alındığı bir film seçilmiştir. Böylelikle çalışmada *Yetim Yavrular (1955), Paylaşılamayan Sevgili (1964), Üvey Ana (1971), Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında (1985)* filmlerindeki üvey annelik temsillerine bakılmış araştırmanın bulgu ve yorumları aşağıda belirtilmiştir.

3.2.1. 1950'ler “Yeşilçam’ın İlk Döneminde Üvey Anne Karakteri”

1950'ler Türk sinemasının geliştiği, tiyatro gibi diğer sanatların etkisinden kurtulduğu, kendini bulduğu ve film endüstrisinin geliştiği bir dönemdir. İkinci Dünya Savaşı nedeniyle Türkiye'ye yabancı filmler Mısır üzerinden gelmiş ve Mısırlılar kendi melodram türü filmlerini de göndermişlerdir. Bu tür, halk tarafından sevildiği için Yeşilçam yönetmenleri de ağırlıklı olarak melodram filmleri çekmiş böylece Yeşilçam filmleri izleyiciyi kendine bağlamıştır. 1950'ler Türk sinemasının altın çağı olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde pek çok film izleyici ile buluşmuştur (Kuyucak Esen, 2016; Scognamillo, 1987; Akbulut, 2008).

1950’li yıllarda üvey anne karakterinin öykünün merkezinde bulunduğu birkaç film mevcuttur. Üvey anne karakteri, çoğunlukla daha önce annelerini kaybetmiş çocukların hayatlarına dahil olan ve onlarla karmaşık ilişkiler kuran bir karakter olarak tasvir edilmiştir. Bu filmlerde yer alan üvey anne karakterine bakıldığında Yunan mitolojisinde olduğu gibi kötü, zalim, üvey çocuklarına karşı acımasız, sevgisiz, otoriter olarak temsil edildikleri görülmektedir.

1950’li yıllarda üretilmiş üvey anne karakterinin aktif olduğu filmlere bakıldığında İhsan Tomaç’ın yönettiği ve temiz, iyi kalpli masum genç kız ile kötü karakterli üvey annesinin hikayesini işleyen *Cennet Yolcuları* filmi örnek verilebilir.

1955 yılında Lütfi Ömer Akad tarafından yönetilen *Kardeş Kurşunu* filminde de üvey anne aktif bir role sahiptir. Bu filmde Orhan ve Nevin evlenme planı yapmaktadır. Nevin’in üvey annesi Aliye de Orhan’a âşık olduğu için bu evliliğin gerçekleşmemesi için uğraşır. Fakat Orhan, Nevin ile nişanlanınca, Aliye kıskançlıktan çılgına döner. Bu noktada Orhan’ın kardeşi Muzaffer’in Nevin’e âşık olduğunu bilen Aliye, Muzaffer’i Orhan’a karşı doldurmuştur. Sadece Muzaffer ile yetinmeyen Aliye, Orhan’ı da Nevin’e karşı doldurur. Mutlu son ile bitmeyen bu filmde üvey annenin kötü, zalim ve kendi çıkarları için üvey kızının mutluluğuna engel olan biri olarak sergilendiği görülmektedir.

Bu dönemde üvey anne karakterinin öykünün odak noktasında olduğu bir başka film ise *Leke/ Öksüz Yavru* filmidir. 1957 yılında Seyfi Havaeri tarafından yönetilen film konu bakımından *Kardeş Kurşunu* filmine benzemektedir. Bu filmde Mahmut Ağa’nın kızı Kezban güzelliği ile köye nam salmıştır. Annesiz büyüyen Kezban’ın hayatı babasının Saliha isminde bir kadın ile evlenmesiyle karmaşıklaşmıştır. Kezban kendi köyünden Yusuf’a aşiktir, fakat Yusuf’a Saliha da aşiktir. Üvey anne ile üvey çocuğun çıkarlarının çatıştığı bu filmde Saliha, Kezban’a köydeki erkeklerin çoğu ile ilişkisinin olduğu iftirasını atar. Daha sonra bu lekeyi sevgilisi Yusuf temizler. Bu filmdeki üvey anne zalim, kötü kalpli, hain, iftiracı şekilde sunulmuştur.

1950'lerde üvey anne karakterinin filmsel öykünün merkezinde yer aldığı filmleri daha iyi anlayabilmek için bu dönem içinde Memduh Ün tarafından çekilmiş *Yetim Yavrular* filmi analize tabii tutulmuştur.

3.2.1.1. *Yetim Yavrular (1955)*

Yönetmenliğini Memduh Ün'ün yaptığı *Yetim Yavrular (1955)* filminin konusunu annelerinin ölmesinin ardından babalarının başka bir kadınla evlenmesi ile hayatları alt üst olan Fikret ve Sevim kardeşlerin yaşadığı zorluklar oluşturmaktadır.

Fikret on iki, Sevim de yedi yaşındayken anneleri hastalanmış ve hayatını kaybetmiştir. Anneleri yaşarken mutlu yaşayan bu iki kardeşin yaşamları, babalarının Handan isimdeki kadın ile evlenmesi sonucu altüst olmuştur. Handan bu çocukların babaları ile zengin olduğu için evlenmiştir. Ayrıca bu evin komşusu Handan'ın gizli sevgilisidir. Handan çocukların babasını aldatmaktadır.

Kötü kalpli, zalim, acımasız bir üvey anne olan Handan çocukları sebepli, sebepsiz dövmektedir. Bir gün Sevim ve Fikret, Yumuş isimdeki köpekle oynarken Fikret Yumuş'u doyurmak için mutfaktan süt getirmeye gitmiştir. Buzdolabından sütü doldururken elindeki kâseyi yere düşürmüştür. Üvey annesi Handan gelmiş hem Fikret'e hem de kardeşine kızmış ayrıca Sevim'i pataklamıştır. Çocuklara küfretmiş, annelerinin onlara hiç terbiye vermediğini söyleyip onların canını acıtmıştır. Birbirlerine destek olan bu kardeşler, Handan onlara kötü davranırsa dahi ona "anne" diye seslenmişlerdir. Onlara kötü davranan üvey annelerine "anne" diye seslenmeleri aslında terbiyesiz değil, saygılı, efendi çocuklar olduğunu ortaya koymaktadır.

Fikret ve Sevim annelerinin mezarına götürmek için çiçek toplarken, Handan onları yakalamış ve çiçekleri yolmalarına kızmış, onlara vurmuştur. Çocukların ellerinden çiçekleri almıştır. Çocuklar da evdeki vazodan çiçekleri alıp Handan'dan gizlice mezarlığa gitmiştir. Annelerinin mezarının başına oturmuş ve ağlamaya başlamışlardır. Babalarının onları artık eskisi gibi sevmediğini eski günlerin ne kadar güzel olduğundan söz etmiş, her yemekten sonra üvey annelerinin onları dövdüklerini anlatmışlardır.

İki kardeşe yönelik üvey anne zulmünün yer alması Fikret ve Sevim’i, Yunan mitolojisinde Apollon ve Artemis kardeşler ile benzeştirmektedir. Apollon ve Artemis de üvey anneleri Hera’nın kötülüklerine maruz kalmıştır. Aralarındaki önemli farklardan biri Apollon ve Artemis’in annelerinin de Hera’nın zulmüne uğramış olmasıdır. Filmdeki üvey anne Handan’a bakıldığında o da Yunan mitoslarındaki üvey anneler gibi kötü, zalim, acımasızdır.

Görsel 1. Fikret ile Sevim ve Apollon ile Artemis

Handan sigara içip evde rahat rahat dinlenirken çocuklar mezarlıktan dönmüşlerdir. Handan ondan izinsiz hareket ettikleri için onlara yemek ve su vermeden tavan arasında kilitlemiştir. Çocuklar tavan arasında ağlaşarak babalarının gelmesini beklemiştir.

Akşam babaları geldiğinde çocukları sormuş, Handan onları terbiye etmek için tavan arasında kalmaları gerektiğini söylemiştir. Babaları Handan’a sözünü geçiremeyen biridir. Handan’ın otoritesi daha yüksektir. Bu nedenle de çocuklarını tavan arasından çıkaramamıştır. Baskın bir karakteri bulunan Handan, eşine sözünü geçirmiş ve birlikte yemek yemiştir. Babalarının eve gelip gelmediğini bilmeyen çocuklar ise bir umut babalarının işten döneceği anı beklemişlerdir.

Gece Handan uyduktan sonra babaları çocuklara gizlice yiyecek bir şeyler götürürken Handan’a yakalanmıştır. Handan ve babaları odalarına geri dönmüş, Handan kapıyı kilitleyip yatmıştır. Babalarından ümidi kesen çocuklar, tavan arasındaki pencereden çarşaf sarkıtıp kaçmıştır. Bu filmdeki baba karakteri Yunan mitolojisi ile kıyaslandığında; Zeus daha etkin ve çocuklarını korumaya çalışan bir babadır. Sözünü Hera’ya geçirebilmektedir. Fakat Hera kurnaz bir kadın olduğu için Zeus’tan gizli şekilde başka kimseleri kullanarak üvey çocuklarına kötülük yapmaktadır. *Yetim Yavrular* filminde ise çocukların babası Handan’dan çekinmekte,

bu çekincesinden dolayı kendi öz çocuklarına yapılan kötülükler karşısında çaresiz kalmaktadır.

Evden kaçan çocuklar sahil kenarında bir teknenin yanında uyuya kalmıştır. Sabah sahildeki çocuk işçiler Fikret ve Sevim'i fark etmiş, çocuk işçilerden Çakır, kendi aralarına katılmalarını teklif etmiştir. Sığınacak bir eve ve yemeğe ihtiyacı olduğu için Fikret ve Sevim teklifi kabul etmiş, onlarla çalışmaya başlamıştır. Çocuk işçiler arasında daha aktif olan Çakır, Fikret ve Sevim'i onlardan sorumlu yaşlı bir kadın ile tanıştırmıştır. Korkunç görünümlü bu yaşlı kadın çalışmalarını karşılığında yemek ve yatacak yer sunacağını söylemiş, Fikret ve Sevim'i diğer çocukların arasına almıştır. Yaşlı kadın, hep beraber yemek için sofraya oturan çocuklardan para toplamış para vermeyenlere yemek vermemiştir. Her ne kadar kötücül bir karakter de olsa bu yaşlı kadın, Yunan mitolojisinde Dionysos'un teyzesi İno'ya benzemektedir. İno'nun üvey annesi Hera'dan kaçırılan Dionysos'a sahip çıkması gibi o da Fikret ve Sevim'e sığınacak ev ve yemek vermiştir. Kötü yanı da pek tabii kendini geçindirmek için buradaki tüm çocukları çalıştırmasıdır.

Fikret ile Sevim bu gelişmelerden sonra eski eşyaları toplayıp bir şekilde para kazanmaya çalışmışlardır. Bayram günlerinde yaşlıları gülüp eğlenirken onlar mecburen çalışmaktadır. Bir bayram günü çalışırken Fikret, lunaparkta bir adamın arabacıya para verirken düşürdüğünü görmüş ve parayı alıp adama vermiştir. Adam Fikret'e teşekkür mahiyetinde atlı karıncaya binmesi için para vermiş fakat Fikret kabul etmemiştir. Adam da hem onu hem de kardeşini lunaparkta eğlendirmiştir. Lunaparkta çeşitli oyuncaklara binip vakit geçiren çocuklar mecburen çalışmaya geri dönmüşlerdir. Sevim sahil kenarında çalışırken değerli bir eşya bulmuş, Çakır da Sevim'i döverek elindekini almıştır. Sevim'i dövdüğünü gören Fikret de Çakır'a vurmuş ve kavga etmeye başlamışlardır. Fikret, Çakır'ı dövmüş ve kardeşini de alıp orayı terk etmişlerdir. Bu kavgadan sonra polisler gelip oradaki tüm çocukları toplamış ve ıslah evine ötürmüş, yaşlı kadını da hapis haneye atmıştır.

Sevim ve Fikret zorlu yollardan geçerek kendilerine kalabilecek bir yer aramaya koyulmuşlardır. Bir nehirden geçerlerken büyük bir odun parçası onlara çarpmış, bu çarpma ile debisi yüksek nehir suları Sevim'i alıp götürmüştür. Sevim, şeleden

düşmüş, Fikret arkasından gidip onu kurtarmıştır. Sevim'i alıp karaya götürmüş ve Sevim kurtulmuştur. İki kardeş birlikte yürümeye devam etmiştir. Çocuklar yolda acıkmışlardır. Fikret, kardeşini de alıp yakınlarındaki bir çiftliğe gitmiştir. Çiftliğe vardıklarında Fikret'e oradaki köpek saldırmıştır. Sevim çığlık çığlığa ağlarken Fikret köpektan kurtulmaya çalışmıştır. O esnada çiftlik sahibi Hasan Bey köpeğini çağırınca köpek Fikret'i bırakmıştır.

Çiftlik sahibi Hasan Bey, bu iki çocuğu evlatlık almıştır. Çocuklar çiftlikte büyümüş Sevim 17, Fikret ise 22 yaşına gelmiştir. Bu evde mutlu mesut yaşayan çocukların huzuru Hasan Bey'in Nesrin adındaki kadınla evlenmesi nedeniyle bozulmaya başlamıştır. Kendi yaşamlarını sürdürürlerken bu kez de ikame babalarının eşi onlara kötü üvey anne olmuştur.

Fikret, Sevim'i şehre götürmek için arabayı tamir etmeye çalışırken, Nesrin onları yukarıdan izlemektedir. Sevim, Fikret arabayı çalıştıramadığı için şehre yürüyerek gitmiştir. Sevim'in gittiğini gören Nesrin aşağı inmiş ve Fikret'in onunla neden konuşmadığını sormuş ayrıca ona aşkını ilan etmiştir. Fikret onu iteklemiş ve Hasan Bey'i babası, onu da annesi olarak gördüğünü anlatmış hızlıca oradan uzaklaşmıştır. Fikret'e sinirlenen Nesrin kolyesini Fikret'in yastığının altına koymuş ve onu hırsızlıkla suçlamıştır. Bunun üzerine Fikret hapse düşmüş, iki yıl hapiste yatmış bu süreçte Sevim dahil onu kimse aramamıştır. Yunan mitolojisinde üvey anneler, sadece güç ve otoriteleri için ya da saf kıskançlıklarından dolayı değil aynı zamanda üvey çocuklarına âşık oldukları için zarar vermektedir. Hem mitolojide hem de sinemadaki üvey anne karakterlerine bakıldığında ikisi de çıkarları için mücadele etmektedir. Nesrin, Yunan mitolojisindeki Phaedra gibi üvey çocuğuna âşık olmuştur. Nasıl ki Phaedra, Hippolytus'tan beklediği cevabı alamayıp ona iftira attıysa, Nesrin de Fikret'e iftira atmış, acı çekmesini sağlamıştır.

Hapisten çıkan Fikret, kardeşini çok özlediği için çiftlikteki köşke gitmiştir. Kapıyı çiftliğin bekçisi açmış ve ona Hasan Bey'in öldüğünü kardeşinin de evlendiğini anlatmıştır. Fikret hemen kardeşinin evine gitmiştir. Sevim eşi Celal'i işe yolcu ederken Fikret gelmiş ve onların konuşmalarını gizlice dinlemiştir. Sevim, eşine

ağabeyinin iki yıl önce öldüğünü söylemiş, Fikret de bunu duymuştur. Duydukları karşısında çok üzülen Fikret, kimseye görünmeden oradan ayrılmıştır.

Sevim'in söyledikleri Fikret'i çok etkilemiş ve teselliye alkolde aramıştır. Alkollü haliyle gazinoya giden Fikret burada dansözlük yapan Nimet'e âşık olmuştur. Dansözün sevgilisi aynı zamanda gazinonun patronu olduğu için Fikret'in ilgisini kıskanmış ve onu adamlarına dövdürmüştür. Fikret'in bu kavgada adamlarına karşılık vermeye çalışmasından etkilenen gazino patronu Sabri, onu işe almıştır. Sabri'nin verdiği tehlikeli görevleri yerine getirmiştir. Bu işleri yaparken Nimet ile aralarında gizli bir ilişki başlamıştır. Nimet ile eğlenceli bir günün sonunda toplantı için gazinoya taksiyle gelmişlerdir. Fikret taksiciye ücreti öderken cebinden kardeşi ile yan yana olan fotoğrafını düşürmüş, gazinonun önünde dilencilik yapan öz babası da fotoğrafı bulmuştur. Babası onun oğlu olduğunu anlamıştır. Sabri, Nimet'e neden geç kaldığını sorunca çarşıda olduğunu Fikret'in de ona eşya taşımaya yardım ettiği yalanını söylemiştir. Nimet'i dinledikten sonra Sabri, bir mücevherat mağazası soymak için yaptığı planı anlatmış ve harekete geçmişlerdir.

Nimet ile Fikret önce nişanlıymış gibi yapıp ürünlere bakmış ve ardından soygunu gerçekleştirmiştir. O esnada dükkân sahibi alarına basmış, polisler merdivende Fikret, Nimet ve Sabri'nin adamlarını yakalamıştır. Sabri'nin adamları ile polis arasında silahlı çatışma çıkınca Nimet ve Fikret oradan kaçmış ancak Sabri'nin adamları çatışmada hayatını kaybetmiştir.

Fikret'in gittiği görevler, güçlü, iyi kavga eden biri olması ve kardeşiyle beraber yaşadığı üvey anne zulümleri onu Yunan mitlerinde üvey anne zulmüne uğrayan Apollon'nun dışında görevler yerine getirmesi ve gücüyle de az da olsa Herakles ile benzerliklerinin bulunduğunu göstermektedir. Tıpkı Herakles'e Eurystheus'un görev vermesi gibi Fikret'e de Sabri çeşitli görevler vermekte ve hepsini zorluklar ile karşılaştırsa da yerine getirebilmektedir. Herakles bu görevleri ruhunu arındırmak için yaparken, Fikret de geçimini sağlamak, para kazanmak için yapmaktadır.

Sabri, soygundan dönen Fikret ve Nimet'e kızarken Sabri'nin adamlarından biri Fikret'i küçük bir çocuğun çağırdığını söylemiştir. Bunun üzerine Fikret çocuğun

yanına gitmiştir. Çocuk her zaman para verdiği yaşlı dilenci adamın hasta yatalak olduğunu ve onu kulübesinde beklediğini söyleyip Fikret'i kulübeye getirmiştir. Hasta yatağında yatan öz babası Fikret'e Handan'ın onu aldattığını, bu aldatmayı öğrendiğinde Handan'ı öldürdüğünü ve 12 sene hapis yattığını, ayrıca işsiz kaldığını kimsenin iş vermediğini bu nedenle de dilencilik yaptığını anlatmıştır. Hala babası olduğunu anlamayan Fikret, yakınlarını sorunca o da bir oğlu ve kızının olduğunu onların küçükken evden kaçtığını yani onun kendi oğlu olduğunu söyleyince baba oğul birbirlerine sarılmış, ağladıktan sonra babası ölmüştür.

Tüm bu yaşananların ardından Fikret üzgün bir şekilde gazinoda içerken Nimet yanına gelmiş ve elini tutup teselli etmiştir. Bu esnada Sabri onları görmüştür. Nimet'i odasına çağırarak Sabri, Nimet'e kızmış ve onu dövmüştür. Sabah olur olmaz Nimet, Fikret'in evine gitmiştir. Nimet, Sabri'nin aşklarını öğrendiğini ve artık yaşadığı yerden taşınmak istediğini söylemiştir. Nimet ve Fikret eşyalarını toplarken arka pencereden Sabri gizlice girmiş ikisini de yaralamıştır. Sabri, Fikret yere düştükten sonra elindeki silahı ayağı ile kenara çekmiş fakat kenarda Nimet'in olduğuna dikkat etmemiştir. Nimet yaralı haliyle Sabri'yi vurmuş daha sonra da hayatını kaybetmiştir.

Fikret yaralı şekilde kardeşi Sevim'in evine gelmiştir. Sevim onu hemen arabaya bindirmiş ve pansuman yapıp bir eve getirmiştir. İki kardeş birbirlerine yaşadıklarını anlatmıştır. Sevim, eşi Celal eve gelmeden dönmesi gerektiği için ağabeyi ile vedalaşmış ve eve gitmiştir. Gece olunca Sevim evden gizlice çıkmış, ağabeyinin yanına yiyecek götürüp geri eve dönmüştür. Celal gittiğini fark etmiş fakat Sevim'e belli etmemiştir. Sabah kahvaltıda Celal, onu daha kolay takip etmek amacıyla Sevim'e iş için seyahate çıkacağına dair yalan söylemiştir. Celal evden çıkınca Sevim hemen Fikret'in yanına gelmiştir. Gecedeki içine şüphe düşen Celal, Sevim'i takip etmiş ve Sevim ile Fikret'i sarırlarken görmüştür. Sevim'in onu aldattığını düşünen Celal eve girer girmez önce Sevim'i sonra da Fikret'i vurmuştur. Fikret de kendini savunmak için karşılık vermiş ve Celal'i vurmuştur. Bu silahlı çatışmada Sevim ölmüş, Fikret ve Celal de yaralı olarak hastaneye kaldırılmıştır. Yarası hafif olan Celal iyileşince hapis haneye giderken Fikret ameliyat esnasında hayatını kaybetmiştir.

İki kardeşin hayatı üvey annenin hayatlarına dahil olmasıyla değişmiştir. Fikret hem öz babasının eşi hem de onları evlatlık olarak alan Hasan Bey'in sonradan evlendiği eşinin zulmüne uğramıştır. Üvey anne Handan'ın gelişi ile çocukların düzeni bozulmuş ve hayatları bambaşka bir çizgide ilerlemiştir. Handan'ın bu çocuklara olan nefreti tamamen üvey anne olması ile ilişkilidir. Hiçbir neden yokken çocuklara uyguladığı şiddet, onların doğru yoldan çıkıp kötü yollara düşmelerine neden olmuştur. Yunan mitolojisinde Penelope, İno, Themisto, Sidero örneğindeki gibi sadece üvey çocuğun varlığı, üvey anneyi sebepsiz şekilde kötü, zalim, acımasız olarak göstermektedir. Penelope, Odysseus'un oğlunun onlar ile birlikte yaşamaması fikrine dahi karşı olduğu için hemen devreye girmiş ve Odysseus'un oğlu Eurylus'u öldürmesine neden olmuştur. İno, Nephele'nin çocukları ile aynı sarayda yaşamak istemediği için, Themisto da İno'nun çocukları ile yaşamamak için onları öldürmeye yönelik pek çok kötücül plan yapmıştır. Handan o kadar ileri gitmese de onları aç ve susuz bırakmış, üvey çocuklarına şiddet uygulamıştır.

Hem erişilen 1950'li yıllarda merkezinde üvey anne karakterinin yer aldığı diğer Yeşilçam filmlerinde hem de çözümleme nesnesi olarak seçilen *Yetim Yavrular* filminde üvey annelerin Yunan mitlerindeki gibi kötü kalpli, zalim, acımasız olarak sunulduğu bulgulanmıştır.

3.2.2. 1960'lı Yıllar “Yeşilçam'da Üvey Anne Karakteri Dönüşüyor mu?”

1960'lar Türk sineması için önemli bir dönemi temsil etmektedir. Bu yıllarda, Türk sineması hem nicelik hem de nitelik açısından büyük bir ilerleme göstermiştir. 1960'lı yıllarda film üretimi ve izleyici sayısı önemli düzeyde artmış, bu dönem Yeşilçam'ın altın çağı olarak nitelendirilmiştir. Kendine özgü bir yıldız sistemi oluşmuş Türkan Şoray, Fatma Girik, Filiz Akın, Hülya Koçyiğit, Cüneyt Arkın, Ediz Hun gibi isimler büyük şöhret kazanmıştır. Film üretimi arttığı için filmde işlenecek konuları bulmada sıkıntı yaşanmaya başlanmıştır. Konu sıkıntısını çözmek için popüler yabancı filmler ve romanlar uyarlanmış veya izleyicilerin filmlerde sevdiği tipler başrol alınarak, filmsel öykü tipler üzerinden geliştirilmiştir. Böylece öykü sorunu çözülmüştür. Tiplerin başrol olmasıyla da furya filmler doğmuş bir karakter üzerinden dört beş film çekilmiştir. 1960'lardaki furya filmlerde kullanılan tiplere

Cilalı İbo, Turist Ömer, Şoför Nebahat ve Ayşecik örnek olarak gösterilebilir (Kuyucak Esen, 2016; Scognamillo, 1988).

1960'lı yıllarda film sayısının artışı çeşitli türlerde filmlerin üretilmesini sağlamıştır. Melodram türünün yanı sıra komedi, tarihi kostüme avantür türünde filmler üretilmiştir. Melodramlara güldürü ve bolca müzik unsuru eklenmiştir (Kırel, 2005, s. 298).

Bu yıllar Yeşilçam sinemasının hem sanatsal hem de üretkenlik açısından zirveye ulaştığı bir dönem olmuştur. Bu dönem üvey anne karakterini merkeze alan filmler üretilmiştir. Bu filmlerin bazısında üvey anne kötü bazılarında ise mitolojik anlatılardan farklı olarak iyi bir şekilde temsil edilmiştir. Bu yıllarda üvey anne karakterinin merkezde olduğu filmlere örnek olarak 1964 yılında Nejat Saydam'ın *Kendini Arayan Adam* filmi örnek olarak gösterilebilir. Film zengin bir fabrikatör olan Kemal'in üvey annesi ve eşinin yaptığı planlar neticesinde hafızasını yitirmesini konu almaktadır. Üvey anne karakterinin hikâyenin merkezinde bulunduğu bir diğer film Kayahan Arıkan tarafından yönetilen üvey annesinin öz babası ile yaşayan genç kızın öyküsünün işlendiği *Kanayan Yara (1968)* filmidir. Bu iki filmin dışında 1960'lı yıllar içinde üretilmiş, çalışmada üvey anne karakteri çözümlenecek olan film, yönetmenliğini Yücel Hekimoğlu'nun üstlendiği *Paylaşılamayan Sevgili (1964)* filmidir. Film Yeşilçam filmlerinde üvey anne karakterinin merkezde olduğu diğer filmlere göre farklı bir temsil sergilemektedir.

3.2.2.1. *Paylaşılamayan Sevgili (1964)*

Yönetmenliğini Yücel Hekimoğlu'nun yaptığı *Paylaşılamayan Sevgili (1964)* filminin konusunu üvey annesini kendi annesi sanan küçük kız çocuğu Müjde'nin bir gün gerçek annesinin ortaya çıkmasıyla iki anne arasında kaldığı çıkmaz oluşturmaktadır.

Film mutlu bir ailenin sahilde eğlenceli vakit geçirmesi ile başlar. Suna ve Kemal beş yaşındaki çok sevdikleri kızları Müjde'yi mutlu edebilmek, onun yüzünün her daim gülmesini sağlamak için uğraşırlar. Müjde, Suna'nın kendi kızı değil, Kemal'in önceki evliliğindedir. Fakat bu durumu Müjde bilmemekte, Suna'yı biyolojik annesi

zannetmektedir. Bir gün Kemal, Suna'yı aramış, fabrikada kazan patladığı için eve geç döneceğinin haberini vermiştir. Suna, üzülmüş ve o akşam Müjde'ye hiçbir şey hissettirmeden yemeğini elleri ile yedirmiş, öpüp, koklayıp yatırmıştır. Filmin başında Suna'nın üvey anne olduğu bilgisi verilmemiştir. Suna'nın, Müjde'ye gösterdiği ilgi, onun öz anne olduğu yanılsaması oluşturmaktadır. Çünkü alışılmış, Yunan mitlerinde de bulunan kötü üvey anne figüründen oldukça uzak şekilde temsil edilmiştir.

Suna, Müjde'nin üzülmemesi, evdeki saadetin bozulmaması için elinden geleni yapmaktadır. Eşini çok seven Suna, o gece uyumamış Kemal'in eve gelmesini beklemiştir. Bir terslik olduğunu anlayan Müjde de uyumamış ve o da babasının eve gelmesini beklemiş, babası eve geldikten sonra uyumuştur.

Diğer gün ailece denize gitmişlerdir. Müjde ile evin hizmetçisi Meral ilgilenirken, Suna ve Kemal de oturup dinlenmektedir. Meral, Müjde'yi denizden çıkarmış, onu kurutmak için havlu getirmeye gitmiştir. Suna, Meral'den yemek için masayı hazırlamasını istemiş, kendisi de Müjde'ye havlu götürmüştür. O esnada Müjde gizlice tekrar denize girmiştir. Dalgalar şiddetini arttırınca gücü yetmeyen Müjde bağırmış ve üvey annesi Suna kendini dalgalara atarak üvey kızını canı pahasına kurtarmıştır. Yunan mitolojisinde Kreusa, kendi çocuğunu üvey zannedip hemen öldürme planı yaparken, aksine Suna, üvey kızı olduğunu bildiği Müjde için kendini hırçın dalgalara atmış ve öz anne hassasiyetinde Müjde ile ilgilenmiştir.

Bir başka gün Müjde'nin doğum gününü kutlamışlardır. Müjde'nin tüm arkadaşları bu kutlamaya katılmış, Suna Müjde'nin mutluluğunu korumak ve hiçbir sorun çıkmaması için organizasyonun her aşamasında yer almıştır. Suna'nın kızına olan şefkati ve sevgisinin farkında olan Kemal, evindeki saadetin mevcudiyetini Suna'ya borçlu olduklarını düşünmektedir. Bu nedenle onu çok sevmekte ve her fırsatta söylemektedir. Her ne kadar Suna'yı çok sevse de otoriter bir baba figürü sergilemekte, Müjde ile alakadar olmakta, ev içi ilişkilerde aktif rol oynamaktadır.

Akşama doğru doğum günü partisi bitmiştir. Müjde, arkadaşlarını uğurlarken postacı ona bir mektup vermiş o da mektubu babasına götürmüştür. Müjde'nin öz annesi Nevin, Müjde'ye biyolojik annesi olduğunu söyleyeceğine dair bir mektup

göndermiştir. Kemal ve Suna yan yana oldukları için birlikte okumuştur. Suna, saadetinin bozulmasından korkmuş, her şeyin yalan olduğunu öğrendiğinde Müjde'nin yaşayacaklarını düşünüp telaşlanmaya başlamıştır. Kemal, Suna'yı teskin etmiş ve Nevin ile görüşmek için Nevin'in kaldığı otele gitmiştir. Nevin, Kemal'e Müjde'yi görmek istediğini ve ona öz annesi olduğunu söylemek istediğini anlatmıştır. Kemal onun öz anne olduğu için daha fedakâr şekilde davranması gerektiğini hatırlatmış ve anne diye bildiği kadının öz annesi olmadığını öğrenmesinin Müjde adına iyi olmayacağını söylemiştir. Ayrıca Müjde'yi ona vermeyeceğini de belirtip oradan ayrılmıştır. Kemal'in bu söylemleri onun annelik rolünün fedakârlık gerektirdiğini düşündüğünü gösterirken, eğer üvey anne olsaydı böyle bir fedakarlığı ondan beklemediğini de ortaya koymaktadır.

Diğer gün Nevin, Kemal'in evine gelmiş ve Suna ile görüşmüştür. Suna'ya sadece kızını görmek istediğini ifade etmiş fakat Suna bunun için hakkının olmadığını söyleyince; Nevin, Suna'nın üvey anne olduğu için öz anne hassasiyetinde düşüncelere sahip olamayacağını söylemiştir. Nevin, öz kızını onlardan alacağını, annesi olduğu için de Müjde'nin bunu bilmesinin en temel hakkı olduğunu anlatıp evden çıkmıştır. Nevin'in üvey annelik üzerine yaptığı konuşma, sadece üvey anne sıfatına sahip olduğu için Suna'nın bir anne gibi şefkatli, iyi, sevecen olmayacağına, üvey çocuğunun iyiliğini istemediğine, kendi çıkarlarını ön planda tuttuğuna yönelik düşüncelere sahip olduğunu göstermektedir.

Nevin, Müjde'yi alabilmek için Kemal'e dava açmıştır. Dava günü Nevin, Kemal ve Suna hep beraber mahkemeye gitmiş ve Hakim'e gerekli savunmaları yapmıştır. Dava esnasında önce Nevin, sonra da Kemal ve Suna konuşmuştur. Nevin, Hâkim'e Kemal'den boşandıktan sonra çocuğundan uzak kaldığını anlatmıştır. Nevin'in anlattıklarına göre Kemal ile Nevin evlenmiş fakat şiddetli geçimsizlikten dolayı ayrılmışlardır. Mahkeme Müjde'yi Kemal'e vermiş, Nevin'e de ayda bir defa görme hakkı vermiştir. Bir gün Kemal, sessizce Müjde ile birlikte taşınmış ve izini kaybettirmiştir. Nevin, kızından ayrı geçirdiği zamanda annelik duygusunu bastırmak adına kimsesizler yurdunda çalışmaya başlamıştır. Müjde'den ümidini kesmeden buradaki çocuklar ile ilgilenmiştir. Bu yurttaki kendisine Leyla ismindeki çocuğu yakın

hissetmiştir. Bir gece Leyla hastalanmış ve kimsesi olmadığı için mutlu şekilde öldüğünü geride yalnızca onun için üzülmeven bir üvey annesinin bulunduğunu belirterek hayatını kaybetmiştir. Kızının hasretine dayanamadığı için Nevin mecburen Kemal'in adresini bulmuş ve ona kızını görmek istediğine dair mektup yazmıştır.

Davada bunları anlatan Nevin'e karşılık Hâkim Kemal'e neden kızını öz annesine göstermediğini sorarak söz hakkı vermiştir. Kemal öz annenin evladını görme hakkının pek tabii bulunduğunu fakat Müjde'nin Suna'yı öz annesi olarak bildiği için öz annesinden hicap duyacağını, mevcut düzeninin, mutluluğunun alt üst olacağını ve üvey annesine bağlı olsa dahi öz annesinin varlığının onun aklını bulandıracığını anlatmış, ayrıca üvey anne kavramını kullandığı için de Suna'dan özür dilemiştir. Ayrıca Suna'nın ona öz annesinin eksikliğini hissettirmediğini de vurgulamıştır. Suna'dan özür dilemesi üvey anne kavramının mitolojik anlatılardan bu yana kötücül kavramlarla ilişkilendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Sadece bir akrabalık rolünü tanımlayan üvey anne kavramı, kötü üvey anne mitleri nedeniyle negatifleştirilmiş ve üvey anneler kötü kalpli, zalim, üvey çocuklarına iyi davranmayan kimseler olarak ataerkil toplumda kabul gördüğü için ön yargıya dönüşmüştür.

Hâkim daha sonra Suna'ya söz vermiştir. Suna, Kemal ile komşu olduklarını ve bu sayede tanıştıklarını, Müjde daha bebekken onunla ilgilenmeye başladığını anlatmıştır. Kemal ile de bu sayede ilişkilerinin ilerlediğinden, kendisinin Kemal'e âşık olduğundan, Kemal'in de Müjde'ye olan ilgisini samimi bulduğu için onu sevdiğinden ve evlendiğinden bahsetmiştir. Ayrıca hastalığı nedeniyle kendi çocuğu olmadığı için Müjde'ye daha da bağlandığını anlatmıştır.

Kemal ile Nevin'in boşanmış olmaları ve Suna'nın çocuğunun olmaması iki Yunan mitosunu çağrıştırmaktadır. Bunlardan ilki üvey anne İno'nun mitosudur. Athamas, Nephele'den boşandıktan sonra İno ile evlenmiştir. Nephele'nin çocukları Helle ve Phrixus üvey anneleri ile birlikte yaşamak zorunda kalmışlardır. Fakat kötü bir üvey anne olan İno, onları öldürmek, ortadan kaldırmak için elinden geleni yapmıştır. *Paylaşılamayan Sevgili* filminde üvey anne Suna ise Müjde'den ayrılmamak için çabalamıştır. Bir diğer mitos da Hermione mitosudur. Hermione, Kral

Neoptolemus'a bir varis veremediği için cariye Andromache ve onun üç çocuğunun varlığını kıskanmıştır. Hermione, kıskançlığı nedeniyle cariye ve çocuklarına tuzaklar kurmuştur. Filme geri döndüğünde Suna'nın da Hermione gibi çocuğu olmamış fakat hiçbir zaman Müjde'nin varlığını kıskanmamış aksine kendi çocuğu gibi büyümesini sağlamış, annesinin yokluğunu hissettirmemiştir. Müjde de gerçekten hissetmemiş ve Suna'yı annesi bilerek büyümüştür.

Hâkim Müjde'yi on günlüğüne Nevin'e vermiş ve tam kararını da daha sonraki duruşmada açıklayacağını söylemiştir.

Aynı gün Müjde parkta oynarken çocuklar gelmiş ve iki annesi olduğunu söyleyerek onunla dalga geçmiştir. İki annesi olduğunu öğrenen Müjde, kendisine zorbalık yapan çocukların arasından çıkıp ağlayarak Meral'in yanına koşmuş ve eve dönmüşlerdir. Evde, babası ile oyun oynarken babası ona Suna'nın öz annesi olmadığını söylemiş ve on gün öz annesi Nevin'in yanında kalması gerektiğinden söz etmiştir. Müjde de bu durumu parkta öğrendiği için sorun çıkarmadan kabullenmiştir. Fakat avukat, Müjde'yi almak için geldiğinde, Müjde gitmek istemediği için ağlamıştır. Kemal, Müjde'yi arabaya bindirip göndermiştir. Yunan mitolojisindeki alışılmış kötü üvey anneler, üvey çocuklarını ortadan kaldırmak için çabalarken Suna bu mitoslardaki üvey annelerden farklı olarak Müjde'den ayrıldığı için çok üzülmüştür.

Nevin, Müjde'yi kaldığı otele getirmiş, onunla ilgilenmeye, iletişim kurmaya çalışmış ancak Müjde onunla ilgilenmemiştir. Nevin bir umut kızını kendine yakınlaştırmak adına aldığı oyuncaklardan vermiştir. Müjde oyuncuğı eline almış yere atıp kırmıştır. Henüz birbirlerini tanımadıkları, çok vakit geçirmedikleri için Müjde öz annesinin yanında çok sıkılmıştır. Gece olunca Nevin, Müjde ile uyumak istemiştir. Müjde ise ona siz diye seslenmiş ve birlikte uymak istemediğini belirtmiştir. Nevin de çaresiz yatağına gidip tek başına uyumuştur. Sabah kahvaltıda Müjde hiçbir şey yememiş, Nevin onu elleri ile beslemeye çalışsa da Müjde soğuk ve mesafeli davranmaya devam etmiştir. Nevin aralarındaki bu soğukluğu kırmak için dışarıda keyifli vakit geçirmek üzerine yaptığı planları anlatmıştır. Müjde ise bu planlara katılmak istemediğini ve eve gitmek istediğini söylemiş iletişimsel anlamda

mesafesini korumaya devam etmiştir. Yunan mitoslarındaki çocuklar üvey annelerinden kaçmaya çalışırken, Müjde sürekli evine dönmek istemektedir.

Nevin, Müjde'nin bu soğuk, uzak tavırlarına dayanamamış, onu senelerce aradığını, her zaman onu düşündüğünü anlatmış ve bunca yılın üzerine Müjde'nin ona kızmamasından, sessiz kalmasından yakınmıştır. Nevin'in tavırları Müjde'yi korkutmuş ve Müjde odadan kaçmıştır. Nevin de Müjde'nin arkasından koşarken merdivenlerden yuvarlanınca Müjde acıyla Nevin'e anne diye seslenmiştir. Bu kazadan sonra Nevin ve kızı arasındaki buzlar erimştir.

Öte yandan üvey anne Suna, yine Yunan mitoslarındaki üvey annelerden farklı olarak evde hüzünlü hüzünlü dolaşmakta, Müjde'nin odasına girip oyuncaklarını okşamaktadır. Suna, Müjde'den ayrılalı bir gün olmasına rağmen üvey kızını çok özlemiştir.

Nevin, Müjde ile daha önce onu eğlendirmek için yaptığı planları hayata geçirmeye başlamıştır. Birlikte önce hayvanat bahçesine gitmiş, oradaki çeşitli hayvanları besleyerek oldukça eğlenceli vakit geçirmişlerdir. Müjde artık annesi ile iyi anlaşmakta, eve dönmek istememektedir. Annesini sevmekte ve ondan gelen her teklife açık davranış sergilemektedir.

Suna, gün geçtikçe Müjde ve Nevin'in birlikte vakit geçirmesinden rahatsız olmaya başlamıştır. Bu vakit geçirmelerin Müjde'yi annesine bağlayacağından, kendisinden uzaklaştıracağından ve eskisi gibi yakın olamayacaklarından korkmaktadır. Kemal, Suna'nın düşüncelerini ve korkusunu yersiz bulurken Suna'nın endişelerinin temelinde kendisinin çocuğu olamadığı için elindeki tek çocuğu Müjde'yi kaybetmek yatmaktadır. Yunan mitoslarında Hera, İno, Themisto, Hermione hem üvey çocuktan hem de onun annesinden kurtulmak için çeşitli planlar yaparken Suna, Müjdeyi kaybetmekten korkmakta, annesi olduğu için de Nevin'e saygı duymaktadır.

Nevin ve Müjde dışarıda keyifli vakit geçirdikten sonra otele dönmüştür. Müjde, annesine, babası ile neden ayrıldıklarını sormuştur. Nevin henüz yaşı küçük olduğu için ayrılık hikayesini ona anlatmamıştır. Müjde sonradan tanıdığı annesini o kadar

sevmiş ve ona o kadar alışmıştır ki artık babası ve annesi ile birlikte yaşamak istediğini söylemiştir. Nevin, Müjde'nin fikirlerini sabitlemek ve onsuz geçen zamanların acısını çıkarmak adına Müjde'yi her gün eğlendirmek için uğraşmıştır. Nevin, Müjde'nin ondan ayrılmaması ve aralarındaki bağı güçlendirmek için elinden geleni yapmaktadır.

Mahkemenin verdiği süre azalmış ve bir gün Kemal, Müjde'yi görmeye otele gitmiştir. Hem Nevin hem de Müjde yaklaşan ayrılık karşısında buruk ve çok üzgündür. Kemal gelmeden önce Müjde, annesi ile dışarıda eğlenme planı yapmıştır. Kemal gelince de Müjde onu da zorlamış ve beraber eğlenmeye gitmişlerdir. Kemal sabah evden ayrılırken Suna'ya onu arayacağını, her şeyden haberdar edeceğini söylemiş fakat işten çıkarken Suna'ya bir not dahi bırakmamıştır. Suna artık ikinci planda kaldığını düşünmüş ve iyice kendini üzmüştür. Kemal, Müjde ve Nevin hep beraber deniz kenarında yemek yerlerken, Suna, Kemal'den gelecek bir haber için telefonun başından ayrılmamıştır. Yemekten sonra Kemal, eve gelmiş Suna'ya, Müjde ve Nevin ile vakit geçirdiklerinden söz etmiştir. Bunun üzerine Suna, Müjde'nin kendisine olan sevgisinin öz annesine doğru kaydığı düşüncesini git gide büyütmüş, kahrolmuştur. Suna sevgiyle büyüttüğü Müjde'nin nezdinde ikinci planda kalmak, onun sevgisini kaybetmekten çekinirken Müjde'nin öz annesi ile yaşamasının onun en doğal hakkı olduğunun farkındadır. Ancak bu farkında oluş da onu çaresiz bırakmaktadır.

Diğer gün Suna, Nevin ile görüşmeye gitmiştir. Nevin evliliğini kurtarmak, hayatındaki boşluğu doldurmak adına çocuk doğurduğunu söylemiş; Suna ise Nevin'in Müjde'den uzak kaldıkça içinde oluşan boşluğunun iyice açıldığını söyleyip onu desteklemiştir. Müjde'nin annesi, Suna'yı tanımadan önce üvey anne olduğu için ondan nefret ettiğini söylemiş lakin tanıdıktan sonra bu nefretinin yersiz olduğuna dikkati çekmiştir. Yani Nevin, bir üvey anneye karşı öğretilmiş duygular beslediğini, her üvey annenin kötü olabileceğini düşündüğünü ve Suna gibi iyi bir üvey anne ile tanıştıktan sonra bu düşüncelerinin tamamen bir ön yargıdan ibaret olduğunu anladığını göstermiştir.

Suna, öz annesinin yıllarca kızından uzak yaşamasının haksızlık olduğunu; Nevin de kızı gibi büyüttüğü çocuğun Suna'dan ayrı tutulmasının doğru olmadığını

düşünmekte, böylece birbirlerini desteklemektedirler. Onlar sohbet ederken Müjde merdivenlerden inmiş ve Suna'yı gördükten sonra geri odaya koşup ne yapacağını bilemediği için ağlamıştır. Suna otelden çıktıktan sonra Müjde de arkasından otelden kaçmış kendini sokaklara atmıştır. Yürümüş, koşmuş, tehlikeli yollardan geçmiş, akşam olunca lunaparka gelmiş orada dönme dolaba binmiştir.

Akşam Suna eve gelmiş, Kemal nereden geldiğini sorunca, Müjde'yi görmeye gittiğini söylemiştir. Kemal, Nevin ile Suna'nın tartışmış olmasından çekinmiş fakat Suna, Müjde karşısında hepsinin harap olduğunun farkında olduğu için bir sorun yaşamadığını, otelde Müjde'nin, Nevin ve kendisinin arasında kararsız kalıp koşarak geri odasına kaçtığını anlatmıştır. Suna, bu kararsızlığın Müjde'nin psikolojisini etkilemesinden, kendini tehlikeye atacak bir şey yapacağından korkmaya başlamıştır. Artık Suna kendisinden çok Müjde'yi düşünmeye başlamıştır.

Görsel 2. Müjde iki anne arasında kalır

Kemal ve Suna tartışırken telefon çalmış ve Müjde'nin lunaparktaki dönme dolaptan düşüp yaralandığı haberi gelmiştir. Suna ve Kemal hemen hastaneye gitmiştir. Müjde çok kan kaybettiği için Nevin ona kan vermiştir. Müjde kendine gelmiş, Suna ve Kemal ona sarılmıştır. Müjde hem Suna'ya hem de Nevin'e anne diye seslenip geri uyumuştur. Müjde'nin hem Suna'ya hem de Nevin'e anne demesi Suna'nın yaşadığı tüm endişe ve korkuları azaltmıştır. Onun bir üvey anne olması aralarındaki sevgi bağını etkilememiştir.

Bu film geneline bakıldığında Suna'nın, Müjde'yi yeri geldiğinde canını tehlikeye atacak kadar çok sevdiği görülmektedir. Suna sevgi dolu, iyi kalpli şefkatli

bir üvey annedir. Üvey kızını, öz kızı gibi büyütmüş, onun mutluluğu ve iyiliğini her şeyden önde tutmuştur. Suna, Müjde'nin mutlu olması ve bu mutluluğunun daim olması için çabalamaktadır. Müjde'ye o kadar temiz duygular beslemiş ve hissettirmiştir ki, Müjde, öz annesi ile birlikteyken ona özlem duymuştur.

Bu zamana kadar Yeşilçam filmlerindeki üvey annelere bakıldığında hemen hepsinin Yunan mitoslarındaki gibi kötü kalpli kimseler olarak temsil edildiği görülmektedir. Bu filmde ise üvey anne karakteri iyi kalpli, yardımsever, düşünceli, sevgi dolu olarak sunulmuştur. Suna'nın temsil ettiği karakter başta Hera olmak üzere Yunan mitolojisindeki hiçbir üvey anne ile ortak özelliklere sahip değildir. Yunan mitolojisindeki üvey anne karakterleri üvey çocukların varlığına tahammül edemezken Suna, Nevin geldikten sonra Müjde'nin hayatında yer alabilmek için kaygılanmıştır. Dolayısıyla filmin üvey annelikle ilgili stereotipleri kırdığı görülmektedir.

3.2.3. 1970'li Yıllar “Yeşilçam'da Üvey Anne Karakteri Olan Film Sayısı Artıyor”

1970'li yıllar Türkiye'de siyasi, sosyal, toplumsal ve ekonomik karışıklığın baş gösterdiği yıllardır. Üniversiteli gençlerin protestoları, karşıt siyasi görüşlerin çatışmaları, terör olayları, mezhep çatışmalarının yaşandığı bu yıllarda sinemada da değişimler meydana gelmiştir. Kıbrıs Barış Harekatı'nın gerçekleşmesi ile Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'ye ambargo uygulamış ve ekonomik alandaki kriz iyice derinleşmiştir. 1968 yılında yayın hayatına başlayan televizyon 1970'li yıllarda yaygınlık kazanmıştır. Siyasi karışıklıklar sokaklardaki güvenliği azalttığı için izleyiciler sinemaya gitmek yerine evde televizyon izlemeyi tercih etmiş böylece sinemanın izler kitle sayısında azalma yaşanmıştır (Kuyucak Esen, 2016; Akşin, 2007). Siyasal açıdan çalkantılı ortamda bir yandan siyasi eleştirel filmler çekilirken diğer yandan Yeşilçam'da izleyiciyi yeniden bağlamak için güldürü ve cinsellik unsuru kullanılarak filmler yapılmış, popüler romanlar filmleştirilmiştir. 1960'lı yıllardaki Yeşilçam sineması göz önüne alındığında, 1970'li yıllarda Yeşilçam sinemasının krize girdiği görülmektedir. Fakat Yeşilçam sineması bu kriz içinde varlığını sürdürmeye devam etmiştir (Scognamillo, 1987; Kuyucak Esen, 2016).

1970'lerde üvey anne karakterinin filmsel öykünün merkezinde yer aldığı, mitolojik anlatılardaki üvey anne karakteriyle örtüşen Yeşilçam'daki film sayısının diğer yıllara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Osman Seden'in 1970 yılında yönetmenliğini üstlendiği *Mazi Kalbimde Yaradır* filmi babasından uzakta büyüyen Türkan'ın evine geri döndüğünde üvey annesi ile yaşadığı çatışmaları konu edinmektedir. Türkan'ın babası Ekrem, ortağı İrfan ile çalışmaktadır. Ekrem'in tüm sırları ortağının elindedir. İrfan ise Ekrem'in eşi Şükran'a aşiktir. İrfan, bu sırlarla Şükran'a Ekrem'i terk etmesi için şantaj yapmıştır. Ekrem'i terk etmek zorunda kalan Şükran ardında kızı Türkan'ı da bırakmıştır. Şükran'ın kendisine ihanet ettiğini düşünen Ekrem, ona dair her şeyi atmış ve kızını da görmemesi için Almanya'ya göndermiştir. Yıllar sonra Türkan eve geri dönmüştür. Türkan'ı en çok üzen babasının Sezer isimli bir kadınla evlenmesi olmuştur. Sezer, yaptığı şantaj ve tehditlerle Türkan'ın hayatını kabaşa çevirmiş, Ekrem'in onu evlatlıktan reddetmesine, ardından nişanlısından ayrılmasına neden olmuştur. Türkan'ı içine düştüğü müşkül durumdan öz annesi Şükran kurtarmıştır.

Bu yıllarda çekilmiş üvey annenin merkezde yer aldığı bir diğer film de Halit Refiğ'in yönettiği üvey annesinin, sevdiği adamı elinden almaya çalıştığı genç kızın öyküsünü anlatan *Aşk Fırtınası* (1972) filmidir. *Aşk Fırtınası* filminde annesi yıllar önce ölen Nermin, babası Muammer ile birlikte yaşamaktadır. Baba kız birlikte yaşarlarken bir gün Muammer'in yakın arkadaşı vefat etmiş ve kızı Feriha'yı ona emanet etmiştir. Feriha ve Nermin beraber büyümüşdür. Nermin, okumuş hostes olmuş, Feriha ise Muammer'i yalnız bırakmamak adına çalışmamayı tercih etmiştir. Birlikte çok şey paylaşan Muammer ve Feriha'nın ilişkisi gelişmiş ve evlenmişlerdir. Nermin de iş arkadaşı Refik ile beraberdir. Feriha, Nermin'i kıskanmaya başlamış, Muammer öldükten sonra da Refik'i elde etmeye çalışmıştır. Bir gün Refik'e yakınlığı esnada Nermin onları görmüş ve Refik'in onu aldattığını düşünüp Refik'ten ayrılmıştır. Feriha, Refik'i ne kadar istese de Refik onu reddince Feriha onu silahla vurmuştur. Refik vurulunca hafızasını kaybetmiş, Feriha da onun sevgilisi olduğunu söyleyerek Refik'i kandırmıştır. Daha sonra Refik'in hafızası yerine gelmiş ve Nermin ile evlenmiştir. Yunan mitolojisinde yer alan üvey anneler gibi kötü kalpli bir üvey anne olan Feriha amacına ulaşamamıştır.

Memduh Ün'ün *Bir Tanem* (1977) filminde Zeynep üvey annesi ve üvey ağabeyi ile birlikte yaşamaktadır. Ağabeyi hırslıdır; kendisi de meyhanede çalışmaktadır. Önemli iş adamlarından Faruk sevdiğinden ayrılınca bunalıma girmiş, arkadaşı Samim de Faruk'u iyileştirmek için Zeynep'i bulup ona engelli çocuk rolü teklif etmiştir. Üvey annesi ile anlaşmasa da aynı evi paylaşan Zeynep, başlangıçta bu rolü kabul etmemiştir. Ağabeyi ile üvey annesinin zoru ve Samim'in çok para teklif etmesiyle kabul etmiştir. Zeynep engelli bir çocuk gibi davranıp, Faruk'un ona ilgi göstermesini ve bunalımdan çıkmasını sağlamıştır. Faruk'un işleri iyi gitmediği bir dönemde, üvey ağabeyi ve Zeynep Faruk'un evini soymayı planlamışlardır. Akşam Zeynep, Faruk'un ekonomik açıdan zor durumda olduğunu öğrenmiş ve dayak yemek pahasına üvey ağabeyine engel olmuştur. Zeynep'in çığıklarına koşan Faruk, onu içeri getirmiştir. Zeynep her şeyin bir oyun olduğunu itiraf etmiş ve evine geri dönmüştür. Faruk ise ona âşık olduğu için Zeynep'i bulup evlenmiştir.

Bu yıllarda çekilen bir diğer film, Engin Orbey'in *Tatlı Kaçık* (1977) filmidir. Filmde, Gül'ün tüm yakınları ölünce kimsesiz kalmış ve mahallesinden Hacer onu evlatlık almıştır. Gül, Hacer'i üvey anne olarak tanımlamaktadır. Gül ile Hacer arasındaki iletişim sıcak ve sağlıklıdır. Hacer, Gül'ü öz kızı gibi büyütmüş, Gül büyüdükten sonra da Hacer'in destekçisi olmuştur.

Anasına Bak Kızını Al (1979) filminin yönetmenliğini Naki Yurter yapmıştır. Erotik kategorisine giren filmde üvey anne ile kızı arasındaki olaylar, sevgi ve fantezi çerçevesinde işlenmiştir.

1970'li yıllardaki Yeşilçam'da üvey anne karakterinin merkezde yer aldığı filmlerin çoğunda üvey anne karakteri kötü olarak temsil edilirken, aralarında iyi üvey annelerin olduğu filmler de bulunmaktadır. Bu filmlerden biri de çalışmada çözümlene nesnesi olarak seçilen Ülkü Erakalın'ın *Üvey Ana* (1971) filmidir.

3.2.3.1. *Üvey Ana* (1971)

Yönetmenliğini Ülkü Erakalın'ın yaptığı *Üvey ana* (1971) filminin konusunu, bir mürebbiye/çocuk bakıcısı olan Lale'nin, yıllar önce eşini kaybetmiş ünlü Bestekar Emin Akın ve onun tek başına büyüttüğü kızı Gül ile ilişkisi oluşturmaktadır.

Film bir gazino solisti olan Ayşe'nin gayrimeşru ilişkisinden olan kızı Lale'nin hastalanması ile başlamaktadır. Lale'nin hastalığı süresince şoförlük yapan Osman Ayşe'ye yardımcı olur. Bu yardımlarının temelinde de Ayşe'ye duyduğu derin muhabbet ve sevgi yer almaktadır. Ayşe'ye âşık olan Osman, ona evlenme teklifi eder. Ayşe bu teklifi düşünme sürecindeyken, Osman'ın ablası bu aşkı Ayşe'nin mesleğinden dolayı onaylamamaktadır. Bu nedenle Osman, Ayşe ve Lale'yi de alıp başka bir şehre gider. Orada Lale'yi okutur. Öğretmenliği bitiren Lale'nin mezuniyet töreninde babası Osman kalbinden rahatsızlanır ve hastalığından dolayı doktor artık çalışmaması gerektiğini söyler. Böylelikle Lale'nin babası çalışamaz duruma gelir.

Babası çalışmadığı için Lale, ona emek veren, onu okutan babasına karşı kendini borçlu hissettiği için iş aramaya başlar. Çeşitli gazetelerden ilanları araştırır ve yıllar evvel eşi ölmüş ünlü Bestekar Emin Akın'ın kızına mürebbiye aradığı ilanını görüp, ailesine mürebbiyelik yapacağını söyler. Fakat babası mürebbiyeliği yani çocuk bakıcılığını beğenmez. Öğretmenlik okuyup başkasının çocuğuna bakmasını istemez. Lale ise mürebbiyeliğin öğretmenlikle eşdeğer olduğunu belirterek ailesini bu işe ikna ettikten sonra Emin Akın'ın evine iş görüşmesine gider.

Görüşme günü Emin ve arkadaşları beraber oturup vakit geçirmekte, Emin arkadaşlarına kendi eserlerini piyano eşliğinde icra etmektedir. Eserini bitirdiğinde arkadaşlarından Aliye Hanım, onun kadar yetenekli biri ile evlenmek isteyen pek çok kadın olduğunu ve mürebbiye yerine kızına annelik yapacak bir kadınla evlenmesi konusunda tavsiye verir. Fakat Emin kızı ile arasına bir üvey anne problemi sokmak istemediğini belirtince başka bir arkadaşı her kadının masallardaki gibi kötü bir üvey anne olmayacağını söyler. Çünkü mitolojik hikayelerden sonra gelişmiş olan halk masallarında üvey anneler, mitolojide olduğu gibi üvey çocuklarına karşı kötü davranışlar sergilemektedir. Bu anlatılarda üvey anneler, üvey çocuklarını kıskanmakta, başarılı olmalarını istememekte, varsa önceki ilişkilerinden olan biyolojik çocuklarının her alanda ön planda olmasını istemektedir. Bu sahne ile toplumda üvey annelere karşı oluşmuş olumsuz ön yargı vurgulanmıştır.

Mitolojik hikayelerde üvey çocuklar cinsiyet fark etmeksizin üvey anne zulmüne maruz kalırken halk masallarında genellikle kız çocukları, genç kızlar üvey annelerinin

kötülükleri ile mücadele etmektedir. Halk masallarının sadece birkaçında erkek çocuklar ya da genç erkekler kötü üvey annenin hedefinde yer almaktadır.

Söylemlerinden kötü üvey annelerin yer aldığı mitoslar ve masallar ile yetiştirildiği belli olan Emin, kızını çok sevdiği için başka bir kadınla evlenmek istememektedir. Bu kez de arkadaşları Türk bir bakıcı yerine Avrupalı bir mürebbiyenin daha uygun olacağı fikrini ileri sürmüşlerdir. Emin kızını anlayacak ve ona her bakımdan yardımcı olacak birini aradığı için Türk bir mürebbiye olmasını uygun görmüştür.

Lale ile Emin iş görüşmesini gerçekleştirir, görüşme sonucunda Lale işe alınır. Lale'nin Gül'e bir abla hatta bir anne gibi davranmasını istemiştir. Haftalar geçmiş ve Emin, Lale için bir eser bestelemiş aralarındaki yakınlık artmıştır. Emin'in arkadaşları da şoför kızı olan bir mürebbiyeye beste yaptığı için Emin ile alay etmiş ve Lale'yi küçümsemişlerdir. O esnada salona Gül gelmiş ve Lale ablasının nerede olduğunu babasına sormuştur. Babası Lale'nin bahçede olduğunu söylemiştir. Gül, salondan çıktığı esnada Emin'in arkadaşlarından Aliye Hanım, Gül'ü herkese abla dememesi konusunda uyarmıştır. Bu uyarıya sinirlenen Gül, bahçedeki merdivenlerden inerken başı dönmüş, Lale onu tutmuş ve kendine gelmesi için yardımcı olmuştur. Lale, Gül'ün davranışlarını başlangıçta oyun sanmış ancak Gül'ün durumunun ciddiyetini anlayınca babasına haber vermek istemiştir. Ancak Gül babasını üzmemek için söylemek istememiştir.

Görsel 3. Gül'ün hastalığı kendini hissettirir

Gül'ün rahatsızlığının ehemmiyetinden şüphelenen Lale, gizlice ağabeyi doktor olan bir arkadaşını aramıştır. Gül'e muayene konusunda emrivaki yapmak için Lale kendisine bir randevu almıştır. Aynı akşam Gül, babasına Lale'nin çok iyi biri olduğunu ancak bir gün evlenerek işten ayrılırsa çok üzüleceğinden söz etmiştir. Lale'ye karşı hisleri olan Emin'i bu ihtimal çok rahatsız etmiştir. Lale'yi köşkteki kalfadan, aşçıya kadar herkes çok sevmiştir. Gül, babasının ikinci evlilik olarak Lale ile evlenmesini istemiştir.

Ertesi gün Lale ve Gül doktora gitmiştir. Doktor Ergun'un yanına yalnız giren Lale aslında hastanın kendisi olmadığını Gül olduğunu söylemiştir. Eğer muayene sonucu kötü çıkarsa da Gül'ün bunu kaldıramayacağını düşündüğü için hastalığın ikisinin arasında kalmasını istemiştir. Doktor kabul etmiştir. Gül, Doktor Ergun'un odasına girer girmez iki genç birbirinden etkilenmiştir. Doktor, Gül'ü muayene etmiştir. Aradan zaman geçtikten sonra Lale haftalık izne ayrılarak Gül'ün muayene sonuçlarını almak için Doktor Ergun'un yanına gitmiştir. Doktor, Lale'ye Gül'ün beyinde bir ur olduğunu söylemiştir. Böyle ciddi bir hastalığı Gül'ün öğrenmemesini ikisi de onaylamıştır. Ancak Doktor, Gül'ün durumunu babasına söylemek gerektiğini vurgulamıştır. Lale, Emin'i üzmemek için Gül'ün durumunu gizlemiştir. Fedakârlık yapmış tüm sorumluluğu üstüne almıştır. Eve döndüğünde Gül, babasının arkadaşlarına nezaketsiz davranışlarda bulunduğu için babası ile tartışmış ve odasına çekilmiştir. Babası, Lale'yi konuşmak için odasına çağırmıştır. Lale, Emin'in onu kızının davranışlarından dolayı kovacağını düşünürken, Emin samimiyetsiz arkadaşları karşısında gözlerindeki perdenin Lale sayesinde kalktığını belirterek onunla evlenmek istediğini söylemiş, Lale de kabul etmiştir. Gül bu duruma çok sevinir Lale'ye hemen anne diye seslenmeye başlar. Bu üvey ailelerde oldukça nadir rastlanan bir durumdur. Genelde çocuklar babalarını kaybetmekten korktukları için üvey annelerinden nefret ederken Gül, üvey annesi Lale'yi çok sevmiştir. Yunan mitoslarında, çocuklar gördükleri kötü muamele nedeniyle üvey annelerinden kaçmaktayken; Lale'nin iyi biri olması, Gül'ün onu üvey anne olarak görmediğini hatta direkt anne diye seslenmesiyle öz annesinin yerine koyduğunu göstermektedir.

Görsel 4. Gül üvey annesini nikaha hazırlar

Lale ile Emin'in nikahı yapılırken; Emin, zengin, kendilerini Lale'den üstün gören arkadaşlarının Lale'nin kendi çevrelerine uygun olmadığına yönelik dedikodularını duyunca arkadaşlarını nikahtan kibar bir dille kovmuştur. Emin ve Lale nikah kıydıktan sonra Lale, Gül'ün psikolojisine iyi gelmesi için balayına Gül'ü de götürmüştür. Balayında Gül, Emine Kalfa'ya, Lale'yi öven, Lale'nin kendisine köşkteki çalışanlar ile aynı önemi gösterdiğini ve Lale'ye yönelik sevgisini içeren mektup göndermiştir. Ayrıca dünya üzerinde tüm üvey annelerin Lale kadar iyi olup olmadığını sevgi dolu sözcükler ile Emine Kalfa'ya yazmıştır. Emine Kalfa da Lale gibi üvey anne değil öz anne bile bulunamayacağını belirtmiştir. Gül, Lale'yi üç yıl önce ölmüş olan annesi ile eş değer görmekteyken, Emine Kalfa, Lale'nin öz annelerden bile iyi olduğunu vurgulamaktadır. Lale, mitolojik anlatılardan beri yaygın olan üvey anneliğe ait kalıp yargıları kırarak Gül'e karşı anlayışlı, sabırlı olmakta ve elinden geldiğince sevgi, şefkat, ilgi göstermektedir.

Balayı süreci boyunca Lale, Doktor Ergun ile mektuplaşmış ve Doktor, Gül'e uygulanması gereken tedavileri mektup yoluyla Lale'ye yazmıştır. Lale mektupta yer alan tüm tedavileri Gül'e hissettirmeden uygulamıştır. Böylelikle Gül'ün sağlık durumu iyiye dönmeye başlamıştır.

Balayından döndükten sonra Lale, teşekkür etmek için Doktor Ergun'un yanına gitmiştir. Doktor, Lale'ye Gül'ü yakından tedavi etmesi gerektiğini ve birlikte tesadüfmiş gibi Sapanca'da bir tatil yaparlarsa Gül'ün bunu anlamayacağını böylelikle de tedavi edeceğini söylemiştir. Lale bu teklifi kabul etmiş ve Gül'ü de

yanına alarak Sapanca'ya gitmiştir. Emin işleri olduğu için bu seyahate katılamamıştır. Lale, film boyunca Gül'ün iyiliğini düşünerek hareket etmekte ve kendini ikinci planda tutmaktadır. Sağlık etiği açısından Gül'den hastalığının saklanması pek uygun olmasa da Lale, Gül'ün üzülmemesi, moralini yüksek tutmak ve onu sağlığına kavuşturmak için çabalamaktadır.

Sapanca'da Gül ve Doktor Ergun birlikte vakit geçirmeye başlamış, Lale de onlara eşlik etmiştir. Sabah sahilde eğlendikten sonra akşam gece kulübüne gitmişlerdir. Burada Gül ve Ergun dans etmişler daha sonra Ergun, Lale'yi de dansa kaldırmıştır. Lale ile Ergun dans ederken onları Emin'in nikahında kovduğu arkadaşlarından Aliye Hanım görmüştür. Aliye Hanım, Lale'nin Emin'i aldattığını düşünmüş ve durumu hemen Emin'e bir mektupla iletmiştir. Emin buna çok üzülmüştür. Gül'ün iyileşmesi için uğraşan Lale, Ergun'un Gül'e olan hislerini anlamıştır. Emin, Lale'nin onu aldatmış olduğu düşüncesine dayanamamış ve Sapanca'ya gelmiştir. Akşam Gül, Lale ve Ergun eğlenmeye gitmiş ancak Emin katılmamıştır. Emin, Lale'ye sürekli alıngan, soğuk davranmaya başlamıştır. Lale, Emin'e neden böyle davrandığı sormuştur. Fakat Emin nedenini söylememiş ve sabah erkenden evlerine dönmüşlerdir. Emin, Gül'ün hastalığından habersiz olduğu için kıskançlıktan Lale ile aralarındaki mutlu evliliği zedeleyen davranışlar sergilemiştir. Bir gün Lale, Gül'ün durumunu öğrenmek için tekrar Ergun'un yanına gitmiştir. Bunu gören Aliye Hanım, Emin'i aramış ve karısının Ergun'un yanında olduğunu söylemiştir. Kendisinden habersiz Doktor Ergun ile buluşması Emin'i iyice sinirlendirmiştir. Lale'nin, Doktor ile Gül hakkında her görüşmesi Emin'in ona olan güvenini azaltmaya başlamıştır. Fakat üvey annesine sonsuz güvenen Gül, biyolojik babasına karşı bile üvey annesini savunmuştur. Gül ile üvey annesi arasındaki iletişim bağı o kadar kuvvetlenmiştir ki Gül, biyolojik babası karşısında üvey annesinin tarafını tutmuştur.

Bir sabah Ergun, Gül'ün iyileştiği haberini Lale'ye telefonda iletirken, Emin konuşmalarını duymuş ve yanlış anlamıştır. Lale telefonla konuştuğundan sonra Ergun'un yanına gitmek için evden çıkmıştır. Emin de onu takip etmiştir. Lale ile Ergun, Gül'ün sağlığındaki bu olumlu gelişme noktasında birbirlerini tebrik ederken

Emin içeriye girmiş ve Lale'yi Ergun'u öperken görmüştür. Durumu yanlış anlayan Emin, oracıkta Lale'den ayrılmıştır. Gül'e de Ergun ile Lale'nin birbirini sevdiğini ve Lale'nin kendisini aldattığını söylemiştir. Gül duyduklarına inanmamıştır. Çünkü Lale'nin kendisini Ergun ile evlendirmek istediğini, tek arzusunun bu olduğunu babasına ifade etmiştir. Babası da bu çirkin ilişkiyi gizlemek için Gül'den faydalandıklarını böylece gizli bir ilişki yaşadıklarını belirtmiştir. Emin, eğer Gül ile Ergun evlenseydi, bu gizli ilişkiyi daha rahat şekilde yaşayacaklarını düşünmüş, böyle bir kadınla evlendiği için Gül'den özür dilemiştir. Böylece Emin sevgi dolu evliliğini yıkmıştır. Tamamen yanlış anlaşılmanın kurbanı olan Lale, dinlenilmeden, kendisini açıklamadan terk edilmiştir. Lale'nin başından beri Gül'ün hastalığından Emin ve üvey kızına bahsetmemesi yanlış anlaşılmalarda silsilesine kapı açmıştır. Lale her şeyi Gül için yapmış olsa da Gül, çok sevdiği üvey annesinin bunları yaptığını inanmamış fakat hem yaşı gereği hem de Emin'in aile içi ilişkilerde etkin ve baskın olması nedeniyle elinden bir şey gelmemiştir.

Emin bu aldatma olayını Lale'nin ailesine de anlatmıştır. Ailesi başta inanmasa da duruma çok sinirlenmiş hem Emin hem de ailesi Lale'yi evden kovmuşlardır. Sokaklara düşen Lale bir gazinoda çalışmaya başlamış ve alkol bağımlısı olmuştur. Siyah saçlarını sarıya boyatmış tanınmaz, bambaşka bir kadın olmuştur. Emin, Lale'yi evden kovduktan sonra üzüntüsünden sadece alkol içerek ve müzik icra ederek vakit geçirmiştir. Bu ayrılık nedeniyle ikisi de acı çekmekte fakat ne Lale kendini açıklayacak durumda ne de Emin dinleyecek durumdadır. Lale'nin bir üvey anne olması da bu yanlış anlaşılmanın temelini tetiklemektedir. Çünkü filmin başında Emin üvey annelerin kötü, hain, zalim, çocuklar için problem olabileceğine inanmaktadır. Aldatma eylemini de bu nedenle Gül'den faydalanarak, Gül'ün üzerinden gerçekleştirdiğini düşünmektedir. Emin'in sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel olarak üst sınıfta yer alan arkadaşları (özellikle de Aliye Hanım) her ne kadar üvey annelikle ilgili böyle olumsuz bir önyargıya sahip olmasalar da onlar da Lale'nin alt sınıftan olması nedeniyle Emin'in bu önyargılarını tetiklemişlerdir.

Bir sabah Emine Kalfa, Lale'nin köşkte kaldığı odayı temizlerken çeşitli mektuplar bulduğuna dair Gül'e haber vermiştir. Gül mektupları okuyunca kendi

hastalığı için Ergun ile görüştüğünü anlamış ve hemen babasına mektupları götürmüştür. Mektupları okuyan Emin, Ergun'u çağırmıştır. Ergun durumu izah etmiştir. Emin hatasını anlamış ve Lale'yi aramaya başlamıştır. Pek çok meyhane ve gazino gezmiş fakat Lale'yi bulamamıştır. Bir akşam Lale sokaklarda ağlarken meyhaneye gelmiştir. Emin de aynı meyhanede otururken, Lale içeri girmiş ve Emin'in şarkılarından birinin çaldığını fark etmiş hemen plağı çıkarıp atmıştır. Meyhaneci ona kızarken Emin onu fark etmiştir. Lale olduğunu anlamış fakat Lale, kendisinin Lale olmadığını söyleyerek kaçmıştır. Emin de inanıp meyhanede oturmaya devam etmiştir. Dışarı çıkan Lale alkol etkisiyle bayılmıştır. Onu hastaneye kaldırmışlardır. Lale olabileceği ihtimalinden dolayı hastanedeki doktor, Ergun'a haber vermiştir. Ergun, Gül ve Emin hasta yatağında Lale'yi eve götürmeye gelmiştir. Lale ise bunun çok için çok geç olduğunu söylemiştir. Onlar ile yaşadıklarının tatlı bir rüya olduğunu belirtmiştir. Bu konuşmalar yapılırken hastanedeki Doktor, Ergun'a Lale'nin öleceğini sessizce anlatmıştır. Hasta yatağında Lale, ölmeden önce Ergun ile Gül'ü Emin'in evlendirmesini, kız çocukları olur ise adını Lale koymalarını istemiş ve hayatını kaybetmiştir. Lale'nin Gül için yaptığı tüm fedakarlıkları, çabaları; bilmeden, dinlemeden, kendini savunma şansı tanımadan kovdukları için karşılıksız kalmıştır. Aile bireyleri bu fedakarlığın fark edilmesi konusunda oldukça geç kalmıştır. Eşini ve üvey kızını üzmemek için üvey anne tüm sorumluluğu üstüne almıştır. Filmde Lale'nin hem Emin'e hem de Gül'e karşı olan sevgisi ve fedakarlığı Emin'in güvensizliğinin gölgesinde kalmıştır.

Çalışmada görüldüğü gibi Yunan mitoslarında üvey anneler kötü, bencil, kıskanç, hain, üvey çocuğa düşman olarak işlense de bu filmde bir üvey anne olan Lale bir o kadar iyi, sevgi dolu, fedakâr bir karakter olarak temsil edilmektedir. Gül için yaptığı fedakarlıklar da Lale'nin Gül'e olan sevgisinin ve bağlılığının somut bir göstergesidir. Yunan mitoslarındaki üvey annelerin tam tersine üvey çocuğunu dışlamamakta, ona eziyet etmemekte ve kıskanmamaktadır.

Üvey anne olarak Lale, Gül'ü en ufak bir hüzünden bile uzak tutmaya çalışmakta onun eğlenmesi, mutlu olması için uğraşmaktadır. Tek gayesi kendi öz kızımıymış gibi üvey kızının saadeti olmuştur.

Lale, Yunan mitolojisindeki üvey annelerden Medea, Penelope, İno veya Sidero gibi olmamış Gül'ü hiçbir zaman Emin'e kötülememiş, onu Gül'e karşı olumsuz anlamda doldurmamış aksine her zaman Gül'ün destekçisi olmuştur. Üvey annesinden oldukça memnun olan Gül, aldatma konusundaki yanlış anlaşılma bile başlangıçta Lale'yi babasına karşı korumuştur. Lale, Gül'e biyolojik bir anne gibi yaklaşmış ve Gül'ün ona sonsuz bir güven duymasını sağlamıştır. Üvey anne ve üvey çocuğun arasındaki ilişki babası ile evlenmeden geliştiği için de Gül ve Lale arasındaki sevgi bağı daha hızlı gelişmiştir. Gül, Lale'nin iyimser, sevecen bir tavır sergilemesinden dolayı üvey annesine karşı derin bir sevgi besleyip saygıda kusur etmemiştir.

Üvey Ana filminde üvey anne karakteri ne Yunan mitoslarındaki ne de Türk sinemasındaki diğer filmlerde olduğu gibi kötü, zalim, acımasız olarak sunulmamış aksine iyi, kibar, nazik, düşünceli, fedakâr şekilde temsil edilmiştir. Üvey anne karakterinin filmde böyle temsil edilmesi diğer üvey anne stereotiplerine karşı ayrıksı bir örnek teşkil etmektedir. Üvey anne karakterinin iyi şekilde sunulması; bu filmi, mitolojik anlatılardan bu yana oluşan kötü üvey anne klişelerini kıran filmler içine katmaktadır. Bu filmde üvey annelerin de sevgi dolu, anaç olduğu gösterilmektedir. Filmde işlenen üvey anne karakteri iyi niyetli olması açısından sosyolojik alanda yapılan çalışmalarda üvey anneler ile örtüşmektedir. Fakat sosyolojik alanda yapılan çalışmalarda üvey anneler iyi niyetli olsalar dahi bazen çocukların direncine maruz kalmaktadır. Fakat filmde üvey annenin iyi biri olarak temsil edilmesinin dışında çocuk da üvey anneye karşı iletişime açık şekilde sunulmuştur.

3.2.4. 1980'li Yıllar “Yeşilçam Dönemi Biterken Üvey Anne Karakterleri”

1970'lerde patlak veren şiddet ve terör olayları 1980'de de aynı yoğunlukta devam etmiştir. İnsanların günlük yaşamlarını zora sokan bu olaylar, mevcut hükümet tarafından bastırılmadığı için Genelkurmay Başkanı Kenan Evren öncülüğünde, 12 Eylül 1980'de askeri ihtilal gerçekleştirilmiş, böylece yönetimin başına Kenan Evren getirilmiştir. (Akşin, 2007, ss. 337-338). Orgeneral Kenan Evren başkanlığında, Kuvvet Komutanları ile oldukça geniş yetkilere sahip Milli Güvenlik Konseyi (MGK) kurulmuştur. MGK, anayasayı askıya alan, parlamentoyu dağıtan, milletvekillerinin dokunulmazlıkları kaldırılmasını sağlayan, tüm siyasi partilerin ve sendikaların

faaliyetleri duraklatan kararnameler çıkarmıştır (Ahmad, 1995, ss. 256-257). 1981 yılında Kurucu Meclis oluşturulmuştur. Üyelerinin MGK tarafından atandığı Danışma Meclisi 1981’de 160 üyesi ile ilk toplantısını gerçekleştirmiştir. Burada 15 kişilik Anayasa Komisyonu belirlenmiş ve Komisyon 1982 Anayasası’nın ilk taslağını hazırlamıştır (Zücher, 2015, ss. 310-311). Bu taslağı darbe yönetimi onaylayıp, halk oylamasına sunmuş, böylece kabul edilmiştir. Kenan Evren, 1983’te seçimlerin gerçekleştirileceğini açıklamıştır. Böylece yeni partiler için yasalar oluşturulup yürürlüğe sokulmuş ve MGK da siyaset yapma yasağını kaldırmıştır. (Ahmad, 1995, ss. 262-264).

1961 Anayasası’na göre daha katı olan 1982 Anayasası’nın geçerli olduğu bir ortamda pek çok alan gibi sinema sektörü de etkilenmiştir. Sinema sektörü siyasi darbe ile gerilemiş ve sansürlere maruz kalmıştır. 1970’lerde sansürden kolayca kaçabilen ve yaygın olan basit erotik güldürü filmleri tamamen ortadan kaldırılmış, yerine göç ve arabesk temalı filmler çekilmiştir. Şarkılı arabesk filmleri hem ülke içinde hem de ülke dışındaki izleyicilerce çok beğenilmiştir. 1980’li yılların ortalarında serbest piyasa ekonomisi ile yasal dağıtım sıklaştırılmıştır. Almanya’da video-kasetler yaygın olduğu için arabesk filmler video-kasetlere yüklenip dağıtılmıştır. Bu video-kaset sistemi Türkiye’de de yaygınlaşınca izleyicinin sinemaya olan ilgisi iyice azalmıştır (Kuyucak Esen, 2016).

Şarkılı, türkölü arabesk filmlerin arttığı fakat seyircinin ilgisinin yavaş yavaş azaldığı 1980’li yıllarda üvey anne karakterinin merkezde olduğu, Yunan mitosları ile örtüşen filmler de azalmıştır. Bu filmlerden biri Gül den Karaböcek’in baş rolünde oynadığı, yönetmenliğini Sırrı Gültekin’in yaptığı ve üvey annesinin kötölükleri ile mücadele eden, genç bir kızın hikayesini anlatan *Duyar Mısın Feryadımı* (1985) filmidir. Diğeri ise çalışmada çözümlenen Oğuz Gözen’in *Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında* (1985) filmidir.

1980’li yıllarda çekilmiş bu iki filmde de üvey anne karakterinin, Yunan mitleri ile örtüşen şekilde kötücöl, zalim biri olarak temsil edildiğı görölmektedir.

3.2.4.1. *Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında (1985)*

Oğuz Gözen'in yönettiği *Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında (1985)* filminin konusunu eşi öldükten sonra iki çocuğu Mustafa ve Ayşe ile yeni bir eve taşınan Hakkı'nın komşusu Leyla ile evlendikten sonra çocukların yaşadığı dram oluşturmaktadır.

Film Leyla ile annesi Nurten'in tartışması ile başlar. Nurten, kızı Leyla'nın randevuevine gittiğini öğrenmiştir. Kızının bu nedenle mahallede "adının çıkacağını" düşündüğü için Leyla'ya kızmaktadır. Umursamaz biri olan Leyla, annesinin baskısı üzerine bu sorunu çözme planı yapmaya başlar.

Hakkı'nın eşi ölmüş, iki çocuğu Mustafa ve Ayşe ile yeni bir mahalleye taşınmıştır. Eşyalarını eve taşırlarken üst komşuları Nurten ve Leyla onlara hoş geldiniz demek için ziyarete gitmiş, taşınmalarına yardım etmiştir. Hakkı'nın hayat hikayesini öğrendikten sonra Leyla, planlarını Hakkı üzerinden uygulamaya başlamıştır. Leyla'nın amacı Hakkı'yı kendine aşık etmek, böylece annesinin istediği gibi mahallede dedikodu olmadan sessizce evlenmektir.

Nurten, çocuklara acımış, aç olduklarını düşünerek Ayşe ile Mustafa'nın karnını doyurmak için evine götürmüş, Leyla ve Hakkı da evi düzeltmiştir. Evi düzenleme sürecinde Hakkı ve Leyla iyice tanışmış, birbirlerine ısınmıştır.

Gece, Ayşe ile Mustafa ev hakkında konuşurken Leyla'nın, babasına ilgisini fark eden Ayşe, bu durumdan Mustafa'ya da bahsetmiştir. Babasına sonsuz güvenen Mustafa öyle düşünmediği için ona kızmıştır. Ayşe uyuduktan sonra Mustafa salona gidip babası ile sohbet etmiştir. Sohbet esnasında babası komşuları olmasa evi düzeltmeyeceklerinden söz edince, Mustafa daha önce tek başına taşındıkları için buna karşı çıkmıştır. Ancak Hakkı ev işini en iyi kadınların yaptığını söyleyerek oğlunun karşı çıkışını bastırmıştır. Leyla'nın evdeki eşyaları yerleştirmeye yardım etmesi bile Hakkı da ev düzeni için evlenmesi gerektiği fikrinin gelişmesini sağlamıştır. Hakkı'da bu fikrin gelişmesi Leyla'nın planının yavaş yavaş işlemeye başladığını göstermektedir.

Ev düzenini oturtuktan sonra geçim derdine düşen Hakkı, mahallede karpuz satmaya başlamıştır. Kibirli, kıyafet ve para düşkünü biri olan Leyla bunu onaylamasa da Hakkı'ya belli etmemektedir. Hakkı'nın yanında iyi bir kimse gibi davranan Leyla hem kendi annesine hem de Hakkı'nın çocuklarına karşı kötü, sert ve anlayışsız şekilde davranmaktadır. Yunan mitolojisinde Hera'nın, Zeus'tan gizli şekilde ya da başkalarını araya koyarak üvey çocuklarına kötülükler yaptığı gibi Leyla da Hakkı'ya hiçbir şey hissettirmemektedir. Hatta akşam hep beraber yemek yiyip keyifli vakit geçirmişlerdir.

Leyla'nın planını aile içinde yalnızca Ayşe sezdiği için yine gece uyumadan önce ağabeyine Leyla'nın ölen annelerinin yerine geçmek istediğini söylemiştir. Annelerinin ölmesinden dolayı duygusal açıdan yaralı olan iki kardeş de bu durumun gerçekleşme ihtimalinden oldukça korkmakta ve çekinmektedir. Aralarında yaşı en küçük ve en masum kişi Ayşe olduğu için tüm kötülükleri kolayca sezebilmekte fakat yine yaşı küçük olduğu için fikirleri ciddiye alınmamakta ve geçiştirilmektedir.

Aynı gece Hakkı çok sarhoşken Leyla sigara isteme bahanesiyle kapılarını çalmış, Hakkı da kapıyı açıp Leyla içeri almıştır. Hakkı'nın aşırı düzeyde sarhoş olduğunu anlayan Leyla, Hakkı'nın sarhoşluğundan faydalanmıştır. Hakkı uyumak için yatağa girmiş, Leyla da onun yanına uzanmış ve Hakkı'nın uyanmasını beklemiştir. Hakkı uyanınca da bağırıp çağırmış ve namusu bahanesiyle Hakkı'yı evlenmek zorunda bırakmıştır. Bu ana şahit olan çocuklar yaşadıkları şokla evden çıkmışlardır. Hakkı evden çıkıp çocuklarını aramış, onları sokakta bankın üzerinde ağlaşırken bulmuştur. Çocuklarına Leyla ile evlenmesi gerektiğini anlatmıştır. Çocuklar Leyla'nın masum bir kadın olmadığını, iyi bir anne olmayacaklarını babalarına söylese de Hakkı bunu kabul etmemiş, Leyla ile evlenmek zorunda olduğunu belirterek çocuklarını teskin etmeye çalışmıştır.

Günler sonra Hakkı ve Leyla evlenmiştir. Herkese üstten bakan, zenginlere özgü olan alışkanlıkları alt sınıf içinde yaşamayı seven bir kadın olduğu için hane bütçesini aldırmandan eve pahalı eşyalar almaya başlamıştır. Hakkı bu harcamaların hesabını sorarken; Nurten, Hakkı'nın Leyla'ya kızmaması için, Leyla'nın haklı bir alışveriş yaptığını vurgulayarak onu yumuşatmaya çalışmıştır. O esnada Hakkı, Mustafa'nın

köşede sessizce oturduğunu fark etmiştir. Bu sessizliğin sebebini sormuş, Mustafa da okul için paraya ihtiyacı olduğunu söylemiştir.

Mustafa'nın da paraya ihtiyacı olduğunu öğrenen Leyla'nın kötü tarafı yavaş yavaş belirginleşmeye başlamıştır. Leyla, paraları az olmasına rağmen alışveriş yapmaya devam etmiş, karpuz tezgâhı ile Mustafa ilgilendiği zamanlarda Hakkı da evi geçindirebilmek için taksicilik yapmaya başlamıştır. Bir ikindi vakti Mustafa ders çalışması gerektiğinden tezgâhı kapatıp eve çıkmıştır. Alışverişten dönerken Leyla, tezgâhın kapalı olduğunu fark etmiş, eve gidip ders çalışan Mustafa'ya kızmış, onu dövmüş ve evden kovmuştur. Artık Mustafa'yı okula göndermeyeceğini onun yerine çalıştıracağını söylemiştir. Mustafa ve kardeşi yaşananlara çok üzülp ağlamaya başlamış, Ayşe olanları babalarına anlatmaları gerektiğini söylemiş, Mustafa ise babalarının zaten çalışıp çok yorulduğunu bir de kendileri için üzülp, yormaması gerektiğini söyleyerek Ayşe'yi engellemeye çalışmıştır. Ayşe de babasının annesi gibi hasta olup ölmesini istemediği için susmak zorunda kalmıştır.

Leyla Yunan mitolojisindeki üvey anneler gibi kötü, zalim ve acımasızdır. Yunan mitosları arasından Sidero, İno, Themisto ve Penelope miti ile özdeşleşmektedir. Çocukların hiçbir zararı bulunmamasına veya çocuklar onun için hiçbir tehdit taşımamasına rağmen onları sevmemekte, onlardan nefret etmektedir. Leyla sadece üvey anne rolüne sahip olduğu için kötüdür. Ufak tefek sorunları ya da hiç sorun olarak görülmeyecek durumları kendince büyütmede ve çocuklara şiddet uygulamaktadır.

Sabah, Hakkı erkenden işe gitmiştir. Leyla, çocuklar ve annesi kahvaltı yaparken annesi Hakkı'ya biraz acıması gerektiği ve daha az alışveriş yapması noktasında Leyla'yı uarmıştır. Leyla, Hakkı'nın paralarını kendisinin değil çocukların yediğini söyleyip kızarak masadaki sütü Ayşe'nin kafasından aşağı dökmüştür. Mustafa, üvey annesine karşı Ayşe'yi korumaya çalışırken Leyla ikinci şişeyi de Ayşe'nin üzerine dökmüştür. Çocuklar ağlamış, Leyla bu kez de çocukları susturmak için kafalarına vurmuştur. Sabah sabah kendisini kaosun ortasında bulan Nurten, kızı Leyla'ya engel olmaya çalışsa da yetersiz kalmıştır. Mustafa evden çıkmış ve sokaklarda dolanmaya başlamıştır. İki kardeşe yönelik üvey anne zulmünün yer alması Mustafa ve Ayşe'yi,

Yunan mitolojisinde Apollon ve Artemis kardeşler ile benzeştirmektedir. Yaşananlardan sonra Leyla hiçbir şey yapmamış gibi rahat rahat dergi okuyup alkol içmiştir. Çocukların babalarına bir şey söylemeye cesaretlerinin olmadığını, annesinin de kendi çıkarı için susması gerektiğini bildiği için çocuklara istediği muameleyi yapıp, hiçbir şey olmamış gibi davranabilmiştir.

Hakkı taksicilik yaparken, taksisine binen sarhoş bir müşteri ona para yerine saatini vermiş fakat birkaç gün sonra onu soyduğunu söyleyerek Hakkı'yı polise şikâyet etmiştir. Polisler Hakkı'yı tutuklamış ve Hakkı on bir ay hapis cezası almıştır. Hakkı'nın tutuklandığı gün Leyla Hakkı'yı başka bir adamla aldatmıştır. O adam da Leyla'nın Hakkı'dan boşanmasını istemiştir. Leyla ise eşinin doktor olduğu yalanını söylemiştir. Böylece kendini üst sınıftan biri gibi tanıtmaya çalışmıştır.

Tüm bunların ardından eve dönen Leyla Ayşe'nin süt içtiğini görmüştür. Ayşe'ye artık kendisi evdeyken onun odasında oturması gerektiğini söyleyerek kızmış ve dövmüştür. Ayşe'yi döve döve banyoya kapatmıştır. Üvey annesine “anne” şeklinde seslenen Ayşe, Leyla ne kadar kötü davranırsa da saygısızlık etmemektedir. Ayşe, banyoda bağırarak ağlayınca Leyla kapıyı açmış ve neden ağladığını sormuştur. Ayşe banyodaki hamam böceklerinden korktuğunu söyleyince, Leyla hamam böceğini alıp Ayşe'nin burnunun içine sokmuştur. Ayşe korkudan deliye dönmüş, çılglık çılgıca bağırırken komşular, Ayşe'nin sesini duymuş fakat yaşananlara sadece seyirci kalmışlardır. Leyla, Ayşe'yi döverken annesi Nurten gelmiş ve Leyla'ya kızmıştır. Leyla da Ayşe'ye yaşananları kimseye söylememesi için tembihlemiştir. Ayşe uslu, sessiz ve terbiyeli bir çocuk olduğu için üvey annesinin yaptığı kötülöklere rağmen elini öpmek istemiş fakat Leyla onu itmiştir. Annesine de kızan Leyla, ikisini de evden kovmakla tehdit etmiştir. Nurten, ağlayan Ayşe'yi sakinleştirmeye çalışmıştır. Hera da dahil olmak üzere Yunan mitoslarındaki üvey annelerin, üvey çocuklarına çeşitli kötölükler yaptıktan sonra eşlerinden çekindiği ve korktuğu görölmektedir. Fakat Leyla tam aksine hiçbir şey yapmamış gibi hayatının tadını çıkarmaktadır. Yunan mitoslarındaki üvey anneler ise üvey çocukları ve çevresindeki kimseleri susturamamakta, onları tehdit etmemektedir.

Evden ayrılan Mustafa, sokakta balon satıp, ayakkabı boyacılığı yaparak geçinmeye çalışmıştır. Hakkı, hapisanede olanlardan bihaberken Ayşe, günlerini ağlayarak geçirmekte, Mustafa da sokaklarda yaşamaktadır. Birgün Nurten, hapisaneye Hakkı'nın ziyaretine gitmiş ve hem Leyla'nın tehdidi hem de Hakkı'nın üzülmemesi için her şeyin yolunda olduğunu anlatmış, olumsuz hiçbir şey söylememiştir.

Leyla'nın üvey çocuklarına yaptığı kötülüklerin hiçbiri Penelope, Hermione, Medea, Themisto ve Kreusa gibi öldürmeye yönelik değildir. Üvey anne olduğu için kötü biri olan Leyla, çocuklar ile muhatap olmak, sorunları ile ilgilenmek istememiştir. Üvey çocuklarına yaptığı ve yapacağı kötü muamelelerin ölümle sonuçlanacağını düşünmeden hareket etmiştir. Çünkü tek düşündüğü kendi rahatı ve huzuru olmuştur. Kendi duygularına, isteklerine göre hareket etmekte, ailesindeki diğer bireylerin fikir ve düşüncelerini önemsememekte ve onları sürekli küçümsemektedir.

Her gün Leyla tarafından itilip kakılan, dayak yiyen Ayşe'yi yine süt içtiği için Leyla, bağıra çağıra hatta bayılana kadar dövmüştür. Ayşe'nin ağlamalarını duyan mahalleli evin önüne toplanmıştır. Mahallelinin arasından Nurten çıkıp eve koşmuş, Leyla'yı kolundan tutup yere atmış ve Ayşe'yi Leyla'nın elinden kurtarmıştır. Bunlar yaşanırken Mustafa, mahalleye gelmiş olanları öğrenir öğrenmez eve gidip, Leyla ile tartışmış ve Ayşe'yi alıp evden çıkmıştır.

Görsel 5. Mustafa Leyla ile tartışır

Komşulardan biri, Mustafa ve Ayşe'ye kucak açmış, onları evine götürmüştür. Doktor çağırmışlardır. Ayşe'nin neden bayıldığına anlam veremeyen doktor yerinden

kıvrdatılmaması gerektiğini vurgulayarak başka bir meslektaşını çağırmıştır. Athamas ve İno'nun üvey annesi Hera'dan kaçırılan Dionysos'a sahip çıkması gibi Leyla'dan kaçan Mustafa ve Ayşe'ye komşuları evini açmıştır. Athamas ve İno'dan farklı olarak içi acısa da aileden olmadığı için daha önceki kavgalara müdahale edememiştir.

Ayşe'nin tedavisine çok para lazım olduğu için Mustafa her gün çalışmıştır. Bir gün hamallık yaparken Mustafa bir randevu evine içecek taşımıştır. O esnada Leyla'nın da orada çalıştığını görüp şok olmuş, oradan ayrılmış kardeşi Ayşe'nin yanına gitmiştir. Doktorlar Mustafa'ya Ayşe'nin beyinde böceklerin olduğunu söylemişlerdir. Doktorlar gittikten sonra Ayşe uyanmış ve üvey annesinin böcekleri ona attığını sayıklayarak hayatını kaybetmiştir. Olanlara dayanamayan Mustafa odadan ağlayarak ayrılmıştır.

Görsel 6. Ayşe hayatını kaybeder

Tüm bunların yaşandığı gün Hakkı hapishaneden çıkmış ve çocuklarına sahip çıkan komşusu tarafından karşılanmıştır. Komşusu tüm yaşananları anlatmıştır. Hakkı filmin başında geçim derdine düştüğü daha sonra da hapishaneye girdiği için çocukları ile ilgilenememiştir. Leyla'nın harcamalarına ve ev bütçesine yetismeye çalışırken ara ara çocukları ile ilgilenmeye çalışsa da hapishaneye girince aile içinde iyice pasifleşmiştir.

Komşusunun anlattıklarından sonra Hakkı hemen randevu evine gitmiş ve Leyla'ya şiddet uygulamıştır. Leyla kaçmaya çalışırken Mustafa ile karşılaşmıştır. Mustafa Ayşe'nin onun yüzünden öldüğünü söyleyerek Leyla'yı bıçaklamıştır. Mustafa'nın, Ayşe için Leyla'dan intikam alması Yunan mitolojisinde Tyro'nun

hikayesini hatırlatmaktadır. Nasıl ki Neleus ve Pelias, anneleri Tyro'ya kötü muamele yapan Sidero'yu öldürmüşlerse, Mustafa da kardeşinin intikamını almak için üvey annesini bıçaklamıştır. İki öyküde de üvey anneler alt edilen tarafta olmuştur.

SONUÇ

Mitolojik hikayelerden sinemaya kadar üvey anneliğin temsili insanlık tarihine derin izler bırakmıştır. Üvey anneliğin yer aldığı hikayelerin anlatımı çoğunlukla karmaşık ilişkiler, güç mücadeleleri ve çeşitli ahlaki çatışmalarla zenginleştirilmiştir. Özellikle üvey annenin, biyolojik annenin yerini almaya çalışması, onunla rekabet etmesi, üvey çocukları yerine kendi çocuklarının başarısını istemesi gibi motivasyonlarla ele alınan hikayeler dinleyicileri, okuyucuları ve izleyicileri etkileyen bir atmosfer oluşturmuştur.

Özellikle Yunan mitolojisinde, masallarda, romanlarda ve sinema filmlerinde üvey anneliğin dramı pek çok kez işlenmiştir. Yunan mitolojisinde başta Hera olmak üzere Medea, İno, Themisto, Kreusa vb. gibi üvey anneler, üvey çocuklarıyla sıklıkla karmaşık duygular yaşamıştır. Yunan mitolojisinde yer alan üvey anne karakterlerinin çoğunun kötü kalpli olarak temsil edildiği görülmekte, bu üvey annelerin hepsinin kötü olmadaki motivasyonu değişiklik göstermektedir. Hera hem eşini kıskandığı için hem de çocuklarının istenmeyen, yeteneksiz kimseler olmasından dolayı Zeus'un diğer çocukları ve o çocukların anneleri ile çatışmıştır. Bu noktada Zeus'tan çekinse de Zeus da ondan çekindiği için Hera, yaptıklarından dolayı hiçbir zaman ceza almamıştır. Ceza almadığı gibi yaptığı kötülüklerin çoğunda hedefine ulaşmıştır. Üvey çocukların ve onların annelerinin Hera'nın uyguladığı zulümden kurtulması genellikle Zeus'un devreye girmesi ile olmuştur. Yunan mitolojisindeki diğer üvey annelere bakıldığında Hera'dan farklı olarak bu üvey annelerin üvey çocukları ve onların biyolojik annelerine yaptığı kötülükler bazen hedefine ulaşmış bazense ulaşmamıştır. Bu üvey annelerin, üvey çocuklarına yaptıkları kötülükler çoğu zaman fark edilmiş bu nedenle cezalandırılmışlardır.

Yunan mitolojisinde Hera dahil tüm üvey anneler benzer ortak özellikler taşımaktadır. Yunan mitolojisinde ve Yeşilçam filmlerinde hikayenin merkezinde yer

alan üvey annelerin çoğu bencil, kıskanç, kurnaz, hain ve kötü kalpli olarak temsil edilmiştir.

Klasik anlatı yapısına sahip Yunan mitosları ve sinema filmlerinde genellikle iyi-kötü zıtlığı söz konusudur. İyiler her zaman iyi, kötüler her zaman kötüdür. Yunan mitolojisinde üvey çocuklar, üvey annenin masum kurbanı olarak bulunmaktadır. Ayrıca bu hikayelerde üvey anne dışında yer alan tüm karakterler iyi kalpli, masum ve yardımsever olarak temsil edilmiştir. Üvey annelerin kötü, diğer aile üyelerinin iyi birer kimse olarak temsil edilmesi mitolojik hikayelerden sonra ortaya çıkan anlatıları da etkilemiştir. Pek tabii ki bunda değişen teknolojik, ekonomik, sosyal yapının da etkisi mevcuttur. 19. yüzyılda birkaç ülke dışında refah seviyesi düşük ve sağlık alanında gelişme yaşanmadığı için pek çok çocuk biyolojik ebeveynlerini kaybetmekte ve üvey ailelerde yetişmektedir. Üvey aile sayısının çok olması bireylerin bu hikayelerden etkilenmesine neden olmuştur. Biyolojik aile ile yaşayanların sayısı arttıkça da üvey aileye ilişkin hikayeler azalmıştır. Fakat üvey aile ile alakalı mitolojik hikayelerin etkisi sürmüştür.

Hem dünya sineması hem de Türk sinemasına bakıldığında üvey anneler filmlerde çoğunlukla kötü kalpli, vicdansız, hain, üvey çocuklarına eziyet eden kimseler olarak temsil edilmiştir. Bu kötü kalpli temsillerin yanında iyi kalpli, sevecen, merhametli üvey anne temsilleri de yer almıştır.

Yeşilçam dönemine bakıldığında üvey anne karakterinin filmsel öykünün merkezinde olduğu, Yunan mitoslarındaki üvey anne karakteri ile örtüşen pek çok filmin çekildiği görülmektedir. Bu çalışmada Yeşilçam'ın her on senelik dönemi baz alınarak filmsel anlatıların merkezinde yer alan ve Yunan mitoslarıyla örtüşen üvey anne karakteri incelenmiştir. Yeşilçam'ın başladığı 1950'li yıllarda üvey anne karakterlerinin genellikle Yunan mitoslarındaki gibi kötücül, zalim, acımasız kimseler olarak sunulduğu görülmektedir. Üvey anneler ne kadar kötü ise üvey çocuklar da bir o kadar masum ve kadersiz olarak temsil edilmiştir. Bu çocukların babaları, ikinci eşlerini kaybetme korkusu nedeniyle kendi çocuklarının hayatlarının mahvolmasına göz yummak zorunda kalmıştır. 1960'lı yıllardaki üvey anne karakterinin öykünün odağında bulunduğu Yeşilçam filmlerine bakıldığında, çeşitli değişimlerin bulunduğu

göze çarpmaktadır. Bu dönem üvey annelerin tamamen kötü olmaktan kurtarıldığı, iyi üvey annelerin de bulunduğu görülmektedir. Bu tür filmlerde üvey anneler, üvey çocuklarını canından çok sevmekte, öz anne hassasiyetine sahip olarak sergilenmektedir. Üvey annelerin iyi olduğu bu filmlerde, babaların daha aktif olduğu dikkati çekmektedir. Bu yıllarda iyi üvey anne figürünün yanında kötü üvey annelerin öykü merkezinde yer aldığı filmler de bulunmaktadır.

Siyasal ve toplumsal sorunların yoğun olduğu 1970'lerde, üvey anne karakterinin filmsel anlatının odak noktasında olduğu Yeşilçam filmlerinin sayısı artış göstermiştir. Bu filmlerin bazısında üvey anneler kötü kalpli, üvey çocuklarına zulmeden, bencil, hain, kurnaz olarak sunulurken; bazılarında ise iyi kalpli, fedakâr, sevgi dolu kimseler olarak sunulmuştur. 1980'lere gelindiğinde ise darbe ve teknolojik gelişmeler Yeşilçam'a olan ilgiyi azaltmış böylece üvey anne karakterinin merkezde olduğu film sayısı da azalmıştır.

Yeşilçam filmleri genel olarak aile birliğini öne çıkarmaktadır. Kötü üvey annelerin anlatının merkezinde olduğu filmlerde aileler dağılırken, iyi üvey annelerin bulunduğu filmlerde, üvey annelerin yaptıkları fedakarlıkların aileyi bir arada tuttuğu görülmektedir. İyi-Kötü zıtlığının kullanıldığı, üvey anne karakterinin merkezde olduğu Yeşilçam filmlerinde kötüler genellikle cezalandırılmaktadır.

Yunan mitolojisinde üvey annelerin kötü anne, cadı, yıkıcı kadın rolleri ile iç içe geçtiği görülmektedir. Daha çok masallarda cadı olarak temsil edilen üvey anneler, mitolojide kötü üvey anne ve yıkıcı kadın rolüne sahiptirler. Kötü üvey anneler sevgi dolu iyi bir kimse olmaktan uzak, zalim, soğuk ve tehlikelidir. Yıkıcı kadın rolüne sahip üvey anneler ise üvey çocuklarının hayatlarını tehlikeye atan ya da hayatlarını alt üst eden kimseler olarak temsil edilir. Yunan mitolojisinde özellikle Hera hem kötü üvey anne hem de yıkıcı kadın rolleri ile donatılarak temsil edilmiştir. Özellikle üvey çocuklarından Dionysos ve Herakles'in yaşamına bakıldığında; Hera'nın, bu iki üvey çocuğun hayatını yaptığı kötülüklerle yerle bir ettiği görülmektedir. Çalışmada çözümleme nesnesi olarak ele alınan filmlere bakıldığında ise *Yetim Yavrular* ve *Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında* filmlerindeki üvey annelerin, Yunan mitoslarındaki gibi zalim, korkutucu, hain, kötü kalpli, acımasız olarak temsil edildiği

görülmektedir. Yunan mitoslarında olduğu gibi bu iki filmde de üvey annenin çocuğa küçük yaşta uyguladığı bir şiddet, yaptığı bir kötülük onun yaşamının olumsuz yönde ilerlemesine neden olmuştur. *Paylaşılamayan Sevgili* ve *Üvey Ana* filmlerinde, üvey annelerin yıkıcı kadın ve kötü üvey annelikten uzak, alışılmışın dışında, fedakâr, sevgi dolu, üvey çocuklarını oluşacak tehlikelerden korumaya çalışan, iyi kalpli, üvey çocuklarını mutlu etmek için her şeyi yapmaya göze almış kişiler şeklinde temsil edildiği bulgulanmıştır. *Paylaşılamayan Sevgili* filminde üvey annenin sevgisi, üvey kızının bebekliğinden itibaren bulunmaktadır. Üvey kızına (üvey kızının biyolojik annesi ortaya çıkana kadar) üvey annesi olduğunu hissettirmeden, kendisini öz annesi sanmasını sağlamıştır. *Üvey Ana* filminde ise Lale ile Gül arasındaki yakınlığın oluşmasında Lale'nin Gül'ün mürebbiyesi olmasının etkisi yüksektir. Böylece Gül, babasının evliliğini daha hızlı kabullenmiştir. Bu sayede üvey anne ile üvey kız arasında kuvvetli bir sevgi bağı oluşmuştur.

Film İsmi	Karakter	Benzediği Mitolojik Karakter
<i>Yetim Yavrular</i>	Handan	İno, Themisto, Sidero, Penelope
<i>Yetim Yavrular</i>	Fikret	Apollon, Herakles
<i>Yetim Yavrular</i>	Sevim	Artemis
<i>Yetim Yavrular</i>	Nesrin	Phaedra
<i>Yetim Yavrular</i>	Sabri	Eurystheus
<i>Yetim Yavrular</i>	Yaşlı Kadın	İno
<i>Paylaşılamayan Sevgili</i>	Kemal	Zeus
<i>Üvey Ana</i>	Emin	Zeus
<i>Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında</i>	Leyla	Penelope, Sidero, İno Themisto
<i>Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında</i>	Mustafa	Apollon, Neleus ve Pelias
<i>Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında</i>	Ayşe	Artemis, Euryalus

Tablo 1. Çözümlenen filmlerde ve Yunan mitlerinde birbirine benzeyen karakterler

Tablo1’de görüldüğü gibi çözümleme nesnesi olarak seçilen filmlerdeki karakterler ile Yunan mitlerindeki karakterler birbirleriyle benzerlik göstermektedir. *Yetim Yavrular* filminde sadece üvey anne olduğu için üvey çocuklarına kötü davranan Handan, Yunan mitolojisindeki İno, Themisto, Sidero, Penelope ile benzerlik taşımaktadır. Fikret ve Sevim iki kardeş Handan’ın kötülüklerine maruz kaldığı için Apollon ve Artemis’e benzerken, Fikret aynı zamanda Sabri’nin verdiği görevleri yerine getirme bakımından Herakles’e benzemektedir. Sabri, Fikret’e görev verdiği için Eurystheus, Nesrin de Fikret’e âşık olduğu için Phaedra gibidir. Son olarak bu filmdeki yaşlı kadın da üvey annelerinin kötülüklerinden kaçan Fikret ve Sevim’i yanına aldığı için İno ile benzerlik taşımaktadır. Üvey anne karakterinin anlatının merkezinde olduğu Yunan mitosları ile Yeşilçam filmlerinden farklı bir üvey anne temsili sunan *Paylaşılamayan Sevgili* ve *Üvey Ana* filmlerinde, baba karakterleri Yunan mitolojisindeki Zeus ile benzer özellikler sergilemektedir. *Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında* filmine bakıldığında ise Leyla çocuklara duyduğu gerekçesiz nefreti nedeniyle Penelope, Sidero, İno ve Themisto’ya; Mustafa ve Ayşe iki kardeş üvey annelerinin zulmüne uğradıkları için Artemis ve Apollon’a benzemektedir. Ayrıca Ayşe’nin ölümüne üvey annesi sebep olduğu için Ayşe, Euryalus ile, Ayşe’nin intikamını aldığı için Mustafa da Neleus ve Pelias ile benzerlik göstermektedir.

Çalışmada çözümlenen dört filmde yer alan çocukların tümünün masum, zavallı olarak sunulduğu görülmektedir. Üvey annelerine karşı saygılı, efendi, erdemli olan bu çocuklar arasında *Yetim Yavrular* filminden Fikret, *Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında* filminden de Mustafa aktif bir rol üstlenmektedir. Özellikle Mustafa, üvey annesinin yaptığı kötülükler karşısında sessizliğini korusa da kardeşinin ölmesi onu çileden çıkarmış ve bu nedenle üvey annesini bıçaklamıştır.

Genel anlamda hem Yunan mitoslarındaki hem de Yeşilçam’daki üvey anne karakterine bakıldığında Yunan mitolojisindeki üvey annelerin genellikle saf kötü olarak temsil edildiği, Yeşilçam filmlerinde ise üvey annelerin bazılarının iyi bazılarının da kötü kimseler olarak temsil edildiği bulgulanmıştır.

Yunan mitoslarında ve bazı sinema filmlerinde kötü, bencil, kıskanç bir karakter olarak sunulan ve böyle olumsuz kavramlarla iç içe geçmiş olan üvey anne figürü

nedeniyle toplumda yer alan insanlarda üvey annelerin her zaman kötü olacağına dair bir ön yargı oluşmuştur. Fakat sosyolojik alanda yapılan çalışmalara bakıldığında üvey annelerin aslında iyi ve sevgi dolu oldukları görülmektedir. Ancak bu anlatılardaki olumsuz etiketlerden dolayı üvey anneler toplumda yanlış bir algıya maruz kalmaktadırlar. Üvey annelerin iyi olarak temsil edildiği filmler, toplumda üvey anneliğe yönelik oluşmuş olumsuz ön yargıları kırmaya yardımcı olabilmektedir. Fakat Yunan mitolojisinde olduğu gibi sinema filmlerine geniş bir perspektif ile yaklaştığımızda üvey annelerin olumsuz, kötü temsili olumlu temsillere göre daha fazla olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Abisel, N. (2014). *Sessiz Sinema* (3. Baskı). De Ki.
- Adanır, O. (2003) *Sinemada Anlam ve Anlatım* (2. Baskı). Alfa.
- Ahmad, F. (1995). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. Yavuz Alogan (Çev.), Sarmal Yayınevi.
- Akbulut, H. (2008) *Kadına Melodram Yakışır*. Bağlam Yayınları.
- Akgül, M. (2012). Mit, Din ve Toplum İlişkisi. Remzi Duran (Editör), İçinde, *Mitoloji ve Din*, (ss. 20-43), Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.
- Akşin, S. (2007). *Kısa Türkiye Tarihi*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bayat, F. (2005). *Mitolojiye Giriş*. KaraM Araştırma ve Yayıncılık.
- Berens, E. M. (2009). *The Myths and Legends of Ancient Greece and Rome*. Metalibri.
- Bray, J. (1988). Children's development during early remarriage. In E. M. Hetherington, & J. D. Arasteh (Edited by), *Impact of Divorce, Single Parenting, And Stepparenting on Children*. (pp. 279-288), Erlbaum.
- Bulfinch, T. (2018). *Klasik Yunan ve Roma Mitolojisi* (5. Baskı). Özgür Umut Hoşafçı (Çev.), İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Bulut, Y. (2010). *Sosyolojiye Giriş II*. İstanbul Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Can, İ. (2013). Ailenin tarihsel gelişimi: dünü, bugünü ve yarını. Mustafa Aydın (Editör), İçinde, *Sistemik Aile Sosyolojisi*, (ss. 65-91). Çizgi Kitapevi.
- Can, Ş. (2011) *Klasik Yunan Mitolojisi*. Ötüken Yayınları.
- Canatan, K. (2011). Ailenin Tanımı, Türleri ve İşlevleri. Kadir Canatan ve Ergün Yıldırım (Editör), İçinde, *Aile Sosyolojisi* (2. Baskı), (ss. 51-64), Açılım Kitap.

- Christensen, L. B., Johnson, R. B., & Turner, L. A. (2015). *Araştırma Yöntemleri Desen ve Analiz*. Ahmet Alpay ve Gürsel Güler (Çev.), Anı Yayıncılık.
- Conner, N. (2018). *Her Yönüyle Klasik Mitoloji* (4. Baskı). Deniz Candaş (Çev.), Akılçelen Kitaplar.
- Cömert, B. (2010). *Mitoloji ve İkonografi* (3. Baskı). De Ki.
- Çaycı, A. (2012). Kavramlar ve Tanımlar. Remzi Duran (Editör), İçinde, *Mitoloji ve Din*, (ss. 2-19), Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.
- Daniels, M. (2014) *Bir Nefeste Dünya Mitolojisi*. Pınar Üstel (Çev.), Maya Kitap.
- Dey, I. (1993). *Qualitatif Data Analysis: A User-Friendly Guide for Social Scientists*. Routledge Publications.
- Eliade, M. (2001). *Mitlerin Özellikleri* (2. Baskı). Sema Rifat (Çev.), Om Yayınevi.
- Engels, F. (2018). *Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. Mustafa Tüzel (Çev.), İş Bankası Kültür Yayınları.
- Erdentuğ, A. (1991). Çeşitli İnsan Topluluklarında Aile Tipleri. Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem (Editör), İçinde, *Aile Yazıları I*, (ss. 321-357), T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları.
- Erhat, A. (1996). *Mitoloji Sözlüğü* (6. Baskı). Remzi Kitabevi. (Çev.), TÜBİTAK.
- Estin, C., & Laporte, H. (2008). *Yunan ve Roma Mitolojisi* (25. Baskı). TUBİTAK.
- Fichter, J. (2012). *Sosyoloji Nedir* (2. Baskı). Nilgün Çelebi (Çev.), Anı Yayıncılık.
- Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş* (2. Baskı). Süleyman İrvan (Çev.), Bilim ve Sanat.
- Gall, M. D., Borg, W. R., & Gall, J. P. (2007). *Educational Research: An Introduction* (8th Edition). Pearson.

- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. Zeynep Mercan (Çev.), Kırmızı Yayınları.
- Gladding, S. (2011). Tek Ebeveynli Ailelerde Çalışma. İbrahim Keklik ve İbrahim Yıldırım (Editör), İçinde, *Aile Terapisi, Kuram ve Uygulamaları*, (ss.75-94), Türk Psikolojik Dayanışma ve Rehberlik Yayınları.
- Gökçe, B. (1991). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme. Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem (Editör), İçinde, *Aile Yazıları I*, (ss. 210-228), T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları.
- Graves, R. (2010). *Yunan Mitleri* (2. Baskı). Uğur Akpur (Çev.), Say Yayınları.
- Gündüz, Ş. (1998). *Mitoloji ile İnanç Arasında*. Etüt Yayınları.
- Güngör, E. (1997). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak* (2. Baskı). Ötüken.
- Hamilton, E. (1942). *Mythology*. Little, Brown and Company.
- Helimoğlu Yavuz, M. (1996). Masal Kadınları. Necla Arat (Editör), İçinde, *Kadın Gerçeklikleri*, (ss. 103-127), Say Yayınları.
- Hetherington, E. M., & Henderson, S. H. (1997). Fathers in stepfamilies. M. Lamb (Edited by), *The Role of the Father in Child Development*. (pp. 212-226). John Wiley & Sons.
- Kasapoğlu, A. (2011). Sosyolojik Yaklaşımlar Temelinde Aile Kuramları. Aytül Kasapoğlu ve Nadide Kakıner (Editör), İçinde, *Aile Sosyolojisi*, (ss. 2-27), Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Kırel, S. (2005). *Yeşilçam Öykü Sineması*. Babil.
- Kuyucak Esen, Ş. (2016). *Türk Sinemasının Kilometre Taşları* (3. Baskı). Agorakitaplığı.
- Maclver, R. M. (1937). *Society: a Text of Book*. Macmillian and Co., Limited.

- Malcver, R. M., & Page, C. H. (1959). *Society an Itrductory Analysis*. Macmillan & Co LTD.
- Marsh, D., & Stocker, G. (2010). *Theory and Methods in Political Science* (3rd Edition). Palgrave Macmillan.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*. Derya Kömürcü ve Osman Akınhay (Çev.), Bilim ve Sanat Yayınları.
- Milet, K. (1987). *Cinsel Politika* (2. Baskı). Seçkin Selvi (Çev.), Payel Yayınevi.
- Morgan, L. H. (1994). *Eski Toplum I* (2. Baskı). Ünsal Oskay (Çev.), Payel Yayınevi.
- Morgan, L. H. (1998). *Eski Toplum II* (2. Baskı). Ünsal Oskay (Çev.), Payel Yayınevi.
- Murdock, G. P. (1967). *Social Structure* (3rd Edition). Collier-Macmillan Limited.
- Özgüç, A. (2012). *Ansiklopedik Türk Filmleri Sözlüğü*. Horizon İnternational.
- Rosenberg, D. (2003) *Dünya Mitolojisi* (3. Baskı). Koray Akten (Çev.), İmge Kitabevi.
- Scognamillo, G. (1987). *Türk Sinema Tarihi I. Cilt 1896-1959*. Metis Yayınları.
- Scognamillo, G. (1988). *Türk Sinema Tarihi II. Cilt 1960-1986*. Metis Yayınları.
- Stewart, S. D. (2007). *Brave New Stepfamilies: Diverse Paths toward Stepfamily Living*. Sage.
- Strauss, L. C. (2013). *Mit ve Anlam*. Gökhan Yavuz Demir (Çev.), İthaki Yayınları.
- Şenel, A. (1982). *İlkel Topluluktan Uygar Topluma*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Tatlock, J.M. (1917). *Greek and Roman Mythology*. The Century Company.
- Taylor, S. J., Bogdan R., & DeVault, M. L. (2016). *Introduction to Qualitative Research Methods* (4th Edition). Wiley.

- Tecimer, Ö. (2006). *Sinema Modern Mitoloji* (2. Baskı). Plan B.
- Topçuoğlu, A. (2010). *Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması*. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Travers, R. (1978). *Introduction to Educational Research* (4th Edition). McMillian.
- Türkdoğan, O. (1991). Aile Sosyolojisi. *Türk Aile Ansiklopedisi*, 24-36. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Ülken, H. Z. (1991). Aile. Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem (Editör), İçinde, *Aile Yazıları I*, (ss. 210-228), T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları.
- Vernant, J. P. (2009). *Torunuma Yunan Mitleri*. Mehmet Emin Özcan (Çev.), Helikopter Kitap Yayınevi.
- Watson, P. (1995). *Ancient Stepmothers Myth Misogyny and Reality*. E. J. Brill
- Yazan, Ü. M. (1991). İleri Endüstri Toplumlarda Aile Kurumu Üzerine Bir Araştırma. Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem (Editör), İçinde, *Aile Yazıları I*, (ss. 449-467), T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, E. (2011a). Aile ve Evlilik Türleri. Kadir Canatan ve Ergün Yıldırım (Editör), İçinde, *Aile Sosyolojisi* (2. Baskı), (ss. 65-82), Açılım Kitap.
- Yıldırım, E. (2011b). Toplumsal Değişme Sürecinde Aile. Kadir Canatan ve Ergün Yıldırım (Editör), İçinde, *Aile Sosyolojisi* (2. Baskı), (ss. 121-138), Açılım Kitap.
- Yüzgüller, S. (2010). *Sanat Tarihi ve Mitoloji*. İstanbul Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Zücher, E. J. (2015) *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi* (31. Baskı). Yasemin Saner (Çev.), İletişim Yayınları.

Makaleler

- Acar, H. (2001). Tek ebeveynli ailelere yönelik feminist sosyal hizmet müdahalesi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları*, 12(3), 13-25.
- Ambert, A. M. (1986). Being a stepparent: Live-in and visiting stepchildren. *Journal of Marriage and the Family*, 48(4), 795-804.
- Arat, E., Poortman, A., & van der Lippe, T. (2021). Parental involvement in stepfamilies: biology, relationship type, residence, and gender. *Journal of Marriage and Family*, 84(3), 773-790.
- Aydiner Boylu, A., & Öztop, H. (2013). Tek ebeveynli aileler: sorunlar ve çözüm önerileri. *Sosyo Ekonomi*, 19(19), 207-220.
- Bahn, G. H., & Hong, M. (2019). Shift from wicked stepmother to stepmother in eastren and western fairy tales. *Psychiatry Investigation*, 16(11), 836-842.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Barnes, G. G. (1998). Stepfamilies. *Advances in Psychiatric Treatment*, 4(1), 10-16.
- Batuk, C. (2009). Mit tarih ve gerçeklik sorunu üzerine notlar. *Milel ve Nihal Dergisi*, 6(1), 29-53.
- Boss, P., & Greenberg, J. (1984). Family boundary ambiguity: a new variable in family strees theory. *Family Process*, 23(4), 535-546.
- Brown, S. L., & Manning, W. D. (2009). Family boundary ambiguity and the measurement of family structure: the significance of cohabitation. *Demography*, 46(1), 85-101.
- Buluş, S., & Ersoy, A. F. (2019). Tek ebeveynli ailelerde yetiştirilen çocukların sosyal uyum problemlerinin okul sosyal hizmeti bağlamında incelenmesi. *Akademik Sosyoloji Araştırmalar Dergisi*, 7(90), 1-12.

- Cherlin, A. J. (1978). Remarriage as an incomplete institution. *American Journal of Sociology*, 84, 634-650.
- Cherlin, A. J. (2004). The deinstitutionalization of American marriage. *Journal of Marriage and Family*, 66(4), 848-861.
- Cherlin, A. J., & Furstenberg, F. F. (1994). Stepfamilies in the United States: a reconsideration. *Annual Review of Sociology*, 20, 359-381.
- Coleman, M., & Ganong, L. H. (1991). Remarriage and stepfamilies: what about the children?. *Family and Conciliation Courts Review*, 29(4), 405-412.
- Coleman, M., Ganong, L., & Fine, M. (2000). Reinvestigating remarriage: another decade of progress. *Journal of Marriage and The Family*, 62(4), 1288-1307.
- Çoşan, B. (2018). Dünyada ve türkiyede sosyo-ekonomik bir problem olarak tek ebeveynli aile olgusunun çok boyutlu değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(41), 259-294.
- Emery, R. E., & Dillon, P. (1994). Conceptualizing the divorce process: Renegotiating boundaries of intimacy and power in the divorced family system. *Family Relations*, 43(4), 374-379.
- Fang, C., & Zartler, U. (2023). Adolescents' experiences with ambiguity in postdivorce stepfamilies. *Journal of Marriage and Family*, 86(1), 111-131.
- Fang, C., & Poortman, A. R. (2023). Whom do married and divorced parents consider kin?. *European Societies*, 25(4), 511-538.
- Fine, M. A., & Kurdek, L. A. (1992). The adjustment of adolescents in stepfather and stepmother families. *Journal of Marriage and the Family*, 54(4), 725-736.
- Ganong, L., Jensen, T., Coleman, M., Sanner, C., & Russell, L. (2019). Stepfathers' affinity-seeking with stepchildren, stepfather-stepchild relationship quality, marital quality, and stepfamily cohesion among stepfather and mothers. *Journal of Family Psychology*, 33(5), 521-531.

- Greenwood, S. (2017). Envy in relationships between maternal dyads. *The Family Journal*, 25(1), 48-54.
- Güler, D., & Ulutak, N. (1992). Aile kavramının tarihsel gelişimi ve türk toplum yaşantısından aile. *Kurgu Dergisi*, 11(1), 51-76.
- Gündüz, Ş. (2009). Kutsal hakkında konuşmak: dinsel söylemde mitos. *Milel ve Nihal Dergisi*, 6(1), 9-26.
- Hetherington, E. M., & Clingempeel, W. G. (1992). Coping with martial transitions: a systems perspective. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 57(2-3), 1-242.
- Jalolova, F. N. (2020). Cognitive and linguocultural peculiarities of the conseptosphere “stepmother”. *Theoretical & Applied Science*, 7(87), 401-405.
- Jappens, M., & van Bavel, J. (2015). Parental divorce, residence arrangements, and contact between grandchidren and grandparents. *Journal of Marriage and Family*, 78(2), 451-467.
- Kayalar, F. (2018). Grim kardeşlerin “die zwei gleichen söhne” adlı efsanesi ile hamdi değirmencioğlu’nun “hayat mı bu?” adlı senaryosunda iki aynı üvey anne melodramı. *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 6(2), 99-107.
- Klaus, D., Nauck, B., & Steinbach, A. (2012). Relationships to stepfathers and biological fathers in adulthood: complementary, substitutional, or neglected?. *Advances in Life Course Research*, 17(3), 156-167.
- Köseoğlu, A. (2023). Televizyondaki olumsuz üvey anne temsilleriyle gerçek yaşamdaki üvey annelik deneyimlerine yönelik karşılaştırmalı bir analiz. *e-GİFDER*, 11(1), 684-714.
- Kreyenfeld, M. & Martin, V. (2011). İntroduction to the special issue on the Dynamics of stepfamilies in cross-national perspective. *Journal of Family Research*, 23(2), 123-127.

- Lin, I. & Seltzer, J. A. (2023). Stepfamily variation in parent-child relationship quality in later life. *Journal of Marriage and Family* 1-23.
- Lin, I., Brown, S. L., & Cupka, C. J. (2018). A national potrait, of stepfamilies in later life. *Journal of Gerontology: Social Sciences*, 73(6), 1043-1054.
- Osterman, M. J. K., Hamilton, B. E., Martin, J. A., Driscoll, A. K., & Valenzuela, C. P. (2023). Births: final data for 2021. *National Vital İstatistics Reports*, 72(1), 1-49.
- Parent, C., Saint-Jacques, M. C., Beaudry, M., & Robitaille, C. (2007). Stepfather involvement in social interventions made by youth protection services in stepfamilies. *Child and Family Social Work*, 12(3), 229-238.
- Raley, R. K., & Sweeney, M. M. (2020). Divorce, reparenting and stepfamilies: a decade in review. *Journal of Marriage and Family*, 82(1), 81-99.
- Sanner, C., Ganong, L., Coleman, M. & Berkley, S. (2022). Effective parenting in stepfamilies: empirical evidence of what Works. *Journal of Marriage and Family*, 71(2), 884-889.
- Seale, C. (1999). Quality in qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 5(4), 465-478.
- Stanton, G. T. (2018). Living together. *Focus on The Family*, 1-16.
- Stern, P. N. (1982). Affilating in stepfather families: techable strategies leading to stepfather-child frendship. *Western Journal of Nursing Research*, 4(1). 756-89.
- Sülü Akgül, C., & Yıldız, R. (2022). Yeniden yapılanan ailelerin tanınması ve yaşanan başlıca güçlük alanların belirlenmesi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Sciene Studies*, 15(89), 449-476.
- Taylan, H. (2009). Türkiye’de köy ailesinde aile içi ilişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. (22), 117-138.

- Tüysüz, D. (2019). Mitolojinin sinemada modern yorumu: “nerdesin be birader?” ve “kutsal geyiğin ölümü” filmlerinde çağdaş odysseus ve agamemnon hikâyeleri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(Ek sayı), 323-342.
- Van der Pas, S., & van Tilburg, T. G. (2010). The influence of family structure on the contact between older parents and their adult biological children and stepchildren in the netherlands. *Journal of Gerontology: Social Sciences*, 65B(2), 236-245.
- Van Houdt, K., Kaljmin, M., & Ivanova, K. (2020). Stepparental support to adult children: the diverging roles of stepmothers and stepfathers. *Journal of Marriage and family*, 82(2), 639-656.
- Visher, E. B. & Visher, J. S. (1985). Stepfamilies are different. *Journal of Family Therapy*, 7, 9-17.
- Waggoner, L. W. (2018). Marriage is on the decline and cohabitation is on the rise: at what point, if ever, should unmarried partners acquire martial rights?. *Family Law Quarterly*, 50(2), 215-246.

Tezler

- Demirer Sancar, E. (2013). *Televizyon Dramalarında Annelik Temsilinin İzleyici Tarafından Alınlanması: Adını Feriha Koydum*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Er, A. (2004). *1965-1975 Yılları Arasındaki Yerli Melodramlarda Annelik Figürleri*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gündoğan, R. (2019). *Mitoloji ve Mitoslar Kapsamındaki Bireylerin Tanrılaşma Düşüncesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Kantar, N. (2013). *Basın İlanlarında Yunan Mitolojisi Örneklerinin Kullanımı*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaağaç, M. (2016). *Akira Kurosawa Sinemasında Mitik Unsurlar*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Olsen, L. R. I. (2021). *Beauty is Power: Female-Female Aggression in Fairy Tales*. Master's Thesis, Norwegian University of Science and Technology, Gjøvik.
- Övüç, Z. (2019). *2010 Sonrası Türkiye Sinemasında Annelik*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özgül, İ. (2023). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Dijital Platformlardaki Annelik Kavramı: Big Little Lies ve Little Fires Everywhere Örnekleri*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Sağlam, S. (2016). *Türk Sinemasında Annelik Olgusu Bağlamında 1960'lı ve 2000'li Yıllarda Çekilmiş Filmlerin İncelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sülü Akgül, C. (2020). *Yeniden Yapılanan Ailelerde Ebeveyn İle Çocuk Arasındaki İlişkiye Yönelik Aile Danışmanlığı Bağlamında Yeni Bir Model Önerisi*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Şener, G. (2009). *The Representation of the Sacrificial mother in Turkish Filmic Melodrama Between 1965 and 1990*. Master's Thesis, Bahçeşehir University Institute of Social Sciences, İstanbul.
- Ünal, S. (2023). *2010 Sonrası Türk Sinemasında Kadın Yönetmenlerin Filmlerinde Annelik Temsili*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yıldırım, B. (2019). *Yerli Televizyon Dramalarında Annelik Rollerinin Yeniden Üretimi: “Kadın” Dizisi Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Filmler

Yurdakul, R. (Yapımcı), Ün, M. (Senarist), Ün, M. (Yönetmen). (1955). *Yetim Yavrular* (Film). Türkiye: Pars Film.

Ekicigil, R. (Yapımcı), Önal, S. (Senarist), Hekimoğlu, Y. (Yönetmen). (1964). *Paylaşılamayan Sevgili* (Film). Türkiye: Artist Film.

Utku, Ü. (Yapımcı), Oran, B. (Senarist), Erakalın, Ü. (Yönetmen). (1971). *Üvey Ana* (Film). Türkiye: Kervan Film.

Öz, T. (Yapımcı), Gözen, O. (Senarist), Gözen, O. (Yönetmen). (1985). *Küçük Mustafa Hayat Sokaklarında* (Film). Türkiye: Ajans Ari Film.

Raporlar

Aragao, C., Parker, K., Greenwood, S., Baronavski, C. & Mandapat, J. C. (2023). *Modern Amerikan Ailesi: Evlilik ve Aile Yaşamındaki Temel Eğilimler*. Washington: Pew Research Center.

Guzoo, K. B. (2016). *Stepfamilies in the U.S. Family Profiles* (FP-16-09). Ohio: National Center for Family & Marriage Research.

Parker, K. & Horowitz, J. M. (2015). *Parenting in America*. Washington: Pew Research Center.

Bildiriler

Aktay, Y. (2021). Modern dünyada ailenin dönüşümü ve muhtemel geleceği üzerine mülâhazalar. M. Çevik (Haz.), *Disiplinlerarası Yaklaşımla Aile Aile Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 167-174). Semih Ofset.

Can, İ. (2021). Çekirdek aile çerezleşiyor mu? Ailenin geleceğine dair sosyolojik mülahazalar. M. Çevik (Haz.), *Disiplinlerarası Yaklaşımla Aile Aile Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 122-142). Semih Ofset.

Elektronik Kaynaklar

Girgin, E. (2020). Nitel Araştırma Nedir. <https://www.iienstitu.com/blog/nitel-arastirma-nedir>, [Erişim: 13 Mart 2024].

Ashliman, D. L. (2000-2002). Hansel ve Gretel. <https://sites.pitt.edu/~dash/grimm015a.html>, [Erişim: 29 Mart 2024].